

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΑ'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1948

ΑΡΙΘ. 78

Η ΥΠΕΡΝΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΛΙΣΜΟΥ

Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπιστήσωμεν ὅπως ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας ἐπὶ τοῦ κατωτέρου δημοσιευομένου ἀρθροῦ τοῦ καθηγητοῦ τῆς βιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας Hans Driesch.

Δὲν χρειάζεται, βεβαίως, νὰ παρουσιάσωμεν τὴν ἐξίχουσαν αὐτὴν ἐπιστημονικὴν μορφήν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας. Εἰς ἄρθρον ἄλλως τε τῶν «Ἀκτίνων» δημοσιευθέν κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θ' τοῦ 1912, ἐξέτιθέη ἡ ἐπιστημονικὴ δράσις του. Ἄς ὑπομνησθῆ μόνον, ὅτι ὁ καθηγητὴς Driesch, μὴ ἀνήγων εἰς τὴν χριστιανικὴν παράταξιν, ὑπέβηεν ὁ κύριος μαθητὴς τοῦ Haeckel, ὅστις ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν ἑκπρόσωπος τοῦ ὕλιστινοῦ μονισμοῦ, καὶ ὅτι ἀκριβῶς τοῦ ἐργαστηρίου οὗ ἀντικειμενικὴ ἔρευνα ἠνάγκασαν τὸν μαθητὴν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἰδέας τοῦ διδασκάλου. Τὸ ἄρθρον τοῦ ὁποῖου δημοσιεύομεν τώρα, ληφθέν, κατ' εὐγενῆ παραχωρησιν, ἀπὸ τοῦ πανηγυρικῶν τεύχος διὰ τὴν τριακονταετηρίδα τοῦ καθηγητοῦ κ. Θεοφίλου Βορέα, ὅπου κατεχωρήθη εἰς τὸ πρῶτον ὑπότυπον, δίδει εἰς σαφῆ διαγραμματικὴν ἐκθεσιν τοὺς λόγους τῆς χριστιανικῆς ἀπορίας τοῦ ὕλισμοῦ.

Ὁ θεωρητικὸς ὕλισμός ἐστὶν σήμερον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν σοβαρωτέρων διανοουμένων, κοσμοθεωρία ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν, ἀφοῦ ἐκυριαρχήσεν ἐπὶ μίαν περίου πεντηκονταετίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἐπὶ μίαν εἰδικὴν μορφήν καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

Ὁ ὕλισμός αὐτὸς ἐνεφανίσθη μὲ δύο διαφόρους μορφάς. Ἡ μία τῶν μορφῶν αὐτῶν, θὰ ἔλεγα ἡ χονδροειδεστέρα, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ διαδεδομένη μεταξὺ τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ἰατρῶν, ἐδέχετο τὰ φαινόμενα τοῦ ἐμπειρικοῦ μας κόσμου, χωρὶς περαιτέρω ἔρευναν, ὡς τὰ φαινόμενα τοῦ «πραγματικοῦ» κόσμου, καὶ ἐδίδασκεν, ὅτι ὅλα ὅσα συμβαίνουν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν «φύσιν» δυνάμεθα νὰ τὰ ἐννοήσωμεν διὰ τῶν ἀλληλεπιδράσεων, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς λεγομένης «ψυχῆς», τὴν ὁποίαν ἐν συντομίᾳ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ οἰσώμεν ὡς «τὸ ἐν χώρῳ κινούμενον, τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ δύναμιν». Ἀζώη καὶ ἡ ὀργανικὴ ζωὴ, μάλιστα καὶ αὐταὶ αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις, ἠδύνατο, συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν νὰ κατα-

νοηθοῦν (νὰ ἐξηγηθοῦν) κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν. Ἡ ἰδιορρυθμὸς θεωρία τοῦ ψυχολοσοματικοῦ παραλληλισμοῦ ἐθεωρεῖτο ἰκανοποιητικὴ εἰς ὅτι ἀφεώρα εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν πλευρὰν τῆς ζωῆς, δηλαδὴ εἰς τὸ συνειδητὸν βίωμα, τὸ ὁποῖον κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῆ (διότι τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρνηθῆ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ). Τὸ συνειδητὸν βίωμα ἦτο, κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν, ἡ μηχανικὴ λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου, θεωρουμένη «ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς», ἀκριβῶς ὅπως ἕνα κύπελλον δυνάμεθα νὰ τὸ ἴδωμεν ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν του καὶ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ εἶναι τὸ ἴδιον πάντοτε κύπελλον.

Ἡ λεπτοτέρα μορφή τῆς ἐν λόγω ἀντιλήψεως περὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἡ ὁποία αὐτοεκαλεῖτο «κριτικὴ», παρεδέχετο, βεβαίως, ὅτι ὁ ἐμπειρικός μας κόσμος εἶναι μόνον ἡ ἐκδήλωσις μιᾶς «καθ' αὐτὴν» ἀγνώστου πραγματικότητος, ἐν τούτοις ὅλα, δηλ. καὶ τὰ ὀργανικὰ φαινόμενα καὶ τὴν ἀνθρώπινην πράξιν ἔπρεπε νὰ τὰ ἀντιλαμβανόμεθα μηχανικῶς, ἐντὸς τοῦ πλα-

σίον αὐτῆς τῆς ἐκδηλώσεως τῆς «φύσεως» δηλ. νὰ δεχώμεθα ὅτι ὀφείλονται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν μοριῶν ἀλληλεπιδράσεις τῆς ὕλης.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα, κατὰ σειράν, τὴν τεραστίαν μεταβολήν, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὰς ἀπόψεις εἰς τὰ διάφορα πεδία τῆς γνώσεώς μας, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀνόργανον φύσιν.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἐπεκράτει ἡ πεποίθησις, ὅτι ἡ μηχανοκρατικὴ ἀντίληψις τῶν φαινομένων ἦτο ὀρθή. Ἡ δὲ λέξις μηχανοκρατία, εἶχε τὴν στενὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε ἀπὸ τὴν νευτωνικὴν θεωρίαν περὶ τῆς Φύσεως, δηλ. τὴν ἔννοιαν τῆς λεγομένης «κλασικῆς» μηχανικῆς. Ὁλόκληρος ὁ ὕλικὸς κόσμος μὲ τὰ ὄργανικὰ ὄντα, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ δρῶν ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ θεωρητῆαι ὡς ἓνα αὐτομάτως λειτουργοῦν συγκρότημα πολλῶν μηχανῶν, ἓνα μέγα δηλ. «μηχανικὸν σύστημα», συγκροτούμενον ἀπὸ ἀήρυγα ἄτομα. Κατὰ πόσον ἡ ἀντίληψις αὕτη κατερρίφθη ἀπὸ τὴν νεωτέραν βιολογίαν εἶναι ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔρχεται πρὸς ἔρευναν εἰς δευτέραν μοῖραν. Πάντως, εἰς τὴν αὐστηρὰν καὶ στενὴν τῆς ἔννοιαν, δηλ. ἀκριβῶς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς «κλασικῆς» μηχανικῆς ἔχει πλέον αὕτη καταπέσει, καὶ δὴ εἰς αὐτὴν τὴν σφαῖραν τῆς ἀνοργάνου φύσεως, μὲ ἄλλους λόγους εἰς τὴν σφαῖραν τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας. Καὶ ἐν πρώτοις τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπειρίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἠλεκτροδυναμικῆς δὲν ὑπετάσσοντο εἰς τὸ σχῆμα τῆς «κλασικῆς» μηχανικῆς. Εἰς αὐτὸ προσετέθησαν τὰ πορίσματα τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος, τῆς θεωρίας τῶν κβάντα, τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς καὶ τὸ πλαίσιον τῆς νευτωνείου φυσικῆς διεσπᾶτο ὅλον ἐν καὶ περισσότερον. Ταῦτα ἀποτελοῦν, βεβαίως, μεγάλην ἀλλαγὴν ἀντιλήψεων.

Αὕτη ὁμως ἡ ἀλλαγὴ, ὅσον σπουδαία καὶ ἂν ἦτο, δ' ἐν ἔθιγεν ἀκόμη τὸ σημεῖον τικώτερον σημείον τῆς παλαιᾶς μηχανικῆς φυσικῆς. Παρέμενεν ὅπωςδήποτε ἀκόμη ἡ γνώμη ὅτι αὐτὰ τὰ ὁποῖα συμβαίνουν εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἀνοργάνου φύσεως ἀποτελοῦνται ἀπὸ μεμονωμένας ἐπιδρά-

σεις καὶ μόνον, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν μεταξὺ τῶν ἐσχάτων μοριῶν τῆς ὕλης, ἔστω καὶ ἂν ὁ ὅρος «ὕλη» ἦτο πολὺ ἀσαφής. Ἐμέναμεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἦτο δυνατὴ μία «ἀθροιστικὴ» ἀντίληψις τῶν συμβαινόντων εἰς τὴν ἀνόργανον φύσιν, τοιούστιν μία τοιαύτη ἀντίληψις, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο κατὰ τρόπον ἀναμφίβολον νὰ συναγάγῃ πᾶν τὸ συμβαῖνον ἀπὸ τὴν δεδομένην ὕλικὴν φύσιν ἐνὸς ὄντος καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖον δρῶντα νόμον, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ μεταξὺ τῶν στοιχείων πού τὸν ἀποτελοῦν. Μερικοὶ σύγχρονοι φυσικοὶ πιστεύουν, βεβαίως, ὅτι πρέπει νὰ ἀπορρίψωμεν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀσθηρᾶς ἀναγκαιότητος, δηλ. τοῦ ντετερμινισμοῦ εἰς τὸ πεδῖον τοῦ ἀνοργάνου καὶ δὴ ἐπὶ τῆ βάσει τῆς διαπιστώσεως τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Heisenberg, ὅτι δηλ. εἰς ἓνα ἠλεκτρόνιον εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῆ ἢτε μόνον ἡ θέσις ἢτε μόνον ἡ ταχύτης, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὰ δύο μαζί. Οἱ φυσικοὶ αὗτοι παραδέχονται ὅτι τὸ ἠλεκτρόνιον ἔχει ψυχὴν καὶ ἐλευθέραν βούλησιν. Τοῦτο, ὄντως, θὰ ἀπετέλει ριζικὴν μεταβολὴν εἰς τὰς ἀντιλήψεις μας. Οἱ περισσότεροι ὁμως φυσικοὶ εἶναι σύμφωνοι εἰς τὸ ὅτι ἡ ντετερμινιστικὴ ἀρχὴ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραμερισθῆ, ὡς ἐπίσης καὶ ὅτι ἐδῶ πρόκειται μόνον περὶ τοῦ ἂν εἶναι πρακτικῶς δυνατός ὁ προσδιορισμὸς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι περὶ τοῦ ἂν ἀντικειμενικῶς (κατ' ἀναγκαιότητα), εἶναι προσδιορισμένον. Ὡστε, παρὰ τὴν μεταβολήν, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀσχολουμένης μὲ τὴν ἀνόργανον φύσιν, δὲν ἐσημειώθη ὅπως ριζικὴ κατάρσις τῶν μέχρι τοῦδε ἐπικρατουσῶν ἀντιλήψεων.

Ὡς ριζικὴ, ἀντιθέτως, ἦτο ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἀντιλήψεών μας εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐρεῦνης τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ, ἐπομένως εἰς τὴν σφαῖραν τῆς βιολογίας, ὅπου μάλιστα ἐπεκράτησεν ἐκ νέου ὁ λεγόμενος βιταλισμὸς ἢ καλύτερα ἡ θεωρία περὶ τῆς αὐτονομίας τῶν ἐμβίων ὄντων.

Κατὰ τὴν θεωρίαν περὶ τῆς αὐτονομίας τῶν ἐμβίων ὄντων τὰ ὄργανικὰ ὄντα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὑπόκεινται εἰς μηχανικὴν ἀνά-

λυσιν. Ἐδῶ ὁ ὅρος «μηχανική» εἶναι ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως καὶ ὄχι ὑπὸ τὴν στενήν, τὴν ὁποίαν τῆς ἀπέδιδε ἡ κλασικὴ μηχανικὴ. Ἡ θεωρία τοῦ βιταλισμοῦ μᾶς λέγει ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν ἐνόργανον κόσμον, ἀπλῶς μὲ τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὴν ὕλικὴν κατασκευὴν ἐνὸς οργανικοῦ ὄντος καὶ τὸν βασικὸν νόμον ὁ ὁποῖος διέπει τὴν δράσιν μεταξὺ τῶν μερῶν τῆς ὕλης. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν ὑπάρχοντες δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι εἰσδύοντες ἐν τὸς τῆς περιουχῆς τῆς ὕλης. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ἤρριξε τὴν θριαμβευτικὴν τῆς πορείαν περὶ τὸ 1900. Μὲ αὐτὸ δὲν ἔννοῶ, ὅτι σήμερον ὅλοι οἱ βιολόγοι εἶναι δεδηλωμένοι βιταλισταί. Τὸ βέβαιον, ὅμως, εἶναι ὅτι κάθε ἀμερόληπτος ἐρευνητὴς εἰς τὴν σφαῖραν τῆς βιολογίας παραδέχεται σήμερον ὅτι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ μὲ μηχανοκρατικὰς ἀντιλήψεις τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰ οργανικὰ ὄντα καὶ ὅτι ἓνα ἄγνωστον Χ θὰ παραδεχθῆ ὡς ὄριον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ὑπόκειται εἰς ἐξήγησιν κατὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης, ἔστω καὶ ἂν ἀρήρη εἰς τὸν φιλόσοφον νὰ εἶπῃ κατὰ ἀντί τοῦ Χ αὐτοῦ.

Ἡ ἀπόρριψις τῆς μηχανοκρατίας ἔγινεν εἰς δύο διάφορα πεδία τῆς βιολογίας· εἰς τὸ πεδίου τοῦ σχηματισμοῦ ἐπὶ μέρους μορφῶν καὶ εἰς τὸ πεδίου τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς.

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς θεωρίας περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐπὶ μέρους μορφῶν, τὴν ἀπόρριψιν τῆς μηχανιστικῆς ἀντιλήψεως ἐπὶ τῶν ζωικῶν φαινομένων ἐπέφερον, κυρίως, ἡ πειραματικὴ ἐμβρυολογία καὶ ἡ θεωρία τῆς «ἀναγεννήσεως». Ἐὰν π.χ. ἦτο δυνατόν εἰς νεαρὸν ἐμβρυϊκὸν βλάστημα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἢ τέσσαρα κύτταρα, νὰ χωρίσω τὰ κύτταρα αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων καὶ παρ' ὅλον τοῦτο κάθε φερὰν νὰ ἀναπτύσσεται ἓνας τέλειος ὁργανισμὸς καὶ ὄχι κομμάτια ὁργανισμοῦ, τότε θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν οἰανδήποτε ὕλικὴν κατασκευὴν μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο νοητὸν τοιοῦτο γεγονός, ἐξηγουμένον μόνον διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως μεταξὺ τῶν ἐσχάτων στοιχείων τῆς ὕλης. Εἰς αὐτὰ προ-

σετέθησαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ ἄλλα πειράματα. Ὅταν τὸ νεαρὸν ἐμβρυϊκὸν βλάστημα εἶχε φθάσει νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ ὀκτὼ κύτταρα, ἦτο δυνατόν νὰ ἀλλάξω τὰς θέσεις τῶν κυττάρων, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῆ ἡ ἀνάπτυξις ἐνὸς τελείου ὁργανισμοῦ. Ἡτο δυνατόν νὰ ἐνώσω δύο ὠάρια καὶ νὰ παραγάγω μόνον ἓνα, ἀλλὰ γιγαντιαῖον ὁργανισμὸν. Μοῦ ἦτο δυνατόν ἀκόμη, ὅταν τὸ σπέρμα εὐρίσκετο εἰς προκεχωρημένον στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς του, νὰ ἀφαιρέσω ὅσα ἤθελα κύτταρα ἀπὸ διαφόρους, ἀδιακρίτως, θέσεις χωρὶς νὰ βλάψω τὴν φυσιολογικὴν του ἀνάπτυξιν. Ἡ ἀπροσδιοριστία αὐτὴ κατὰ τὸ πείραμα, ἦτις ἐν τούτοις δὲν ἔβλαπτε τὴν φυσιολογικὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὁργανισμοῦ, ἀπέκλειε κάθε σκέψιν, ὅτι ἦτο δυνατόν ἡ πορεία τοῦ σχηματισμοῦ τῶν μορφῶν νὰ ὀφείλεται εἰς αἰτία μηχανικά. Καὶ ἐπὶ πλέον ἤλθαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς «ἀναγεννήσεως». Ἐντελῶς κατὰ βούλησιν ἦτο δυνατόν νὰ τεμαχίσω τὸ ἀνεπτυγμένον σῶμα ὀρισμένων κατωτέρων ὁργανισμῶν καὶ ἀπὸ κάθε τεμάχιον νὰ προκύπτῃ ἓνας, μικρότερος βεβαίως, ἀλλὰ τέλειος ὁργανισμὸς, τὸ ὕλικόν δὲ ἐκάστου τεμαχίου μετεσχηματίζετο πρὸς δημιουργίαν ἐνὸς νέου, τελείου ὁργανισμοῦ. Καὶ ἐδῶ ἡ ἀπροσδιοριστία, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸ οὐσιώδες μέρος τοῦ πειράματος, ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀφήρησε τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὴν μηχανιστικὴν θεωρίαν. Μία μηχανὴ δὲν παραμένει ἐκεῖνο ποῦ ἦτο πρὶν, ὅταν τῆς ἀφαιρέσωμεν ὀρισμένα τεμάχια ἢ ὅταν μεταβάλωμεν κατὰ βούλησιν τὴν θέσιν ὀρισμένων μερῶν τῆς. Ἐνῶ, ἐδῶ, κάθε τεμάχιον τὸ ὁποῖον ἀφαιρούμεν ἀπὸ τὸ ἐμβρυον ἢ ἀπὸ ἓνα ἀνεπτυγμένον ὁργανισμὸν διατηρεῖ πλήρη τὴν ἰκανότητά του πρὸς δημιουργίαν, ἄθικτον ἀπὸ τὸν οἰονδήποτε τεμαχισμὸν. Ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί λόγος περὶ μηχανῆς.

Εἶπομεν πρὸ ὀλίγου, ὅτι καὶ εἰς ἄλλην σφαῖραν τῆς βιολογίας, εἰς τὴν σφαῖραν τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς συνετελέσθη ἡ ρῆξις πρὸς τὴν μηχανοκρατίαν. Δὲν πρέπει νὰ γίνεταί σύγχυσις τῆς γενικωτέρας θεωρίας περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ὁργανι-

σμων πρὸς τὴν εἰδικωτέραν μορφήν, τὴν ὁποίαν ὁ Δαρβίνος προσέδωκεν εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, σύγχυσις ἢ ὁποία, δυστυχῶς, συμβαίνει ἀρκετὰ συχνά. Ὡς γνωρίζομεν, ὁ Δαρβίνος ἐδίδασκε τὴν λεγομένην τυχαίαν παραλλαγὴν, ὡς τὴν ἐσχάτην αἰτίαν τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν μορφῶν. «Ἡ φυσικὴ ἐπιλογὴ, εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα», κάμνει ὅτι καὶ οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν τεχνητὴν ἐπιλογὴν, δηλ. ξεχωρίζει μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν μορφῶν ἐκείνας αἱ ὁποῖαι προήρχοντο ἀπὸ τὴν τυχαίαν παραλλαγὴν τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ἔτυχε νὰ προσαρμοζῶνται καλύτερον πρὸς τοὺς ἐπικρατοῦντας βιωτικούς ὄρους. Τοῦτο ὠνομάσθη «ἐπιβίωσις τοῦ καλύτερον προσαρμοζομένου». Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου ἐπενοήθη, ὅταν ἐμεσουράνει ἡ ὕλιστικὴ κοσμοθεωρία. Ἐγένετο δὲ ὑπὸ πάντων ἀποδεκτῆ, ἀκριβῶς διότι ἀνταπεκρίνεται εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην. Ἐλέχθη, καὶ πολὺ ὀρθῶς, ὅτι ἡ Δαρβίνειος θεωρία ἦτο τὸ μοναδικὸν μέσον διὰ νὰ ἐξηγήσῃ κατὰ μηχανικὸν τρόπον τὴν προέλευσιν ὄλου τοῦ πλήθους τῶν ὀργανικῶν μορφῶν, διότι ἡ θεωρία αὕτη ἀπέκλειε κάθε σκέψιν περὶ σχεδίου καὶ σκοποῦ κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν εἰδῶν. Ἐκῆρτυνεν, ὅτι κυρία αἰτία τῶν βιολογικῶν γεγονότων ἦτο ἡ σύμπτωσις καὶ αὐτὸ ἦτο ὅτι ἐχρειάζετο ἡ μηχανοκρατικὴ κοσμοθεωρία. Ἐφοβοῦντο, ὅτι μὲ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Δαρβινισμοῦ, δηλ. τῆς θεωρίας περὶ τοῦ τυχαίου χαρακτῆρος τῆς διαμορφώσεως καὶ καταγωγῆς τῶν εἰδῶν θὰ ἐκινδύνευεν ὀλόκληρος ἡ μηχανοκρατικὴ κοσμοθεωρία.

Ὀλίγα ὅμως ἔτη ἀφ' ἧς ἐξεδόθη τὸ κυριώτερον ἔργον τοῦ Δαρβίνου καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τοῦ 1890 περίπου, ἤρχισαν νὰ πληθύνωνται αἱ ἐκδηλώσεις ἐκείνων πού ἐφρόνουν, ὅτι ἡ ἀξία τῆς θεωρίας περὶ τυχαίας διαμορφώσεως τῆς ποικιλίας τῶν εἰδῶν μετ' ἐπακολουθούσης ἐπιλογῆς, ὅτι ἡ ἀξία αὐτῆς πρὸς ἐρμηνείαν τῆς ποικιλίας τῶν εἰδῶν ἦτο, παρ' ὅλα ὅσα ἐλέγοντο, σφόδρα ἀμφίβολος. Ὁ περισσότερον διακεκριμένος ἀντιπρόσωπος τῆς νέας αὐτῆς ἀντιλήψεως ἦτο ὁ Gustave Wolff. Σήμερον ὅμως ἔχομεν κάθε δικαίωμα νὰ εἰπώμεν, ὅτι οὔτε ἓνας ἀμερόληπτος βιολόγος

δὲν παραδέχεται τὴν δαρβίνειον μορφήν τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς. Ἐπειδὴ ἐν τούτοις, ὅπως ἐλέχθη, ἡ μορφή αὕτη εἶναι ἡ μοναδική, ἢ ὁποία δύναται νὰ ἐξηγήσῃ μηχανοκρατικῶς τὴν καταγωγὴν τῶν εἰδῶν, ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι μὲ τὴν πτώσιν τοῦ δαρβινισμοῦ ἡ μηχανοκρατία κατέρρευσε διὰ δευτέραν φοράν εἰς τὸ πεδῖον τῆς βιολογίας καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, συνοψίζοντες, ὅτι τόσον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀτομικῆς ὅσον καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ὑπερατομικῆς Βιολογίας ἡ μηχανιστικὴ ἀντίληψις ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὴν βιταλιστικὴν.

Ἡ μεγάλη μεταβολὴ ἀπόψεων ἐν τῇ βιολογίᾳ δύναται νὰ ἀποδοθῇ μὲ τὴν φράσιν, ὅτι ἀπὸ τὸ ἄθροισμα ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ὄλον. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς τὸ οὐσιώδες εἰς τὴν νέαν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Ὅτι πάλιν ἐνεφανίσθησαν αἱ ἔννοιαι «σχέδιον», «σκοπός», «τέρμα», «ὀλόγη», ἔννοιαι αἱ ὁποῖαι, βεβαίως, πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται ἕξι μὲ τὴν στενήν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου σχηματισμένην ἔννοιαν, ἀλλὰ μόνον κατ' ἀναλογίαν.

Ἐνδιαφέρον τώρα εἶναι, ὅτι καὶ μία ἐντελῶς ὁμοία μεταβολὴ ἀντιλήψεων ἔλαβε χώραν καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἐρένης τοῦ ἀνθρωπίνου ψυχικοῦ βίου, ἐπομένως εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ψυχολογίας. Καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὸ ἄθροισμα ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ὄλον. Ἐγινε φανερά ἡ ἀνεπάρκεια τῆς συνειρμικῆς θεωρίας, ἢ ὁποία εἰς τὸν ψυχικὸν βίον ἔβλεπε μίαν παρομοίαν μηχανικὴν ἐνέργειαν τῶν παραστάσεων, καὶ ἀντικατεστάθη αὕτη μὲ τὴν θεωρίαν τῶν πρὸς ὠρισμένον τέρμα κατευθυνόμενων παραγόντων τοῦ ψυχικοῦ βίου. Καὶ τὸ ἀκόμη σπουδαιότερον, ἐγκατελείφθη καὶ ἡ θεωρία τοῦ λεγομένου «ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ». Μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς μηχανιστικῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου, τὸ ψυχικόν, τοῦ ὁποίου τὴν βίπαρξιν δὲν ἦτο εἰκόλον νὰ ἀρνηθῶν, ἀπετέλει πάντοτε κάτι σὰν «παῖδι ὀδίνων». Διὰ νὰ εὔρουν βοήθειαν εἰς τὴν δυσχέριαν, κατέφευγον εἰς τὸ νὰ διατυπώσουν τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ ἐνσυνείδητος ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου ταυτίζεται πρὸς τὴν μηχανιστικὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου του. Αὐτὴν τὴν

μηχανικὴν λειτουργίαν ἔπρεπε κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν νὰ τὴν φανταζώμεθα «ἀπὸ τὴν ἄλλην ὕψιν». Ἡ ἐντελῶς παράδοξος αὕτη ἀντίληψις ἔχει σήμερον ἐγκαταλειφθῆ, τουλάχιστον εἰς τὴν Εὐρώπῃν, ἀπὸ τὴν μεγάλην πλειονότητα τῶν ἀμερολήπτως κρινόντων ψυχολόγων.

Ἐγένετο ἀντιληπτόν, ὅτι ἡ ἐνσυνείδητος ζωὴ συγκροτεῖται κατ' ἐντελῶς διάφορον τρόπον, ἀπὸ ὅ,τι συγκροτεῖται ἕνας «μηχανισμός» οἰασθήποτε φύσεως. Εἶναι, ἐπομένως, τελείως ἀδύνατον νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατὰ βάθος τὸ ἕνα εἶναι τὸ «ἴδιον» ὅπως τὸ ἄλλο. Τί νόημα θὰ εἶχεν ἐὰν ἐδιδάσκετο, ὅτι ἡ πρότασις: ὁ Κάντ εἶναι ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τῆς νεωτέρας ἐποχῆς-θεωρουμένη ὡς κατὰ πῶς τὸ ζοῦμεν-εἶναι τὸ ἴδιον πρὸς ἕνα ὀρισμένον σύμπλεγμα, καὶ μορφῶν κινήσεως τῶν ἐσχάτων ὑλικῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος σκέπτεται αὐτὴν τὴν φράσιν; Δὲν εἶναι αὐτό, μὲ μίαν λέξιν, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἔντονος ὁ χαρακτηρισμός *ἀνοησία*;

Ἐπὶ τῶν κατ' ἴδιαν φαινομένων ὅμως οἱ ἐρευνῆται ἐπέισθησαν, ὅτι ὑπάρχουν δύο ψυχικὰ φαινόμενα, διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπινοήσωμεν ἕνα μηχανικὸν «παράλληλισμόν». Τὸ ἐν ἀπὸ τὰ φαινόμενα αὐτὰ εἶναι ἡ *μ ν ἡ μ η*. Ἐνα μηχανικὸν κατασκευάσμα παραμένει εἰς κάθε στιγμήν τῆς υπάρξεώς του μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι, ποτὲ δὲν βαστάζει ἐπάνω του τὴν ἱστορίαν του. Τὸ ἐνσυνείδητον ἐγὼ ὅμως κατέχει πάντοτε τὴν προῖστορίαν του καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὴν ἀναπαραγάγῃ. Τὸ δεύτερον δέ, ὑλιστικῶς ἀνεξήγητον, φαινόμενον τοῦ ψυχικοῦ βίου, εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν *κατανόησιν τῆς ἐννοίας*. Ὅταν δύο ἄνθρωποι συνομιλοῦν, τότε ἐρεθίσματα καὶ ἀντιδράσεις πετοῦν, τρόπον τινά, ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον. Ἀλλὰ τὸ φυσικὸν στοιχεῖον, εἰς τὸ ἐρέθισμα αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἀντίδρασιν, τὰ ὁποῖα ἀμφοτέρω ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὁμάδας κινήτων ἀέρος, τὸ φυσικὸν αὐτὸ στοιχεῖον δὲν εἶναι ἐνταῦθα τὸ κύριον, εἶναι ἀπλῶς τὸ μεσολαβοῦν. Ἄς σκεφθῶμεν πρὸς στιγμήν ποῖαν σημασίαν ἔχει τὸ ὅτι

διὰ τὸν κάτοχον πολλῶν γλωσσῶν εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον ἂν θὰ ἀκούσῃ μίαν φράσιν νὰ προσφέρεται γερμανικά, ἀγγλικά ἢ γαλλικά. Καὶ ἀντιθέτως, μία μεταβολὴ εἰς τὴν φράσιν, ἢ ὁποῖα φέρει εἰς αὐτήν, ὡς φυσικὸν μόρφωμα, ἐλαχίστην ἀλλαγὴν, δύναται νὰ ἀλλάξῃ ἐντελῶς τὴν ἐννοιάν της. Αἱ φράσεις «ὁ πατέρας μου εἶναι ἄρρωστος» καὶ «ὁ πατέρας σου εἶναι ἄρρωστος» ἔχουν, βέβαια, ἐντελῶς διαφορετικὴν ἐννοιαν, καὶ ὅμως, κατὰ τὸ φυσικὸν στοιχεῖον, διαφέρουν μόνον κατὰ τὸν ἦχον τοῦ γραμματικῶν «μ» καὶ «σ».

Ἀπεδείχθη λοιπὸν ὅτι τὰ συμβαίνοντα εἰς ὅλους τοὺς ὀργανισμούς, καὶ πρὸ πάντων, ἀλλ' ὄχι μόνον, εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναλυθῶν (ἀποσυντεθῶν) εἰς μίαν μαζάν μεμονωμένων γεγονότων μεταξὺ τῶν στοιχείων τῆς ὕλης, δηλαδὴ «μηχανικῆς», ὅπως ἐπίσης καὶ προηγουμένως εἶχεν ἀποδειχθῆ ἀδύνατος ἡ μηχανοκρατικὴ ἐξήγησις τοῦ σχηματισμοῦ τῶν μορφῶν τῆς ἐνοργάνου ὕλης.

Ὁ κόσμος εἶναι χωρισμένος εἰς δύο μέρη, εἶναι οἰκοδομημένος *δυναρχικῶς*. Ὑπάρχουν ἐντὸς τοῦ κόσμου ὑλικά γεγονότα, ὅπως ὑπάρχουν καὶ γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ὑλικῆς φύσεως. Τὸ κράτος τῆς ὕλης, ὅπου κυριαρχοῦν μόνον αἱ δυνάμεις τῆς ὕλης, εἶναι ἡ ἀνόργανος φύσις. Τὸ κράτος, ὅπου δὲν κυριαρχοῦν αἱ δυνάμεις τῆς ὕλης, εἶναι ὁ ὀργανικὸς κόσμος καὶ μάλιστα εἰς τὸ σύνολόν του καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἐνσυνείδητος ζωὴ.

Μὲ τὸ ἐπίσης σπουδαῖον, ἀλλὰ καὶ δύσκολον, ἐρώτημα, πῶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι δυνατόν δυνάμεις οὐχὶ ὑλικά νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐδῶ. Τοῦτο μόνον εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ. Ὅτι τὸ σύνολον τῶν μὴ μηχανιστικῶς δρώντων (παραγόντων) εἰς τὸν κόσμον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν *δράσεις τοῦ πνεύματος*, ἐὰν τὴν ἐννοιαν τοῦ πνευματικοῦ θὰ τὴν εὐρύνωμεν καὶ δὲν θὰ σκεπτόμεθα μόνον τὸ ἐνσυνείδητον. Τὰ βιολογικὰ φαινόμενα, ὅπως λ. χ. ἡ «ἀναγέννησις» ἐνὸς σκώληκος, τὸν ὁποῖον ἐτεμαχίσαμεν, δὲν ἀπαιτοῦν βέβαια ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

A. CRESSY
MORRISON

Διετέλεσε πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Νέας Ὑόρκης.

Διακεκριμένος χημικός καὶ μεταλλεολόγος συμμετέχων ἐνεργῶς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ βιομηχανικὴν (ἀπὸ ἄ ὄψεως ἐφαρμογῶν τῆς ἐπιστήμης) κίνησιν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Ἐκαμὲ πολλὰς ἀνακαλύψεις εἰς τὸν κλάδον τοῦ καὶ ἰδιαίτερος ἐφευρε μέθόδον διαχωρισμοῦ ὀξυγόνου καὶ αἰθέρος τῆς ἀτμοσφαιρας, μετὰ τὴν βνήθειαν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Εἶναι μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου ἔρευνῶν τῆς Ἀμερικῆς, τοῦ ἀμερικανικοῦ Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας, τοῦ ἀμερικανικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ Βασιλικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ πολλῶν ἄλλων χημικῶν Ἐταιριῶν. Διακρίνεται ὡς ἀθλοθέτης ἐπιστημονικῶν βραβείων καὶ ὡς συγγραφεὺς βιβλίων γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπως εἶναι: *Man in a Chemical World*, N. York 1937, καὶ *Man Does Not Stand Alone*, N. York 1916. Τὸ τελευταῖον τοῦτο βιβλίον ἐκυκλοφόρησε μέχρι τοῦδε εἰς 50 000 ἀντίτυπα καὶ ἔσθ' ἀντιτύπων. ἀσχολήθη δὲ ἀπὸ τῶν διεθνηζύπων (Bl. Reader's Digest, Nov. 1946 καὶ «*Acting*» 1947 σ. 72-76 καὶ 189-190).

Συμφώνως πρὸς τὴν παράκλησίν σας νὰ διατυπώσω τὰς γνώμας μου ἐπὶ τῆς «*Δηλώσεως*», ἣ ὅποια συνώδευε τὴν «*Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν*» τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1946, λέγω τὰ ἑξῆς:

Ἐπάνω εἰς τὰ νοήματα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἔχουν τεθεῖαι ἀλέξεις «*ἐμπιστευόμεθα εἰς τὸν Θεόν*», (ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πεποιθήσμεν) καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐθεμελίωσαν τὸ Σύνταγμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐνεπιστεύοντο εἰς Αὐτόν. Ἐπίσης συνησθάνοντο, ὅπως λέγει καὶ ἡ «*Δήλωσις*», ὅτι οὐδὲν ἔθνος ἠδύνατο νὰ ἐξυκολουθήσῃ ὑπάρχον χωρὶς τὴν παραδοχὴν τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐτέθησαν καὶ ἐδιδόχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὡς καρπὸς ἦλθεν ἡ ἔμπνευσις, ἣ ὅποια ἔθεσεν εἰς τὸ Σύνταγμα τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ὁποίας ὁ λαὸς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν προσεκολλήθη, ὅσον στενωτέρον ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατόν. Ἡ θεόδοτος ἐλευθερία τοῦ ἀν-

συνείδησιν, καὶ ὅμως εἶναι πνευματικαὶ ἢ, ἂν προτιμάτε, ψυχικαὶ εἰς τὴν γενικωτάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ ψυχολογία σήμερον ἀνεγνώρισε ὅτι δὲν τῆς ἀρκεῖ μόνον ἡ ἔννοια τοῦ ἐνσυνειδήτου ψυχικοῦ. Ἄς σκεφθῶμεν τὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μετὰ τὸν ὑπνωτισμὸν, τὴν ὑποβολήν, τὸ ὑποσυνείδητον καὶ ἀκόμη μετὰ τὴν ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν πνεύμα ἐπιχειρουμένην ἔρευναν τῶν παραδόξων ἐκείνων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται τηλεπάθεια, μεταβίβασις τῆς σκέψεως κλπ. Ἄλλα καὶ εἰς τὴν φυσιολογικὴν καθημερινὴν

ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὑποσυνείδητον παίξει ἓνα μέγαλον ὄλον. Ἡ ἰδιαίτουσα βαθμωδότη ἀνέλιξις (Prozess) τοῦ λεγομένου συλλογισμοῦ, δὲν εἶναι, ὡς γνωστόν, ἐνσυνείδητος ἀλλὰ ἀσυνείδητος. Κατὰ κυριολεξίαν θὰ ἔπρεπε νὰ λέγομεν «*Αὐτὸ σκέπτεται*».

Δὲν εἶναι ἀνάγκη βεβαίως νὰ τονισθῇ ἰδιαίτερος ἡ ἀνυπολόγητος σημασία, τὴν ὁποῖαν ἔχει διὰ τὴν ὅλην κοσμοθεορίαν ἡ θεωρία περὶ τοῦ ὅτι ὁλόκληρος ὁ ἔμβριος κόσμος εἶναι οὐχὶ μηχανικός, ἀλλὰ διαπεποιημένος ὑπὸ τοῦ πνεύματος.

Hans Driesch

θρώπου εὔρεν ἔκφρασιν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἀναπόσπαστον δικαίωμα διὰ τὴν ζωὴν, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς εὐτυχίας. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἔχη ἀτομικὰς πεποιθήσεις, τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζη τὰς πεποιθήσεις αὐτὰς διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου καὶ τοῦ τύπου, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι χρησιμοποιοῦνται νόμιμα μέσα, καὶ ἡ ἀρχὴ ὅτι ὅλοι οἱ νόμοι πρέπει νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μὴ ψηφίζωνται ὑπὸ ἄλλης ἐξουσίας ἐκτὸς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἐγράφησαν εἰς τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς χώρας.

Μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ μὲ τὴν παραδοχὴν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καί, παρὰ τὰς ἀποπειράς ποῦ κατεβλήθησαν νὰ καταρριφθοῦν αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ καὶ νὰ καταστραφῇ ἡ πίστις εἰς ἕν ἀνώτατον Ὄν, θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ εἶναι χριστιανικὸν ἔθνος καὶ θὰ ἀποτελοῦν ἐκδήλωσιν τῶν καλυτέρων ἀρχῶν διακυβερνήσεως, ποῦ ἔχει ἐπινοήσει ἄνθρωπος.

Ἡ «Δήλωσις», ἐκδοθεῖσα ὑπὸ ἐπιστημονικοῦ σώματος ἐνσαρκοῦντος τὰς ἀρχὰς ταύτας, εἶναι ἀπόδειξις ὅτι δὲν ὑφίσταται διαμάχη μεταξύ ἐπιστήμης καὶ θρησκείας καὶ ὅτι ἐφ' ὅσον ἀμφότεραι ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθειαν θὰ τὴν εὔρουν, ἐν ᾧ μέτρῳ εἶναι τοῦτο δυνατόν εἰς τὴν παρούσαν ἀνθρωπίνην ἀνάπτυξιν. Μὲ τὸν συνδυασμὸν τῶν δυνάμεων τούτων, ἡ ἐπίδρασις των ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης προόδου θὰ ἐπισπεύσῃ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑνδοξον προορισμὸν του.

GUSTAV MIE

Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Freiburg τῆς Γερμανίας.

Γνωστὸς εἰς τοὺς διαθνεὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους, ἰδίως ἀπὸ τὰς ἐργασίας του εἰς τὴν ὀπτικὴν διὰ τῶν μαθηματικῶν του ἔρευνῶν ἐπὶ τῶν ἐξισώσεων τοῦ Maxwell, ἐξήγησε πολλὰ φαινόμενα τῆς πόλωσης τοῦ φωτός καὶ τῶν χρωμάτων ἢ φασμάτων ἀπορροφήσεως διαφόρων στοιχείων. Ἐπίσης εἰ γάσθη καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ μαθητισμοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν του συγγραμμάτων, ἀξία ἰδιαίτερης σημασίως εἶναι δύο ἔργα του γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος ἢ οἱ: Naturwissenschaft und Theologie, Leipzig 1932 καὶ Die Denkweise der Physik, Stuttgart 1937. Τὰ τελευταῖα εἶη ἀδύνατον ἀπὸ τὸ χιλιετικὸν καθεστῶς.

Συμφωνῶ ἐξ ὀλοκλήρου πρὸς ὅ,τι λέγετε εἰς τὴν «Δήλωσιν» σας τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1946. Ἰδιαίτερος ἤθελα νὰ ἐξάρω, ὅτι, ὅπως ἄλλως τε τὸ ἐξέθεσα εἰς πολλὰ δημοσιεύματά μου, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἀληθινὴ ἠθικότης εἶναι δυνατὴ μόνον ἐπὶ τοῦ θεμελίου τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ πλῆθος τῶν ἀληθινῶν χριστιανῶν ἔχει ἐν μέσῳ τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ἀποστολὴν νὰ εἶναι «τὸ ἄλας τῆς γῆς» καὶ νὰ ἐργασθῇ, ὥστε νὰ παραμείνουν ὑγιεῖς αἱ ἠθικαὶ ἀντιλήψεις καὶ ἐκείνων τῶν ἀθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκουν κατ' εὐθεῖαν εἰς αὐτό (δηλ. εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀληθινῶν χριστιανῶν). Ἡ προσέθεσίς μας, ὡς ἐκ τούτου, πρέπει νὰ εἶναι, νὰ καταστήσωμεν τὸ πλῆθος αὐτῶν πιστῶν χριστιανῶν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον καὶ ἐξασκοῦν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτεραν ἐπιρροήν. Κάθε σοβαρῶς σκεπτόμενος ἄνθρωπος πρέπει νὰ βοηθηθῇ νὰ ἀποκτήσῃ ἐπίγνωσιν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι τὸ θεμέλιον διὰ γνησίαν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ δι' αὐτῆς ἐπίσης τὸ θεμέλιον πάσης γνησίας ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀγάπην τῆς ἀληθείας. Αὕτη εἶναι ἡ στερεὰ πεποιθήσις μου τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε, ἔχω κοινὴν μεθ' ὑμῶν.

PAUL TOURNIER

Ίατρος ἐν Γενεύῃ.

Εἰς τῶν κυριωτέρων πρωτοπόρων τῆς πνευματικῆς θεμελιώσεως τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀπειλευθερώσεως αὐτῆς ἀπὸ τῶς θλιωτικῆς καὶ μηχανιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς. Ο εἰσηγγετὴς ἐν τῇ ἱατρικῇ τῆς «ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος». Τὸ βιβλίον του ἐπ' αὐτῆς, «La médecine de la personne», ἀριθμῆται πολλὰς ἑκάς οἰκας καὶ μεταφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας. Συγγράματα πολλῶν μελετῶν καὶ βιβλίων μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἰναι: Technique et Foi. Solitude et Communauté. L' homme et la médecine. La désharmonie de la vie moderne. Τῆς ἐπισημῆς ὁ κυριώτερος ὀργανωτὴς τοῦ διεθνoῦς συνεδρίου τῆς Γενεύης ἐπὶ τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος, το ὁποῖον ἔλαβα χίφραν τὸν Ἀγούστον τοῦ 1947 εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Bossey (ἰδὲ «Ἀκτίνες», 1947, 523-539). Τὸ προεχέσθαι βιβλίον του Les forts et les faibles ἀνγγέλλθη ἤδη ὑπὸ τῶν ἑκδοτικῶν οἰκῶν Delachaux et Niestlé.

Με χαρὰν ἔλαβα τὴν τόσον εὐγενικὴν ἐπιστολὴν σας. Ἐξετίμησα ἐπίσης μεγάλως τὸ περὶ τοῦ Bossey σημεῖωμα τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς Ἀκτίνας. Ἔλαβα καὶ τὸ τελευταῖον των τευχος. Τὸ περιοδικὸν αὐτὸ εἶναι ἀληθινὰ σπουδαῖον. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων ἐπίσης, καθὼς καὶ ὅλα ὅσα κίμνυτε διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἐν Ἑλλάδι πολιτισμοῦ. Μᾶς ἔχετε ξεπεράσει καὶ μᾶς δίδετε μίαν πολύτιμον ἐνθάρρυνσιν. Εἶχα γράψαι τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὴν «Ἐνωσιν», ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς «Δηλώσεως» τῆς τῶν Χριστουγέννων 1946, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε μοῦ εἶχε σταλῆ.

ARNOLD

Διακκριμένος φυσικός, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου.

SOMMERFELD

Ἠχογραφήθη ἰδιαιτέρως μὲ προβλήματα τῆς νεωτέρης Φυσικῆς Συνεπλήρωσε τὴν θεωρίαν τοῦ Bohr περὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ὁλικοῦ ἀτόμου, δεχθεὶς ὅτι τὰ ἠλεκτρόνια κινεῖται περὶ τὸν πυρῆν ἐπὶ ἐλλειπτικῶν τροχιῶν καὶ οὕτως ἠρμάνευσε πολλὰς γραμμὰς τοῦ φάσματος. Ἐπίσης εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρομαγνητισμοῦ, καὶ ἀκμῆ, σπριχθεὶς ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Fermi, ὁ μὲν ὁμοίως νέαν ἠλεκτρονικὴν θεωρίαν τῶν μετάλλων. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης, τῆς Ἀκαδημίας τῆς Οὐάσιγκτον, τῆς Ρώμης, τοῦ Λονδίνου, τῆς Μεδρίτης κλπ. Ἐπὶ πλέον εἶναι ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πλησίον δὲ αὐτοῦ ἐσπούδαζαν καὶ διακκριμένοι Ἕλληνας φυσικοί.

Συμφωνῶ πλήρως πρὸς τὴν ἔκκλησίν σας, ὅτι τὸ ἠθικὸν θεμέλιον εἶναι τὸ σπουδαιότερον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. Ἡ ἀποψις ἡ «πέραν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» (*) ὀδηγεῖ, καθὼς εἶδομεν, εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Εἰς τὸ ἄτομον ἀπόκειται, ἂν θὰ βασιζῆ τὴν ἠθικὴν του φιλοσοφικῶς ἢ θρησκευτικῶς ἢ κοινωνιολογικῶς. Αἱ διάφοροι χριστιανικαὶ ὁμολογίαι δύνανται νὰ τὸ βοηθήσουν ἀποτελεσματικῶς. Ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἐχθρὸς τῆς θρησκείας, ἀλλ' ἔχει τὴν ἐπίγνωσιν, ὅτι κεῖται ἐπὶ διαφοροτικοῦ πεδίου ἀπὸ τὸ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς.

GIORGIO

Καθηγητὴς τῆς Ἀστροφυσικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας.

ABETTI

Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀστροφυσικὸς τῆς πατρίδος τ ο καὶ ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους εἰς τὴν διεθνή ἀστρονομικὴν ἐπιστήμην. ἔχει ἀσχοληθῆ μὲ προβλήματα τῆς Φυσικῆς τοῦ Ἥλιου, τῶν πλανητῶν καὶ μὲ μερικὰ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ρώμης καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν σωματείων. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων του περισοῦδατον εἶναι τὸ περὶ τοῦ Ἥλιου, τὸ ὁποῖον μεταφράσθη καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν.

*Ὁφείλω νὰ εἶπω ὅτι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἰδέαι ὡς αἱ ἐκφραζόμεναι ἐν τῇ «Δι-

(*) «Πέραν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» (Jenseits von Gut und Böse). Τὸ γνωστὸν σύνθημα τοῦ Νίτσε, πρὸ ἀχρησίμου ὡς φιλοσοφικὸν θεμέλιον τοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ.

ακηρύξει» ούδόλως ύστερον, εΐναι δέ εκείναι τās όποιās σκέπτεται καί έπιθυμεί ή, μεγίστη πλειονότης τών Ίταλών διανοουμένων.

Όστις δέν σκέπτεται κατ' αυτόν τόν τρόπον, εύρίσκεται, ώς επί τό πλείστον, εις μίαν βαθείαν καί λυπηράν άγνοιαν τήν όποιαν έπιζητεί νά μειώση με άντιτιθεμένας ιδεολογίās ή με πλάνας τās όποιās προβάλλει ένώπιον εύπίστων προσώπων.

Κατά τήν παρούσαν στιγμήν, δέν νομίζω ότι ύπάρχει έν Ίταλία μέγας κίνδυνος σκοτισμού τής Πίστεως καί τών χριστιανικών άρχών, πάντως δέν πρέπει νά παύσωμεν νά ιστάμεθα επί τών έπόλξεων καί νά μαχώμεθα.

Σās άποστέλλω ιδιαιτέρως άνάτυπά τινα ένός άρθρου του ήμετέρου Π. Λομπάρντι υπό τόν τίτλον «Ή παρούσα ώρα καί ή Ίταλία», έν τώ όποίω θά ίδητε έκφραζόμενας ιδέας αίτινες συμβιβάζονται πρός τās τής ύμετέρας Ένώσεως καί τās όποιās άσπάζομαι έξ όλης καρδίās. Έπισυνάπτω έπίσης δι' ύμās άστρονομικές τινας δημοσιεύσεις. Πιστεύω ότι θά έχητε ούτω πλήρη τήν σειράν τών «Παρατηρήσεων καί Έπομνημάτων του Άστεροσκοπείου του Άρσέτρι».

P. KOVALEVSKY

Καθηγητής, Γενικός Γραμματέυς τής Διορθόδοξου Έπιτροπής Οίκουμενικής Δράσεως εις τό Παρίσι.

Ή Διορθόδοξος Έπιτροπή Οίκουμενικής Δράσεως συνήλθε χθές εις τό Παρίσι καί έλαβεν άπόφασιν περί τής συμμετοχής όρθοδόξων εις τήν παγκόσμιον έβδομάδα προσευχής ύπέρ τής ένότητος του χριστιανικού κόσμου. Θά οργανώση συγκεντρώσεις εις τās όποιās θά ζητήση νά μετάσχουν οι καθολικοί, διαμαρτυρόμενοι καί άγγλικανοί φίλοι μας. Έμελέτησε καίάλιν μετá προσοχής τήν Έκκλησίαν τής Κινήσεως τών Άκτίων, τήν όποιαν εκτιμá μεγάλως. Άπό τής έμφανίσεώς της, κατά Δεκέμβριον 1946, ή Δήλωσις αύτη ειχεν άπήχησιν πραγματικήν μετá διαφόρων έπιστημονικών κύκλων καί ιδιαιτέρως έν Γαλλία. Γίνεται όλονέν καί περισσότερος λόγος περί καρποφόρου ειρήνης μετá θρησκείας καί έπιστήμης. Οι καιροί τής έχθρότητος παρήλθον. Άν μερικοί κύκλοι, όπως τών Curie—Langevin, εΐναι πάντοτε σαφώς άθεοί, άλλοι άντιθέτως, οι όποιοι καταλέγονται μετá τών κορυφών, όπως οι άδελφοί de Broglie, εΐναι πεπεισμένοι περί τής ανάγκης κοινής δράσεως.

Ή Δήλωσις τών Έλλήνων έπιστημόνων καί διανοουμένων εΐναι τοσούτω μάλλον ένδιαφέρουσα, καθ' όσον συνενώνει έκπροσώπους διαφόρων σχολών.

Ή Διορθόδοξος Έπιτροπή Παρισίων εΐναι εύτυχής διότι οι Έλληνες διανοούμενοι ύψωσαν τήν φωνήν των καί φρονεί ότι όλα όσα ούτοι λέγουν εις τήν Έκκλησίαν των έχουν βάσεις άναντιρρήτους καί πρέπει νά προσεχθοθν από τούς έπιστήμονας καί έρευνητάς όλοκλήρου του κόσμου.

ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

«Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἐρευνᾷ παρὰ τὸν ἀπρόσωπον κόσμον, τοῦ ὁποίου δύναται νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα· δὲν συλλαμβάνει ὅμως ὁλόκληρον τὴν πραγματικότητα κἀνθρώπου». Ἄλλὰ ἡ Πίστις μένει οὐσιώδης ὑπόθεσις τοῦ προσώπου... Διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον ἡ Βίβλος δύναται πράγματι νὰ ξαναγίῃ τὸ ἀντικείμενον μιᾶς πείρας, ἡ ὁποία θὰ ἀσκήσῃ ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ.

Ὅταν ἐδιάβασα τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Maeder εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου του «Vers la guerison de l'âme» ἐνεθυμήθην τὰ ὅσα εἰς τὰς «Ἀκτίνας» ἔγραψε τὸ περασμένον ἔτος ὁ Π. Μελίτης⁽¹⁾ ἐπάνω εἰς τὸ θέμα τῆς Πίστεως καὶ τῆς μελέτης. «Δὲν θέλει-ἔγραψε-πολὺ χρόνον οὔτε πολλὰς μελέτες, οὔτε σοφίαις καὶ διπλώματα ἢ στροφὴ μιᾶς ψυχῆς στὴν Πίστιν».

Καὶ ἔχει δίκαιον· διότι ἡ στροφὴ αὐτὴ εἶναι κυρίως διάθεσις καὶ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας. Εἶναι πτῆσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν χώραν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἡ πίστις ὅμως ὡς κατάστασις καὶ βίωμα δὲν εἶναι κάτι τὸ ἀκαθόριστον, τὸ ἄνευ περιεχομένου· τοῦναντίον ἔχει ἓνα συγκεκριμένον περιεχόμενον, τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ λάβῃ καὶ νὰ λαμβάνῃ συνεχῶς γνώσιν ἐκείνος, πὺ ἐστράφη πρὸς τὴν Πίστιν.

Ἔτσι δὲ ἀνακύπτει ὡς ἓνα βασικὸν καθήκον διὰ τὸν κάθε πιστόν, ἡ μελέτη καὶ ἡ ἔρευνα τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστεως. «Δὲν μπορῶ νὰ φαντασθῶ-γράφει ἐν συνεχείᾳ ὁ Π. Μελίτης-πὺ τὸ πρῶτον σοβαρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν δὲν θὰ εἶχε ἔκφανση ἄμεση τὸ νὰ πάρωμε στὰ χέρια καὶ νὰ ἀρχίσωμε νὰ μελετᾶμε με σύ-

στημα καὶ ἐπιμονή, τὰ Εὐαγγέλια». Καὶ προσθέτει, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια «καὶ τὸ θρησκευτικὸν βιβλίον εἶναι κάτι, πὺ τὸ ἀποζητᾷ σὰν συμπλήρωμά τῆς ἀπαραίτητο ἢ βιβλιοθήκη τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου», ἐκφράζει δὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι κάποτε αἱ «Ἀκτίνες» θὰ πρέπει νὰ ἀσχοληθοῦν μετὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ ζήτημα τῆς μελέτης, τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον ὁ πιστὸς ἐπιστήμων, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐλαβοῦμενος ἀπλῶς τὴν χριστιανικὴν Πίστιν ἐπιστήμων ὀφείλει νὰ κάμῃ.

*

Ὁ ἐπιστήμων, ὁ μορφωμένος, οἰονδηρῶτε κλάδον τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ καὶ ἂν θεραπείῃ, δύναται καὶ πρέπει, διότι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως μίαν ἔντονον πνευματικὴν του ἀνάγκην, νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μετὰ τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας περιέχει ἡ Πίστις, ἡ χριστιανικὴ Πίστις. Ἄς μὴ φοβηθῇ δὲ ὅτι τοιαύτη ἐργασία θὰ ἀνταχθῇ ἢ θὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν του ἐξέλιξιν. Ὁχι. Διότι ἡ μελέτη τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστεως μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπισκιάσῃ ἢ περιορίσῃ τὰς ἐπιστημονικὰς του γνώσεις καὶ ἐρεῖνας θὰ εὐρύνη τοῦναντίον εἰς ἀπεριόριστον ἔκτασιν τὸν γνωσιολογικὸν του πλοῦτον διότι θὰ μεταφέρῃ τὸν νοῦν του εἰς ἄλλους ὁρίζοντας, ὅπου ποτὲ δὲν φθάνει τὸ πείραμα καὶ ἡ παρατήρησις.

Καὶ ἐνῶ ἀν ἐκάστοτε κρατοῦσαι εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικοὺς κλάδους θεωρεῖται καὶ γνώσεις, δὲν εἶναι πάντοτε χρήσιμοι, οὔτε ἐνδιαφέρουσαι εἰς ὅλους τοὺς ἐπιστήμονας, αἱ ἀλήθειαι τῆς Πίστεως ἔχουν πάντοτε ζωντανὴν ἐπικαιρότητα καὶ ἀνταποκρίνονται εἰς ἔντονα διαφέροντα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἄνταποκρίνονται εἰς τὰς εὐγενεῖς ἐκζητήσεις τοῦ πνεύματος, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη ἀ-

(1) Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ «Ἐστερα ἀπὸ τῆς Διακήρυξις» «Ἀκτίνες» 1947 σ. 52 ἐπ.

δυνατεῖ νὰ δώσῃ θετικὴν καὶ ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν.

Τὸ πρόβλημα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς λυτρώσεως—τὸ ὅποιον ἀπετέλεσε πάντοτε δράμα καὶ ἀφορμὴν δραμάτων διὰ τὴν ἀνθρωπότητα—τίθεται μὲ διαφοροετικὴν ἐκάστοτε ἔντασιν, συνεχῶς ὁμως, εἰς τὸν κάθε ἀνθρώπον, συνεπῶς καὶ εἰς τὸν ἐπιστήμονα, καὶ ζητεῖ τὴν λύσιν του. Καὶ ἀπὸ τὴν λύσιν αὐτοῦ θὰ ἐξαρτηθοῦν ὑψίστης σπουδαιότητος ζητήματα ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ προσανατολισμοῦ του μέσα εἰς τὸν αἰσθητὸν καὶ ὑπεραισθητὸν κόσμον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῆ καὶ πρὸς τὸν ὅποιον μὲ δεσμοῦς συγγενείας συνδέεται.

Ἄλλὰ—ἐδῶ εἶναι τὸ παράδοξον—ὑπάρχουν ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι δὲν κατορθώνουν νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν Ἁγ. Γραφήν.

Βουτηγμένοι μέσα εἰς τὰ βιβλία τῆς ἐπιστήμης τῶν ἢ καὶ ἄλλων κλάδων, ἐπιμένουν ἕνα βιβλίον νὰ ἀγνοοῦν: τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Πλουτίζουν προθύμως μὲ ἀρχαῖα καὶ μὲ νέα βιβλία τὰς βιβλιοθήκας τῶν καὶ μόνον διὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν δὲν διαθέτουν εἰς αὐτὰς θέσιν: Καὶ ἔτσι παρουσιάζουν μερικοὶ καταπληκτικὴν ἀγνοίαν στοιχειωδῶν πραγμάτων ὥστε νὰ διδάσκουν ἀπὸ ἐπισήμων βημάτων, ὅτι τὰ εὐαγγέλια εἶναι... δώδεκα, διότι τόσα διαβάζονται κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην, ὅτι ὁ δεκάλογος τοῦ Μωϋσέως ἐδόθη ἐπάνω εἰς τὸν... Γολγοθᾶν, ὅτι τὴν Καινὴν Διαθήκην ἔγραψαν... οἱ ἑβδομήκοντα καὶ ἄλλα παρόμοια πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα φαιδρύνουν τοὺς ἀκροατὰς τῶν.

Εἶναι δὲ προφανές ὅτι καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς Πίστεως τῶν, διότι ἔχουν αὐτοὶ κάποιαν πίστιν, εἶναι συγκεχυμένον καὶ νεφελῶδες, ὅπως ἴσως τὸ εἶχον ἀκούσει κατὰ τὴν παιδικὴν τῶν ἡλικίαν εἰς τὸ σπῆτι ἢ ὅπως τὸ διέσωσαν ὅταν ὡς μάθημα τὸ εἶχαν διδαχθῆ εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ μᾶλλον οὔτε καὶ ἔτσι, διότι αὐτοὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς σπουδῆς τῶν καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν σταδιοδρομίας πολλὰ παραδοξολογήματα εἰς βάρος τῆς χριστιανικῆς Πίστεως πιθανόν νὰ ἐδιάβασαν, εἴτε εἰς τὸν καθημερινὸν τύπον εἴτε εἰς «ἐπιστημονικὰ» βιβλία, πρᾶ-

γμα τὸ ὁποῖον θὰ συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως εἰς τὸ νὰ ἐπισκιασθῆ καὶ παραμορφωθῆ ἀκόμη περισσότερο ἢ περὶ τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν γνῶσις τῶν.

Πρὸς αὐτοὺς θὰ ὑπενθυμίσωμεν τοὺς λόγους τοῦ Κάντ ὅτι εἴ ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι τὸ μέγιστον εὐεργέτημα πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν σύστασιν τοῦ Ντοστογιέφσκη «σοῦ συνιστῶ νὰ διαβάσῃς ὀλόκληρον τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Καὶ θὰ εὗρῃς ὅτι ἡ ἀνθρωπότης οὔτε ἔχει, οὔτε δύναται νὰ ἀποκτήσῃ ἄλλο βιβλίον ἐξ Ἰσου πολύτιμον». Ἔτσι λοιπὸν θὰ ἐλέγαμεν—καὶ τὸ χυλοειπωμένον ἄλλως τε—ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή πρέπει νὰ γίνῃ ἀντικείμενον μελέτης διὰ τὸν κάθε ἐπιστήμονα, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ πληροφορηθῆ ὅχι ἀπλῶς τί εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς, ἀλλὰ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ πράττῃ αὐτὸς ὡς Χριστιανὸς ἐπιστήμων.

*

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ. Μὲ θέμα τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ὡς ἀνάλυσις τῶν ἀληθειῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἔχουν γραφῆ πληθὸς βιβλίων, τὰ ὁποῖα συμβάλλουν, τὸ καθενα μὲ τὸν τρόπον του, εἰς τὴν βαθύτεραν κατανόησιν τῶν ἀληθειῶν αὐτῶν καὶ τὴν μεγαλυτέραν αἰσθητοποίησιν τῶν διὰ τὸν καθημερινὸν πρακτικὸν βίον. Δὲν πρόκειται βέβαια περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν, τῶν παλαιότερων καὶ νεωτέρων, πού πλουτίζουν τὴν θεολογικὴν μας κίνησιν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐκτείνεται οὐχὶ σπανίως εἰς λεπτολόγους ἀναλύσεις καὶ ἐκζητήσεις, αἱ ὁποῖαι, ὅσονδήποτε καὶ ἂν θεωρηθοῦν σοφαί, δὲν εἰσέρχονται πάντοτε εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Γραφῶν, ἴσως δέ, εἰς μερικάς περιπτώσεις, καὶ νὰ ἐκτρέπον ἀπὸ αὐτὸ.

Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ συμβαίνει καὶ τοῦτο τὸ παράδοξον: νὰ μελετήσῃ κανεὶς σοφὸν θεολογικὸν βιβλίον, χωρὶς νὰ αἰσθανθῆ τὴν καρδίαν του ἔλκυον ἄπὸ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ χωρὶς νὰ αἰσθανθῆ τὴν θέλησίν του καὶ τὸν πόθον του τοιούμενα διὰ μίαν καλυτέραν ζωὴν καὶ δρᾶσιν. Πιθανόν νὰ καταστῆ ἀπὸ τὴν μελέτην αὐτὴν σοφώτερος, ἀλλὰ δὲν γίνεται καὶ ἀγιώτερος. Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ τῶν αὐστη-

ρῶς θεολογικῶν βιβλίων. Ὅσοι ἐπὶ τέλους ἔχουν καιρὸν ἄς μελετήσουν καὶ ἀπὸ αὐτά. Πρόκειται ὅμως περὶ ἄλλων βιβλίων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον χωρὶς νὰ ἀντιστρατεύεται καθόλου πρὸς τὴν ἀληθινὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην, τὴν ὅποιαν οἱ συγγραφεῖς τῶν κατέχουν καὶ πρέπει νὰ κατέχουν, εἰσέρχεται περισσότερο εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, διὰ νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἀληθείας ζωντανάς, μὲ σύγχρονον ἐπικαιρότητα, ἱκανὰς νὰ δώσουν ἀπαντήσεις καὶ κατευθύνσεις εἰς τὰ καθήμερνα, ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ, προβλήματα. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ ἱκανοποιῶν μὲν τὴν διάνοιαν διὰ τῶν βασικῶν γνώσεων ποῦ παρέχουν, νὰ θερμαίνουν δὲ τὴν καρδίαν μὲ τὸ νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὸν πόθον τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς χαρᾶς.

Ἐἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν ἔλεγον οἱ δύο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως εἰς Ἐμμαοὺς πορευόμενοι μαθηταὶ-καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς Γραφάς» (2).

Αὐτὴν τὴν σωστικὴν δύναμιν ἔχουν αἱ ἀλήθειαι τῆς Πίστεως νὰ φλογίζουσι πρὸς τὸ ἀγαθὸν τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ εἰς προσωπικὴν ἀκριβῶς διὰ τὸν καθένα πιστὸν οἰκειώσιν γράφονται τὰ οἰκοδομητικὰ βιβλία. Περὶ τῶν βιβλίων αὐτῶν ἠσχολήθησαν καὶ ἄλλοτε αἱ Ἐκκλήσιαι (3) καὶ δι' ἐξηλεγμένης στατιστικῆς ἀπεδείκνυαν, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν βιβλίον, περισσότερο σήμερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐποχὴν, ἔχει τὴν μεγαλύτεραν κυκλοφορίαν μεταξὺ τοῦ λαοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ οἰονδήποτε ἄλλο βιβλίον.

Δὲν παραγνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουν ἐπιστήμονες καὶ διανοούμενοι, οἱ ὅποιοι μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ἱκανοποίησιν μελετοῦν τὰ χριστιανικὰ βιβλία. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι εἴτε ἐξ αἰτίας μιᾶς ἐνσυνειδήτου ἢ ἀσυναισθήτου προκαταλήψεως νομίζουσι ὅτι τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι τάχα πολὺ ἀπλά, κατώτερα τῆς μορφώσεώς των καὶ κατάλληλα μόνον διὰ τὸν λαόν, εἴτε καὶ διότι ἴσως ἀγνοοῦν καὶ τὴν ὑπαρξίν

των, δὲν τὰ ἔχουν πάρει ἕως τώρα εἰς τὰ χεῖρα των. Ἀλλὰ, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἂν διὰ τὸν κάθε ἄνθρωπον ἡ προκατάληψις εἶναι κάτι τὸ μειωτικὸν καὶ ἀνασταλτικὸν τῆς πνευματικῆς του ζωῆς, εἶναι πολὺν περισσότερο διὰ τὸν ἐπιστήμονα, τοῦ ὁποίου ἀντιθέτως χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀντικειμενικότης καὶ ἡ ἔρευνα. Πρὸς αὐτοὺς τοὺς προκατειλημμένους, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ κανεὶς τοὺς λόγους τοῦ Φιλίππου πρὸς τὸν Ναθαναὴλ «ἔρχου καὶ ἴδε». Δι' αὐτοὺς δὲ καὶ διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν ὑπαρξίν τῶν χριστιανικῶν βιβλίων θὰ εἶχομεν, πρὸς διευκόλυνσίν των, νὰ ὑποδείξωμεν μερικά.

Δὲν θὰ ἀναφέρωμεν ὅλα τὰ θρησκευτικὰ βιβλία ὅσα ἐξεδόθησαν τὸν περασμένον καὶ τὸν τρέχοντα αἰῶνα, ὅσα ἐξέδωσε ὁ ἀξιόπαινος σύλλογος Ἐκκλήσιαις, ὅσα ἐξέδωσαν ἄλλοι πολλοὶ συγγραφεῖς εἰς παρελθούσας δεκαετίαι, ἀπ' ἐνός μὲν διότι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ σήμερον δὲν ὑπάρχουν, ἀπ' ἐτέρου δὲ διότι σκοπὸς τοῦ παρόντος ἄρθρου δὲν εἶναι νὰ παρουσιάσῃ πλήρη βιβλιογραφίαν, ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μορφωμένων εἰς τὴν μελέτην τοῦ θρησκευτικοῦ βιβλίου. Θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ νὰ ἀναφέρωμεν μερικά βασικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἡμπορεῖ ὁ καθένας καὶ εὐκόλως νὰ εὑρῇ καὶ εὐχαρίστως νὰ μελετήσῃ.

*

Θὰ ἀπετέλει παράλειψιν, ἂν δὲν ἠρχίζαμεν ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Εὐσεβίου Μαθητοπούλου, Ἰδρυτοῦ τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ζωῆς», καὶ τὸ ὅποιον ἐπιγράφεται «Ὁ Προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου». Κώδικα χριστιανικῆς Πίστεως καὶ ζωῆς ὠνόμασαν μερικοὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ καὶ ἴσως νὰ μὴν ἔχουν ἄδικον. Μέσα εἰς τὰς πέντε περίπου ἑκατοντάδας τῶν σελίδων του ἐκθέτει ὁ συγγραφεὺς μὲ ἀπλότητα καὶ πρὸ παντός μὲ σαφήνειαν καὶ πειστικότητα τὸ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ὁ Χριστιανὸς καὶ τί πρέπει νὰ πράττῃ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι καὶ νὰ γίνῃ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ζωὴν του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν μεγάλον θεόδοτον προο-

(2) Λουκᾶ κ' 32.

(3) Βλ. Α. Δεμπρινόυ: Τὸ χριστιανικὸ βιβλίον ἐν τῇ σημερινῇ Ἑλλάδι «Ἐκκλήσιαις» 1943 σ. 139 ἑπ.

ρισμόν του. «Ἐπειδὴ δὲ τὰ ζητήματα ταῦτα-γράφει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν πρόλογόν του-ἐξηγοῦνται ἕκαστον ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ μετὰ λόγου, ἕνεκα τούτου ὁ ἀναγνώστης οὐ μόνον πείθεται ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς Πίστεως, ἀλλὰ θὰ δύναται ἀκόμη νὰ δίδῃ καὶ λόγον εἰς τὸν ζητοῦντα ἢ ἔχοντα ἀνάγκην τούτου».

Μερικὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου αὐτοῦ δὲ πῶς εἶναι ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀξία τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου (σελ. 11-26) ἡ ἀνάπτυξις τῶν δύο βασικῶν ἐντολῶν τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς (σ. 86-157) τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ἀξία τῆς αὐτογνωσίας (σελ. 161-198) εἶναι κατ' ἐξοχὴν διαφωτιστικὰ καὶ οἰκονομικὰ εἰς φωτισμένην χριστιανικὴν ζωὴν. Τὸ δὲ προσιδιάζον εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ πλουσιωτάτη διὰ γραφικῶν χωρίων τεκμηρίωσις ὄλων τῶν ἀναπτυσσομένων ἀληθειῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς συνέπειαν ὄχι μόνον τὴν πειθῶ τοῦ ἀναγνώστου ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξοικειώσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς. «Ὁ συγγραφεὺς συνεκέντρωσεν ἐν ἑαυτῷ-ἔγραψεν εἰς βιβλιοκρισίαν του ὁ ἀειμνηστος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος-τοὺς θησαυροὺς βαθυτάτης γνώσεως τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ ἀνεκτιμήτου πείρας κήρυκος τοῦ θεοῦ λόγου, θερμοῦργοῦ καὶ πνευματικοῦ πατρὸς, παρακολουθήσαντος ἐπὶ ἔτη μακρὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, τὰς ἐκφάνσεις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐν αὐτῇ, γνωρίσαντος κατὰ βάθος τὴν ψυχὴν καὶ μελετήσαντος τὰς μυστικὰς καὶ ἀφανεῖς αὐτῆς κινήσεις»⁽⁴⁾. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐκκυκλοφόρησε κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς σχεδὸν τριακονταετίας εἰς ὅκτω ἐκδόσεις μὲ σύνολον ἀντιτύπων ὑπὲρ τὰς πενήντα πέντε χιλιάδας μαρτυρεῖ τὴν βαθυτάτην ἀπήχησιν ποῦ ἐσημείωσε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὡς ἔργα κατ' ἐξοχὴν χριστοκεντρικὰ καὶ κοινωνικὰ θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν τρία ἐκ τῶν βιβλίων, ποῦ συνέγραψε ὁ ἀρχιμανδρίτης Σ ε ρ α φ ε ἰ μ Πα π α κ ὠ σ τ α ς. Τὸ περιεχόμενον τῶν εἶναι

ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ ἢ καλύτερον εἶναι ἀνάλυσις τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ Κυρίου, μὲ ἕνα ἐνηρμονισμένον διὰ τὴν σημερινὴν μας κοινωνίαν συγχρονισμόν καὶ εἰς ὕψος ποῦ συνδυάζει τὴν λογοτεχνικὴν χάριν πρὸς τὴν σαφήνειαν καὶ βαθύτητα τοῦ νοήματος. Τὸ μὲν ἕνα ἐπιγράφεται «Α ἰ πα ρ α β ο λ α ἰ τοῦ Κυρίου», τὸ ἄλλο «Τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου» καὶ τὸ τρίτον «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὀμιλία τοῦ Κυρίου». Ἀποτελοῦν δηλαδὴ μίαν θαυμαστικὴν τριλογίαν χιλίων πεντακοσίων καὶ πλέον σελίδων, ἡ ὁποία κατὰ ἕνα ψυχολογημένον καὶ παιδαγωγικὸν τρόπον ὀδηγεῖ κλιμακωτῶς τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν κατανόησιν τῶν εὐαγγελικῶν διδασκαλιῶν ἀπὸ τῶν ἀπλουστερῶν μέχρι τῶν βαθυτέρων καὶ τὸν πείθει πρὸς ἐνσυνείδητον ἀποδοχὴν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν εἰς τὸν καθημερινὸν βίον του, ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας.

Ὁρθότατα δὲ ὁ συγγραφεὺς σημειώνει εἰς τὸν πρόλογον τοῦ τρίτου βιβλίου καὶ μὲν παραβολαί τοῦ Κυρίου αἱ καταγραφεῖσαι εἰς τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια ἔχαρτακτηρίσθησαν ὡς θαύματα διὰ τὴν καλλιλογικὴν ὠραιότητα καὶ τὴν διδακτικὴν αὐτῶν δύναμιν, τὰ δὲ θαύματα ὡς παραβολαί, διότι διὰ γεγονότων ὑπερφυσικῶν καὶ ἔκπληξιν εὐάρεστον προκαλοῦντων διδάσκουν μεγάλας ἠθικὰς ἀληθείας. Ἀλλ' ὁ ἠθικὸς νόμος τοῦ Εὐαγγελίου προβάλλει τὴν ἀλήθειαν ὀλοφάνερον, οὔτε ὑπὸ τοῦ ἐπικαλύμματος τῆς παραβολῆς ὑποκρυπτομένην, οὔτε ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς ἐντυπώσεως τοῦ θαύματος παραμεριζομένην. Οὕτω δὲ διὰ τῆς σειρᾶς τῶν σχετικῶν βιβλίων ἐσχηματίσθη τάξις μεθοδική, προοιδιαζούσα τὸν ἀναγνώστην ἀπὸ τῶν εὐληπτοτέρων ὑπὸ τοῦ μὴ γεγυμνασμένου ὀφθαλμοῦ τῆς ψυχῆς πρὸς τὰς ἀποκεκαλυμμένας τοῦ ἡλίου τῆς ἀληθείας ἀκτῖνας... τοιοῦτος δὲ ὀλόφωτος καὶ ἀκτινοβόλος ἡλῖος εἶναι ἡ περίφημος «ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὀμιλία τοῦ Κυρίου», ἡ ὁποία καλεῖται καὶ «ἠθικὸς νόμος τοῦ Εὐαγγελίου».

Κάτοπρον τῆς μεσοπολεμικῆς διεθνούς καὶ ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἀπρόσβλητον τεκμήριον τῆς ἀδυσωπῆτου σχέσεως, ποῦ ὑ-

(4) «Ἀνάπλασις» 1915, ἀριθμ. 407.

πάρχει μεταξύ τῆς ἠθικῆς ποιότητος καὶ τῆς ζωῆς ἀτόμων καὶ λαῶν, συμπύκνωσιν παγκοσμίου πείρας καὶ προδικασίαν τοῦ μέλλοντος, θὰ ἠδύνατο πολὺ δικαίως νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς ἓνα ἄλλο βιβλίον τοῦ ἰδίου συγγραφέως, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μεταξὺ δύο πολέμων», ἐκδοθὲν τὸ 1946. Μέσα εἰς τὰ κεφάλαια, Ἀποστασία, Πολιτισμός, Κράτος, Παιδεία, Τύπος, Κοινωνία, Οἰκογένεια, Εὐρήνη, Πόλεμος, Ὑγιῆς Πολιτισμός κλπ. ἐξετάζει ὁ συγγραφεὺς βάσει ἄρθρων καὶ σχολίων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν ἐγράφοντο εἰς τὸ περιοδικὸν «Ζωή», ἐξετάζει τὴν νοοτροπίαν τοῦ αἰῶνος μας, τὰ ἰδεολογικὰ ρεύματα, πού εἶχαν ἐπικρατήσῃ, τὸν ἀντίκτυπον αὐτῶν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς ἀνθρωπότητος, τὰς στομφώδεις καὶ τόσον τραγικῶς διαψευσθείσας ὑποσχέσεις τῆς ἀρνήσεως περὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ ἀδιαιτάκτου εἰρήνης καὶ εὐτυχίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ ἀναντίρρητον συμπέρασμα, ὅτι ὁ τόσον ἠνθηθεὶς, χωρὶς Θεόν, μηχανικὸς πολιτισμὸς ἀποτελεῖ πηγὴν δυστυχῶν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Διὰ τὴν θεμελίωσιν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου χρειάζεται ἡ ἐπιστροφή εἰς τὸν Χριστόν, ἡ εὐσέβεια «ἡ ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης». «Ἄν ἡ πολυπλοκότης αὐτῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀσώτου ἐκείνου υἱοῦ «τοῦ δικτοῦ πολιτισμοῦ», συντελεσθῇ νέος αἰὼν, τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ αἰῶν, θὰ ἀνατείλῃ⁽⁵⁾.

Εἰς διαφωτισμὸν καὶ καθοδήγησιν τόσον ἐκείνων, πού ἔχουν ἰδρύσει οἰκογένειαν, ὅσον καὶ ἐκείνων, πού πρόκειται νὰ ἰδρῦσουν, ἔχει γραφῆ ὑπὸ τοῦ Δ. Φαρὰξοῦ τῆς εἰδικῆς βιβλίου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἡ Χριστιανικὴ Οἰκογένεια». Μέσα εἰς αὐτὸ λύονται καὶ ἀναλύονται σύμφωνα μετὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν βασικώτατα ζητήματα τῆς οἰκογενείας, ὅπως π.χ. τὰ ἀμοιβαῖα καθήκοντα τῶν συζύγων, αἱ ὑποχρεώσεις καὶ ἡ θέσις τῶν γονέων ἔναντι τῶν τέκνων καὶ τὰ ἀνάπαλιν, ἡ θέσις καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἄλ-

λων μελῶν ἐν τῇ οἰκογενεῖα κλπ. Θὰ ἀπετέλει δὲ ἀληθινὴν εὐλογία Ἐθεοῦ διὰ τὴν ἐλληρικὴν οἰκογένειαν, ἐὰν ἐτίθεντο ἀπὸ τὸ κάθε μέλος αὐτῆς εἰς ἐφαρμογὴν αἱ πολυτιμοὶ ὑποθήκαι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Ἄλλὰ πρὸς τὴν οἰκογένειαν εἰδικώτερον καὶ πρὸς τὰ ἔθνος γενικώτερον συνδέεται καὶ ἓνα βασικώτατον ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς τεκνογονίας. Πόσα καὶ πόσα δὲν ἐλέχθησαν καὶ δὲν ἐγράφησαν κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα καιροὺς, γύρω ἀπὸ τὰ μεγάλα αὐτὸ ζήτημα: "Ἀνθρώποι, ἔξενι πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἠθικὴν, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν ὕλιστικὴν νοοτροπίαν καὶ θεωροῦντες τὰ τέκνα ἄλλοτε μὲν ὡς πρόσκομμα εἰς τὴν στενόκαρδον ἠδονιστικὴν ζωὴν των, ἄλλοτε δὲ ὡς ὄργανα πολέμου διὰ τὴν ἐπικράτησιν ἀλαζονικῶν ἐθνικῶν φιλοδοξιῶν, ἐδογματίσαν τὰ πλέον ἀντιφατικὰ καὶ ἐγκληματικὰ διὰ τὸ ζήτημα τῆς τεκνογονίας παραδοξολογήματα. Ἐθνη ὁλόκληρα ἐκινδύνευσαν καὶ κινδυνεύουν νὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, διότι ἐπῆραν ἐσφαλμένην θέσιν ἀπέναντι τοῦ ζητήματος. Καὶ δυστυχῶς τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται περισσότερον «μορφωμένα» καὶ «πολιτισμένα» ἔσκαψαν μὲ τὰ ἴδια των τὰ χέρια τὸν τάφον των, διότι ἐγκληματίσαν ἀπέναντι τῶν τέκνων των διότι ὡς παράδοξα τέρατα ἀνέσπασαν καὶ ἐπέταξαν οἱ ἴδιοι τὰ σπλάγχνα των.

Διὰ τὴν πρόληψιν καὶ τὸ σταμάτημα τοῦ τερατώδους αὐτοῦ ἐγκλήματος ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἔθνους ἐγράφη ἀπὸ τὸν Σερ. Παπακώσταν εἰδικὸν βιβλίον μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Τὸ ζήτημα τῆς τεκνογονίας. Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως». Τὸ ἔργον αὐτὸ ἰδιαίτερως πρέπει νὰ μελετήσουν οἱ ἐπιστήμονες, διὰ νὰ μορφώσουν μὲν αὐτοὶ ὑγιεῖς πεποιθήσεις ἐπάνω εἰς τὸ ζήτημα αὐτό, νὰ εἶναι δὲ εἰς θέσιν νὰ καθοδηγήσουν καταλλήλως καὶ τὸν λαόν.

Νὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμη καὶ ἄλλα βιβλία, τὰ ὁποῖα πρέπει καὶ οἱ ἐπιστήμονες νὰ μελετήσουν, διὰ νὰ ἀποκτήσουν καὶ αὐτοὶ, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν των κατάρτισιν, καὶ ἰκανοποιητικὴν θρησκευτι-

(5) σελ. 407.

κὴν μόρφωσιν; Ἄλλ' εἶναι τόσα πολλά. Θὰ ἀναφέρωμεν ὁμῶς μερικά μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὑποβοηθοῦμεν τὸν εὐλαβοῦμενον τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐπιστημονικόν μας κόσμον εἰς τὴν συμφιλίωσίν του μὲ τὸ καλὸν βιβλίον. Κανείς ἀπὸ ὄσους τὰ ἐμελέτησαν δὲν ἀρνεῖται τὴν ἀξίαν τῶν βιβλίων τοῦ Κ. Καλλινίκου τὰ ὁποῖα συνδυάζουν τὸ γλαφυρὸν ὕφος πρὸς τὸ ὕψος τῶν νοημάτων. «Τὰ θεμέλια τῆς Πίσσεως», μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται αἱ δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς θρησκείας μας, «Αἱ πρακτικαὶ ὁμιλίαι», διὰ τῶν ὁποίων βάσει τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν ἀναπτύσσονται πρακτικὰ ἠθικὰ διδάγματα, «Ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ» μέσα εἰς τὸ ὁποῖον μὲ συναρπαστικά παραδείγματα ἀπὸ τὸν ἔμψυχον καὶ ἄψυχον κόσμον καταδεικνύεται τὸ μεγαλεῖον τῆς δημιουργίας, ἡ πανσοφία καὶ ἀγαθότης τοῦ δημιουργοῦ, ἡ «Προσευχὴ» καὶ τόσα ἄλλα, ἐκνυστικά, διδακτικὰ καὶ οἰκοδομητικὰ δι' ὄλους ἀναγνώσματα.

Νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὴν «Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», ἡ ὁποία τόσῃ ἐντύπωσιν ἐδημιούργησε μεταξὺ τοῦ διανοουμένου κόσμου ὥστε νὰ σημειώσῃ μοναδικὸν ρεκόρ κυκλοφορίας δι' ἑλληνικὸν βιβλίον-ἐλλησίσασε τὰς ἑκατὸ περίπου χιλιάδας ἀντιτύπων-εἰς διάστημα ὀλίγων ἑβδομάδων; Εἶναι τὸ βιβλίον ἐγκόλπιον καὶ ὀδηγὸς διὰ τὴν ἀπολογία τῆς Πίσσεως εἰς τοὺς σημερινούς καιρούς, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ ξαναμελετηθῇ μὲ πολλὴν προσοχήν. Νὰ παραθέσωμεν, κοντὰ εἰς αὐτό, τὸ βιβλίον «Ἡ ἐπιστήμη ὁμιλεῖ», μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται αἱ χριστιανικαὶ πεποιθήσεις τῶν ἀριστέων τῆς ἐπιστήμης τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος; Αὐτὰ τὰ δύο βιβλία εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὸν κάθε ἐπιστήμονα.

Ἄλλὰ ὁ ἐπιστήμων πρέπει νὰ ἔχη καὶ κάποια ἀπολογητικὴν κατάρτισιν, διὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ἑτοιμὸς εἰς ἀπολογία παντὶ τῷ αἰτοῦντι λόγον». Καὶ θὰ δώσουν εἰς αὐτὸν τοιαύτην κατάρτισιν, ἔναντι τῶν ἐν

ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης τάχα καὶ τῆς φιλοσοφίας πολεμούντων τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας ἀρνητῶν. «Αἱ φιλοσοφικαὶ μελέται» τοῦ Ἀυγούστου Νικολάου, «Αἱ παιδαγωγικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Φαῖρστερ» ὑπὸ Π.Μ. Πρατσίω του καὶ ἡ σειρά τῶν ἀπολογητικῶν βιβλίων τοῦ Γ. Παπαμιχαήλ καὶ τοῦ Π. Τρεμπέλα. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ τελευταίου τούτου ἰδιαίτερος θὰ πρέπη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρέτ»⁽⁶⁾.

Καὶ διὰ νὰ τελειώσωμεν, θὰ ἀναφέρωμεν δύο ἀκόμη βιβλία. Τὸ μὲν ἓνα ἐπιγράφεται «Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγάπης», καὶ παρουσιάζει τὸν χριστιανὸν μὲ αὐτοθυσίαν καὶ σύνεσιν ὑπηρετοῦντα ὀλικῶς καὶ ἠθικῶς τοὺς συνανθρώπους του, τὸ δὲ ἄλλο, γνωστὸν εἰς ὄλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς γῆς καὶ ἐκδεδομένον εἰς ἔξ και πλέον χιλιάδας ἐκδόσεων, ἐπιγράφεται «Μίμησις Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ ἐκθέτει μὲ ἀπαράμιλλον γλαφυρότητα καὶ δύναμιν τὴν ἐσωτερικὴν κυρίως ζωὴν τοῦ πιστοῦ.

Δὲν ἀνεφέραμεν ὅλα τὰ χριστιανικὰ βιβλία. Δὲν εἴμεθα δὲ καθόλου βέβαιοι, ὅτι καὶ αὐτὰ ποὺ παρεθέσαμεν εἶναι τὰ μόνα σπουδαιότερα. Πάντως δίδομεν ἀφοριμὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμῶν-ὅπως ἄλλως τε εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ-νὰ ἐνδιαφερθοῦν περισσότερον διὰ τὸ χριστιανικὸν βιβλίον, διὰ τὰ «εἰρὰ γράμματα τὰ δυνάμενα σοφίσει εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», διότι «ἡ ἡμετέρα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ»⁽⁷⁾.

Ι. ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ

(6) Ἐναντι τῶν πρωτοφανῶν διὰ τὰς κίρσεις τῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, σημερινῶν αἰρετικῶν, τῶν Χιλιαστῶν, ἄξιοῦσται εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ Μ. Γαλανοῦ «Αἱ πλάνας τῶν Χιλιαστῶν» καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Π. Τρεμπέλα «Ὁ Χιλιασμός».

(7) Β' Τιμ. γ' 15, 16.

ΓΙΑΤΙ ΠΕΡΝΑ ΚΡΙΣΙ Ο ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

8

Τὸ δράμα τοῦ μοντέρνου ἀνθρώπου στὶς σχέσεις του μὲ τὸ δημιούργημά του, τὴ μηχανή, βροίξει τὸ κορυφωμά του, στὰ δίδυμα φαινόμενα τῆς ὑπερπαραγωγῆς καὶ τῆς ἀνεργίας.

Ὅπως εἶπαμε στὸ προηγούμενο, ἡ χορὴ τῆς μηχανῆς ἔφερε μιὰν ἀματώδη αὐξηση τῆς παραγωγῆς καὶ μιὰ ταυτόχρονη μείωση τῶν ὥρων ἐργασίας. Οἱ ἀριθμοὶ καὶ οἱ καμπύλες ποὺ ἐμφανίζονται παραστατικὰ τὸ φαινόμενο αὐτό, μᾶς δείχνουν πράγματα καταπληκτικά. Προϊόντα, ποὺ ἄλλοτε ἢ παραγωγῆς τους θ' ἀπαιτοῦσε πολλοὺς κόπους, ἐπιμέλεια καὶ χρόνο, παράγονται σήμερα σὲ τεράστιες ποσότητες καὶ μέσα σὲ περιωρισμένα χρονικὰ διαστήματα. "Ἐτσι, μιὰ σύγχρονη μηχανὴ παραγωγῆς σιγαρέττων μᾶς δίνει 2500 κομμάτια τὸ λεπτό! "Ἐνα αὐτοκίνητο τὸ 1938 μποροῦσε νὰ κατασκευασθῆ μέσα σὲ 40 ὥρες ἀντὶ γιὰ τὶς 1300 ποὺ θ' ἀπαιτοῦσε ἡ κατασκευὴ του τὸ 1904. Μέσα σὲ διάστημα μερικῶν δεκάδων ἐτῶν, ὁ ἄνθρωπος κατάφερε ν' αὐξήσῃ τὴν παραγωγὴ τριάντα ἔως σαράντα φορὲς κατὰ μέσο ὄρο. Σ' αὐτὸ συνετέλεσαν οἱ συνεχεῖς τελειοποιήσεις τῆς μηχανῆς, ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἐργάτη καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας στὸ ρυθμὸ τῆς (δηλαδὴ ὁ ταιύλορισμός, ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα του ἀπὸ τὸν Ἀμερικανὸ Ταῦλορ, τὸν εισηγητὴ του) καὶ ἡ κατὰ μᾶζες (σὲ σειρές) παραγωγὴ προϊόντων τυποποιημένων. "Ἐτσι ἕνα συνεχὲς ρεῦμα ἀγαθῶν ξεχύνεται ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μηχανῆς πρὸς τὴν κατανάλωσι.

Ὅσο ὅμως αὐξάνει ἡ ποσότης καὶ ἡ ἀφθονία τῶν προϊόντων, τόσο καὶ ἡ τιμὴ του γίνεται χαμηλότερη. Ἐπεμβαίνουν ἔδω καὶ ἄλλοι παράγοντες φύσεως οικονομικῆς (ποὺ δὲν ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τὸ θέμα μας) γιὰ νὰ ἐρθῆ στὸ τέλος μιὰ στιγμή, ὅπου τὰ ἔξοδα ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν παραγωγὴ, μεταφορὰ, καὶ πώλησι ἐνὸς ἀγαθοῦ, δὲν καλύπτονται ἀπὸ τὴν τι-

μὴ ποὺ θὰ πωληθῆ. Σ' αὐτὸ συντελεῖ καὶ τὸ ὅτι, μπορεῖς μὲν νὰ δογανώσης ὀρθολογιστικὰ τὴν παραγωγὴ, δὲν μπορεῖς ὅμως καὶ νὰ ὑπολογίσῃς ὀρθολογιστικὰ τί ζήτησι θὰ ἔχη τὸ προϊόν. Γίνεται ἔτσι κάπως ἀργὰ ἀντιληπτό τὸ γεγονός, ὅτι ἡ μηχανὴ παρήγαγε περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἔπρεπε. Καὶ τότε, τεράστια στῆκ ἀπὸ προϊόντα μένουں ἀδιάθετα, μάταια περιμένοντας τὸν καταναλωτὴ τους.

"Ὅλα ὅμως αὐτὰ, εἶναι μόνο ἡ μιὰ ὀψη τοῦ φαινομένου. Παράλληλα πρὸς τὴν ἰδιότητά της ν' αὐξάνῃ ἔξω ἀπὸ κάθε κλίμακα τὴν παραγωγὴ, ἡ μηχανὴ ἐκτοπίζει τὴν ἀνθρώπινη ἐργασία⁽¹⁾. "Ὅσο περισσότερες μηχανὲς ἔχομε, τόσο ἔχομε καὶ λιγώτερη ἀνάγκη ἀπὸ ἐργατικά χέρια. Ἡ μηχανὴ ἀποδεσμεύει, κάνει περιττὴ τὴν ἀνθρώπινη ἐργασία σὲ κλιμακες ἀπίθανες, καὶ τόσο μεγαλύτερες, ὅσο οἱ τελειοποιήσεις της αὐξάνουν. Τὸ γεγονός αὐτό, θὰ μποροῦσε βέβαια νὰ θεωρηθῆ σὰν πλεονέκτημα ἂν τὸ ἔβλεπε κανεὶς κάπως ἀφηρημένα. Ἀλλὰ στὴν συγκεκριμένη πραγματικότητα, προβάλλει μπροστὰ μας μιὰ φοβερὴ κοινωνικὴ πληγὴ μὲ ἀνυπολόγιστες συνέπειες: ἡ ἀνεργία. Ὁ καθένας εἶναι σὲ θέσι ν' ἀντιληφθῆ, τὸ τί σημαίνει ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων, ποὺ ὀλοένα καὶ αὐξάνει, νὰ μὴν μπορῆ νὰ βρῆ, ὄχι τὴν δημιουργικὴ δουλειὰ ποὺ ἡ μηχανὴ ὅπως εἶπαμε ἐξηφάνισε, μὰ οὔτε καὶ αὐτὴ τὴν ὀποιαδήποτε ἐργασία ποὺ θὰ τοῦ ἐξασφάλισῃ τὸ καθημερινὸ ψωμί. Βέβαια, «Ἐἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω». Τί θὰ γίνῃ ὅμως τώρα ὅπου, αἰῶνες ἀπὸ τότε ποὺ ἐλέχθηκε τὸ θεόπνευστο αὐτὸ λόγιον⁽²⁾ καταντήσαμε, ἡ ἴδια ἡ κοινωνία μὲ τὴν τεχνικὴ τῆς διάρθρωσι, νὰ στερεῇ τὸ ἄτομο τὴν ἴδια τὴν δυνατότητα τῆς δου-

(1) C. Steuermann. La crise mondiale. σελ. 35 κ. ἑ.

(2) Ἀπ. Παῦλος, Β' Θεσσαλον. γ' 10.

λειᾶς; Νὰ ἕνα ἐρώτημα, πὺν μένει χωρὶς ἀπάντησι στίς μοντέρνας κοινωνίες.

Στὴν ἀρχὴ εἶχε γίνεαι δεκτό, πὺς οἱ ἄνεργοι, μποροῦσαν ν' ἀπορροφηθοῦν σὲ ἄλλες ἐργασίες ἀναγκαῖες γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ τὴ συντήρησι τῶν μηχανῶν, ἢ ἀπὸ τίς καινούργιες ἐπιχειρήσεις πὺν ἄνοιγαν ἀθρόες στὴν ἀρχὴ τῆς τεχνικῆς προόδου. Αὐτὴ ὁμῶς ἢ πρόδλεψι, βρῆκε μιὰν ἐπαλήθευσι μόνο στὸ ἀρχικὸ αὐτὸ στάδιο τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς τεχνικῆς. Πολλὴ γοήγορα, οἱ μηχανεὶς ἄρχισαν νὰ κατασκευάζωνται κι' αὐτῆς ἀπὸ ἄλλες πάλι μηχανεὶς, ἐνῶ οἱ φροντίδες γιὰ τὴν συντήρησιν τοὺς ἐμειώθησαν στὸ ἐλάχιστο. Παράλληλα, μὲ τὴν καταπληκτικὴ αὔξησι τῆς ἀποδόσεως τῶν μηχανῶν, τὸ ποσὸ τῆς ἐργασίας πὺν γίνεται περιττὴ, ἔγινε τόσο μεγάλο, ὥστε τίποτε πιά νὰ μὴν μπορῆ νὰ τὸ ἀπορροφήσῃ. Ὅταν σκεφθοῦμε, ὅτι, στὸ ἀνοιγμα τῆς δώρουγος Wellaud στὸν Καναδά, μετατολίσθηκε ἀπὸ πέντε ἐργάτες μὲ τὴ βοήθεια τῆς μηχανῆς ὄγκος χώματος, πὺν ἢ μετακίνησι του στὴν κατασκευὴ τῆς δώρουγος τοῦ Σουεῖς χρειάσθηκε τέσσερις χιλιάδες ἐργάτες, ἢ ὅταν θυμηθοῦμε, ὅτι τὸ ἀναγκαῖο ποσοστὸ ἀνθρωπίνου ἔργου γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐνὸς αὐτοκινήτου κατέβηκε ἀπὸ τὰ 70 στὰ 7%, καταλαβαίνομε τὸ πρῶγμα μὲ ἀρκετὴ σαφήνεια.

Ἐνῶ ὁμῶς ἢ μηχανή, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὀλοένα καὶ περισσότερο ἐξαλείφει τὴν ἀνάγκη ἐργατικῶν χειρῶν, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μὲ τὸ τσάκισμα τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ χωριοῦ, φέρνει αὔξησι στὴν προσφορὰ ἐργασίας. Στρατιεὶς ὀλόκληρες ἀνθρώπων πολιορκοῦν τὰ βιομηχανικὰ κέντρα, καὶ ζητοῦν ἀκριβῶς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ἐργασίας πὺν ἢ μηχανὴ τοὺς ἀρνείεται.

Ἡ ἀνεργία ἐξῆσχισε τεραστία φθοροποιὸ ἐπίδρασι στὴν ἐποχὴ μας. Καταπληκτικὴ τῆς αὔξησι ἐσημειώθηκε μετὰ τὸν πρῶτο μεγάλο πόλεμο, καὶ τὸ καινούργιο κῆμα τεχνικῆς προόδου πὺν ἔφερε μαζί του. Τὸ 1929 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων σὲ ὅλο τὸν κόσμον ἔφτανε τὰ 25-30 ἑκατομύρια. Τεράστια προβλήματα ἐγεννήθησαν, τόσο γιὰ τὴ συντήρησι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν μείωσι τῆς σοβαρῆς

πνευματικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐπιδράσεως, πὺν ἐξασκεῖ ἐπάνω τοὺς ἢ ἀναγκαστικὴ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐργασία. Προβλήματα πὺν δὲν βρῆκαν τὴ λύσι τοὺς, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸ περίφημο ἐπίδομα ἀνεργίας, τὴ χειρότερη μορφή μοντέρνας ἐλεημοσύνης. Ὁ ἀνεργος ἐμεινε μόνος μέσ' τὴν ἀθλιότητά του, μὲ τὸ αἶσθημα τοῦ ἐξευτελισμοῦ, τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξουθενώσεως, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸ τέλος στὴν τεμπελιά καὶ τὸ μίσος ἐναντίον τῆς κοινωνίας.

Ἀλλὰ στὸ τέλος ἢ ἀνεργία στρέφεται ἐναντίον καὶ τῆς βιομηχανοποιημένης παραγωγῆς πὺν εἶναι τὸ αἰτιό τῆς. Γιατί ἀνεργία θὰ πῆ μείωσι τῆς ἀγοραστικῆς ἀξίας⁽³⁾. Τὸ πρῶτο πρῶγμα πὺν θὰ κἀν ὁ ἀνεργος, θὰ εἶναι νὰ πάψῃ ν' ἀγοράζῃ προϊόντα καὶ νὰ περιορισθῆ στὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Αὐτὸ σημαίνει μείωσι τῆς ζήτησεως, δηλαδὴ προϊόντα ἀπούλητα. Ξαναγυρίζομε ἔτσι στὴν ὑπερπαραγωγή. Ἀνεργία θὰ πῆ στὸ τέλος αὔξησι τῆς ὑπερπαραγωγῆς. Ὑπερπαραγωγή ὁμῶς πάλι, σημαίνει σταμάτημα τῶν μηχανῶν, κλείσιμο τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ ἄρα ἀπολύσεις ἐργατῶν, δηλαδὴ νέο κῆμα ἀνεργίας πὺν ἀναγκαστικὰ θὰ συνοδευθῆ ἀπὸ νέο κῆμα ὑπερπαραγωγῆς κ.ο.κ. Σχηματίζεται ἔτσι μιὰ τεράστια τανάση, πὺν σφίγγει ἔρα μὲσ' τὶς λαβίδες τῆς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι ἢ κρίσις, ὁ φαῖλος κύκλος πὺν δὲν παρουσιάζει διέξοδο. Τὸ μαρτύριο τοῦ Ταντάλου ἐμφανίζεται ἐδῶ σὲ ὅλη τὴ δραματικὴ του οὐσία. Ἡ μηχανοποιημένη παραγωγή δίνει ὄλο καὶ καινούργιες μᾶζες ἀγαθῶν, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀπαγορεύει στὸν ἄνθρωπο νὰ τὰ πλησιάσῃ.

Εἶναι τόσο βέβαιο πὺς οἱ κρίσεις αὐτῆς εἶναι ἀποτελέσματα τῆς μηχανιστικῆς τεχνικοποιήσεως, ὅσο δὲν τὴν συναντᾶ κανεὶς πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι τῆς μηχανῆς. Ἀπὸ τίς ἀρχῆς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἢ κρίσις ἔσπαει κατὰ διαστήματα μὲ ὄλο τῆς τὰ ἐπακόλουθα. Ὅσο ὁμῶς ἢ τεχνικὴ πρόοδος ἦταν ἀκόμα στὰ ἀρχικὰ τῆς στάδια, οἱ κρίσεις ἔπαιρναν ἕνα τοπικὸ καὶ ἐκρηκτικὸ χαρακτῆρα. Ἡ διάρκειά τοὺς ἦταν περιορισμέ-

3 Steuermann, ἰδ. ἔργ. σελ. 55 κ. εἰ.

νη. Μετὰ τὸ τέλος τῆς κρίσεως, ἐφίτανε πάλι στὴν ὁμαλότητα. Μέσα σὲ λίγο σχετικῶς χρονικὸ διάστημα, τὰ στοκ ἐτελείωναν καὶ ἡ παραγωγή ξανάπαιρνε τὸ ρυθμὸ τῆς. Ἡ κρίσις ἀποτελοῦσε ταυτόχρονα ἐκδήλωσις τῆς νόσου, ξέσπασμα, ἀλλὰ καὶ θεραπευτικὸ μέσο, ἀσφαλιστικὴ δικλίδας. Ὅσο ὅμως περισσότερο ἡ μηχανὴ ἀντικαθιστοῦσε τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν, τόσο οἱ κρίσεις ἀπέβαιναν σφοδρότερες, πυκνότερες καὶ περισσότερο παγκόσμιες. Φτιάσαμε ἔτσι, στὴν ἐνδημικὴ κατάστασι τῆς «κρίσεως», πὺν χαρακτηρῖζει τὴν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου. Κανένα μέτρο ἀπὸ ἐκεῖνα πὺν σκέφθηκε ἡ ἐποχὴ μας, δὲν μπόρεσε νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ. Ἦταν ἄλλωστε τὰ μέτρα αὐτὰ τόσο μακρὰ ἀπὸ τὴν ριζικὴ ἀντιμετώπισι τῆς πραγματικότητος! Μόνο ἀσι-ορίνες ἐδόθησαν στὸν ἄρρωστο, Ἰσα-Ἰσα γιὰ νὰ τοῦ πέσῃ λίγο ὁ ὑψηλὸς ἰσορροπός. Ἡ μᾶλλον οὔτε αὐτὸ δὲν ἔγινε. Στὴν προσπάθειά του ν' ἀντιδράσῃ στὴν κρίσις τῆς τεχνικῆς προόδου, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔκανε τίς πὺν ἀποτυχημένους ἀλλὰ καὶ ἐγκληματικὰς ἐνέργειους. Εἶναι κοινὸς τόπος, πὺν κατεστρέφοντο τεράστιους ποσότητες ἀπὸ ὕλικὰ ἀγαθὰ, πλεονάσματα τῆς ὑπερπαραγωγῆς, ἐνὼ ταυτόχρονα ἡ πείνα καὶ ἡ ὕλη ἀθλιότης ἐμάστιζαν ἑκατομμύρια ἀνθρώπινους ὑπάρξεις. Ὅχι μόνο στὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ στὴν εἰρήνη, ἡ καταστροφὴ ἀποτελεῖ τὴ μόνη διέξοδο τῆς μηχανοποιημένης ἀνθρωπότητος.

Ἐπισηράγισι τοῦ χάους, ὁ πόλεμος! Ὅσο καὶ ἂν διαπιστώνῃ κανεῖς, ὅτι τὸ αἶτιο τοῦ πολέμου εἶναι πὺν βαθεῖα ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἢ οικονομικοὺς ὄρους, δὲν μπορεῖ καὶ ν' ἀρηθῇ, ὅτι ὁ μόνιμος ἀναβρασμός πὺν ἐγκαθίδουσε ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασι, ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ψυχολογία τοῦ μοντέρνου ἀνθρώπου ὠθησι πὺν ὀδηγεῖ στὴν πολεμικὴ ἐκρηξί. Μὲ τὴν τάσι νὰ ἀκολουθῆται πάντα ὁ δρόμος τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως, γίνεται τὸ ἔγκλημα νὰ βρίσκειται μὲ τὸν πόλεμο διέξοδος ἀπὸ μιὰν ἀσφυκτικὴν κατάστασι. Ἡ ἐσωτερικὴ τάσι, διοχετεύεται πρὸς ἓνα ξέσπασμα πρὸς τὰ ἔξω. Στὸν πόλεμο, ἡ παραγωγή δὲν εἶναι ποτὲ ἀρκετὴ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργί-

ας λύνεται κατὰ τρόπο αὐτόματο⁽⁴⁾. Ἄλλωστε, ἡ τεχνικὰ ὀργανωμένη παραγωγή ζητᾷ συνεχῆ ρεῖμα ἀπὸ πρῶτες ὕλεις, πὺν πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς, καὶ ἀκόμη γυρνεῖ καὶ ἀγορὰς στὴν ἐπιφάνεια ὀλοκλήρου τοῦ πλανήτου. Ἀπὸ ἐδῶ, καινούργιους ἀφορμὰς ἀνταγωνισμοῦ καὶ ρήξεως, τόσο πὺν κολοσσιαίας, ὅσο ἡ τεχνικὴ μὲ τὰ μέσα τῆς τὴν κάνει πὺν παγκόσμια καὶ πὺν καταστρεπτικὴ. Ὁ πόλεμος, δηλαδὴ ἡ τεχνικὴ στὴν ὑπηρεσία τοῦ ὀλέθρου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, μὲ ἄλλα λόγια, ἡ αὐτοκτονία τοῦ ἀνθρώπου ἀκριβῶς μὲ τὰ ὅπλα ἐκεῖνα πὺν θὰ τοῦ ἐξησφάλιζαν, ὅπως ἐνόμιζε, τὴν εὐημερία, εἶναι τὸ τελευταῖο στάδιο στὴν ἐξέλιξι τῆς διαλύσεως τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν περίοδο αὐτῆς ἡμαδικῆς τρέλλας, ἡ τεχνικὴ ἐξαπολύεται ἀχαλίνωτη στὸ ἔργο τῆς ἐρημώσεως. Κανένα τεχνικὸ μέσο, καμμιὰ ἐπινοήσι ἀπ' ὄσους ἐξησφάλισαν στὴν ἀνθρωπότητα ὁ ἡρωϊσμός τῶν μεγάλων ἐπιστημόνων καὶ ἐφευρετῶν, δὲν μὲνει ἀχρησιμοποίητο. Καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερο, ὁ μυστικὸς πόλεμος τῶν ἐργαστηρίων φέρνει μιὰ ἀσύμμετρη αὐξήσι τῶν ἐφευρέσεων καὶ ἐξαπολύει καινούργιους δυνάμεις καὶ δυνατότητες, ἀκριβῶς τῆ στιγμῆ πὺν ἡ ἐξαγρίωσι καὶ ἡ ἔξασφι τοῦ πολεμικοῦ πάθους ρίχνουν ὀλοένα καὶ χαμηλότερα τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ στάθμη τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ὁ φόβος, ἡ ἀγωνία πὺν συνέχει τοὺς λαοὺς μπροστὰ σὲ καινούργιους ἐφευρέσεις, πὺν μᾶς ἀπειλοῦν μὲ μιὰ πὺν φρικτότερη ἐπανάληψι τοῦ μεγάλου δράματος. Ἡ ἀνατολή μιᾶς νέας χρυσῆς ἐποχῆς τῆς τεχνικῆς πᾶσι παρόλληλα μὲ τὴ δύσι τοῦ πολιτισμοῦ πὺν τὴν ἐδημιούργησε, μὲ τίς προφητεῖους γιὰ τὸν ἐπικείμενο ἐξαφανισμό τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

(4) Μιὰ τέτοια μέθοδος χρησιμοποίησε καὶ ἡ Χιτλερικὴ Γερμανία. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνέργων διοχετεύθηκαν στὶς πολεμικὰς βιομηχανίας. Ἀκόμη φαίνεται αὐτὸ τώρα, πὺν ἀντὶ γιὰ ὑπερπαραγωγή, ἔχονα ἔξ αἰτίας τῶν τεραστίων καταστροφῶν, ἔλλειψι προϊόντων. Ἄν ὅμως ἐφθάνε ἡ ποθητὴ ἡ ἐμία καὶ ἡ βιομηχανία ἐκναπάρνε τὸ ρυθμὸ τῆς, γρήγορα σύμφωνα μὲ κάθε λογικὴ πρόβλεψι τὸ ζήτημα τῆς κρίσεως ἢ ἐπρόβαλε καὶ πάλι.

Φωτισμένη ἀπὸ τὴν τεχνική, ἡ εἰκόνα τῆς πτώσεως τοῦ μοντέρνου κόσμου παίρνει τὸ χρῶμα τῆς ἀποκαλύψεως.

*

Μὰ ἄς σταματήσωμε ἕως ἐδῶ, γιὰ ν' ἀντιμετωπίσωμε τὸν κίνδυνον μιᾶς παρερμηνείας⁽⁵⁾. Ὑπάρχει ἀλήθεια ὁ κίνδυνος νὰ νομίσωμε, πὼς διὰ αὐτὰ τὰ φαινόμενα ποὺ μαρτυροῦν τόσο ἐκδήλα τὴν ἀνισορροπία τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐδημιουργήθηκαν κατὰ ἓνα τρόπο μοιραῖο, καὶ ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ νομίσωμε, πὼς ἡ μηχανὴ καὶ γενικώτερα ἡ τεχνική, μὲ μόνη τὴν ἐμφάνισί της, ἀνέτρεψε στὸ βαθμὸ ποὺ ἀναπτύξαμε τοὺς ὅρους τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἐπέβαλε στὸν ἄνθρωπο τοὺς νόμους της καὶ τὶς ἐκφυλιστικὰς συνθήκας ποὺ μᾶς ἀτησχόλησαν. Ἀσφαλῶς εἶναι βέβαιο, πὼς μὲ τὴν τεχνικὴ ἐδημιουργήθηκαν ἐντελῶς καινούργιοι, πρωτοφανεῖς ὅροι ζωῆς. Βέβαιο πὼς τὰ δεδομένα ἄλλαξαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴ ρίζα τους, κατὰ τρόπο βασικό. Ἀλλὰ ἡ διαμόρφωσι μιᾶς πραγματικότητος μὲ βᾶσι ὠρισμένα δεδομένα, εἶναι πάντα ἔργο τοῦ ἀνθρώπου καί, στὴν περιπτώσιν τῆς σύγχρονης πραγματικότητος, ἔργο τοῦ ἀνθρώπου τῶν καιρῶν μας. Ἡ διαμόρφωσί της μὲ μέτρο τὴν ὀλοκληρωτικὴ παραγνώρισιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς πνευματικοῦ ὄντος, ἡ περιφρόνησιν κάθε πνευματικοῦ στοιχείου, τὴν ἔκανε τόσο ἀπάνθρωπη καὶ στὸν τομέα τῆς τεχνικῆς. Ἡ συγκεκριμένη μονάς, τὸ ἄτομο, ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης, ἐθυσιάσθηκαν στὴν ἀφηρημένη ἔννοια τῆς τεχνικῆς προόδου. Ἐκεῖνον ποὺ μόνον ἐκυνηγήσαμε ἦταν

(5) Περιττὸ καὶ νὰ λεχθῆ πὼς θὰ μπορούσαμε νὰ συσχετίσωμε τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν νοσηρῶν συμπτωμάτων. Τί νὰ πῆ κανεὶς λ.χ. γιὰ τὴν μοντέρνα κατοικία μὲ τὴν ἀχαρῆ αἰσθητικὴν (ἢ μᾶλλον ἀνταίσθητικὴν), ὅπου ὅλες οἱ θυγατέρες καὶ ἄλλες συνθήκας θυσιάζονται στὴν ὥς τὸ μὴ περαιτέρω ἐκμετάλλευσιν τοῦ χώρου ἢ στὴν ἐπίδειξιν μιᾶς ματαιοδοξίας πολυτελείας; Μὰ καὶ τὰ ὅσα ἤδη ἀναφέραμε ἀποτελεῖσθαι φαινόμενα τερᾶστια ποὺ μόνον οὐ γενικώτατες καὶ ἀτελεῖς γραμμὲς μπορούσαμε νὰ ἐκθέσωμε.

τὸ μέγιστον τῆς παραγωγῆς, τὸ μέγιστον τῆς ταχύτητος, τὸ ρεκόρ. Καὶ προσφέραμε τὴν ἀνθρωπίνην ὑπαρξίν θυσία στὸ ρεκόρ τῆς τεχνικοποιήσεως καὶ τῆς παραγωγῆς, ποὺ γι' αὐτὸ τόσο καυχῆθηκε ὁ πολιτισμὸς μας, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ ἓνα ἀντίβαρον στὴν ἑλλειψιν οὐσίας ποὺ τὸν χαρακτηρίζει.

Μὲ μιὰ λέξιν, δὲν ἴσχυσε ὁ κανὼν «ἡ τεχνικὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπον», ἀλλὰ ὁ ἀντίθετος· «ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν τεχνικὴν». Καὶ σ' αὐτό, δὲν ἔφταιξε βέβαια ἡ τεχνικὴ, ἀλλὰ τὸ ἀρρωστημένον πνεῦμα ποὺ προσδιώρισε τὴν ἐφαρμογὴ της. Ἡ ἄρνησι ἐδολοφόνησε τὸ πνεῦμα. Ἡ ἄρνησι ἀρνήθηκε τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα στὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ στερημένον τὸ κυριώτερον ὄπλο του, τὴν πνευματικὴν δύναμιν, στάθηκε ἀνίκανος νὰ ἐπιβάλλῃ τοὺς νόμους του στὴ μηχανὴ. Καὶ γι' αὐτό, τὰ πράγματα πῆραν τὴν ἀντίθετην κατεύθυνσιν. Κυρίαρχος καὶ κατακτητὴς τῆς φύσεως· χάρις στὴ δύναμιν τοῦ πνεύματος κατακτητῆς· ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας, ἔγινε δούλος καὶ θῦμα τῆς μηχανῆς· χάρις στὴν ἄρνησιν τοῦ πνεύματος δούλος. Καὶ ἡ τεχνικὴ, μακρυνὰ ἀπὸ τὸν ἑλεγχό του, χεῖμαρρος ἀδέσμευτος, χωρὶς φράγματα καὶ στερεὴ κοίτη, ἐρημώθη τὶς περιοχὰς ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ κἀν ἔυφορος.

Ἄν ὅμως ἡ τεχνικὴ ἐπανεστάτησε ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι καιρὸς τώρα ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναλάβῃ τὴν προσπάθειαν γιὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς τεχνικῆς. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, θὰ πρέπει προτίτερα νὰ ὀλοκληρωθῆ ἡ στροφὴ καὶ τὸ ξεκαινούργωμα τῆς πίστεώς του πρὸς τὴν ἀληθινὴν του δύναμιν καὶ ἀξίαν: τὸ πνεῦμα. Καὶ τὸ πνεῦμα, ὄχι ὡς κενὴ λέξι ἢ ἰδέα, μὰ ὡς ἐνεργὸς δύναμις ποὺ διαμορφώνει τὴν ἕλη βρῖσκειται μόνον μέσα στὸ Χριστιανισμό. Μόνον ὁ καινούργιος ἄνθρωπος, τὸ νέο δημιούργημα τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ὁ ἄνθρωπος, ἱεραρχία πνεύματος· ἕλης, θὰ μπορέσῃ νὰ νικήσῃ τὶς φοβερὰς δυνάμεις τῆς μοντέρνας τεχνικῆς καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ πειθὴν ὄργανον αὐτοῦ.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΟΡΘΡΟ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἡχὸς τῆς ἁσματογραφίας τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως εἶναι ἀδιάλειπτη γιὰ τὸν πιστό. Τὸ ποιητικώτερο σημεῖο, κατὰ τὴν ἀντίληψή μας, στήν Ἀκολουθία τῶν Ὁρθρῶν τῆς Μεγ. Ἑβδομάδας καὶ τοῦ Πάσχα, εἶναι οἱ κανόνες. Οἱ ποιητές τους χάρισαν στοὺς στίχους αὐτοὺς τὴν ἀπλότητα καὶ τὸ ὕψος, ποὺ ὑπακούουν σὲ μιὰν ἀπροσπέλαστη φαντασία.

Τοὺς ἐναρμόνιους αὐτοὺς κανόνες, ποὺ οἱ ὕμνογράφοι ρυθμίζουν, εὐτρεπίζοντας, τὶς χορδὲς τῆς λύρας τους, γιὰ νὰ ψάλλουν,—καὶ εἶναι αὐτὴ ὄργανο στὰ χέρια τους πνευματικό,—τοὺς βρίσκουμε σ' ἓνα σύνολο, ποὺ μεταγγίζει ὕψιστες ἀρχές τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, προάσπιση δογμάτων, γνώση φιλοσοφική, ἐγκράτεια τῆς ἀρχαίας γλώσσας καὶ αἴσθηση τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑως τὶς ἡμέρες ποὺ γράφει ὁ ὕμνωδὸς τὸν σχετικὸ ὕμνο του, τὴ γνήσια πατερική ἔκφραση, τὴ θεολογικὴ κατάρτιση. Κι' ὄλα αὐτὰ τὰ καθορίζει μιὰ ζωσα εὐσέβεια, ἐκείνη ποὺ ἐνῶ δὲν θρηνολογεῖ στὰ Πάθη καὶ δὲν γίνεται Ἐξαλλή στὴν ἀναστάσιμη χαρὰ, εἶναι στὸ μέτρο, ποὺ τὸ δίνει ἡ στροφή τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἀληθινὴ ποιητικὴ σοφία, ἐκείνη ποὺ ἐξασφαλίζει τὸν ἀδιαφιλονεικτο φθόγγο, κάνει τὸν ἔσωτερικὸ ἄνθρωπο νὰ προσφέρεται στὴ συγκίνηση καὶ γίνεται σιωπηλὴ στὸ Πάθος κι' εὐφρόσυνη στὴν Ἀνάσταση.

Αὐτὴ τὴν κωδικοποιημένη ἀρμονία ἀναζητᾷ καὶ ἡ μελέτη μας. Αὐτὸ τὸ μυστικιστικὸ ὕποσυνειδητο γίνεται ἀντικείμενο στὴν ἔρευνά της. Ὅ,τι σημαίνει παρελθὸν στὴν ἁσματογραφία αὐτή, εἶναι τρόπος νὰ συνενωθεῖ με ζωντανὰ σύγχρονα στοιχεῖα ἔξωτερικεύσεως τῆς πίστεως στὸ λαὸ μας, κι' αὐτὸς εἶν' ἓνας ἄλλος ἀπὸ τοὺς σκο-

ποὺς τῆς μελέτης μας. Κι' ἀκόμα μιὰ ἄλλη ἀποστολὴ τῆς εἶναι νὰ χυθεῖ ἔξω ἀπὸ κάποιους κλοιοὺς τὸ πνεῦμα τῶν ὕμνων αὐτῶν, βρίσκοντας τὶς προεκτάσεις ποὺ εἶναι δυνατό νὰ πάρει.

Στὰ τροπάρια τοῦ Ὁρθρου, δοξολογία καὶ δέηση ἀναπνέουν μαζί, χωρὶς καμμιὰν εἰκονικότητα. Σ' αὐτὰ ἀκόμα, μιὰ ἀπόρρητη διδασκαλία ἔχει τὴ διέξοδό της, κι' ὁ σύνδεσμος Θεοῦ κι' ἀνθρώπων βγαίνει ἀπὸ κάθε τυπικότητα, ἀναγόμενος στὴν αὐτούσια θρησκευτικότητα. Ἀκόμα ἡ κοινωνία τῆς ἰδέας εἶναι σχεδὸν τελειωτικὴ καὶ ἡ μεταδιδόμενη χάρις μέσα στοὺς στίχους βέβαιη.

Ἡ ὕμνογραφία τῶν βυζαντινῶν, ὅπως καὶ ἡ εἰκονογραφία των, δὲν φρουρεῖ τὰ χίλια χρόνια τοῦ Βυζαντίου μόνο. Ἐπεκτείνεται καὶ ἔως τὶς ἡμέρες μας, ὄχι σὰν παραλλαγὴ τοῦ κεντρικοῦ τύπου, ἀλλὰ μετὰ ὑπερατομικά, τὰ ἀπρόσωπα στοιχεῖα, ποὺ εἶναι στὸν χαρακτήρα της καὶ τὴ διευκολύνουν νὰ φτάνει, ὄχι βέβαια τέλεια ἀνετα, ἔως ἐμᾶς.

Καθηλωμένοι στὸ πάτριο, δὲν μπορούμε ν' ἀρνηθοῦμε τὸν σταθερὸ δεσμό μας καὶ μετὰ τὰ κείμενα αὐτὰ, ποὺ εἶν' ἓνα καταφύγιο ἀγνότατου αἰσθήματος.

Μιὰ στιγμή ἁγίου βίου εἶναι ἡ στιγμή τῆς ἐπαφῆς μας μετὰ κείμενα σὰν τοὺς κανόνες τῶν Ὁρθρῶν τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Οἱ μαρφές τῆς πίστεως, ποὺ ὁ ὕμνογράφος θέλει νὰ τὶς προσεγγίσει μετὰ τὴν πραγματικότητα, εἶναι αὐθόρμητες σὰν τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ—καὶ οἱ ἰδέες, ποὺ ἐκφράζονται στὶς ῥόδους τῶν κανόνων αὐτῶν, ἔχουν ἐκείνη τὴν κρυστάλλινη καθαρότητα, ποὺ μπορεῖ νὰ τὴν ἐξασφαλίσει μόνο μιὰ ἐνιαία στάση τῆς ψυχῆς.

Οἱ κανόνες τῶν Ὁρθρων τῆς Μεγάλης Ἐβδομάδας, πού ψάλλονται κατὰ σειρά τὴν ἑσπέρα κάθε προηγούμενης ἡμέρας, ἔχουν ἔτσι:

- Ἐξομολογ. Δευτέρας, 3 ῥόδες-α', η', θ'
- > Μεγ. Τρίτης, 2 ῥόδες-η' θ'
- > Μεγ. Τετάρτης, 3 ῥόδες-γ', η', θ'
- > Μεγ. Πέμπτης, 8 ῥόδες-α', γ', δ', ε', στ', ζ', η', θ'
- > Μ. Παρασκευῆς, 3 ῥόδες-ε', η', θ'
- > Μ. Σαββάτου, 8 ῥόδες-α', γ', δ', ε', στ', ζ', η', θ'
- > Ἀναστάσεως, 8 ῥόδες-α', γ', δ', ε', στ', ζ', η', θ'

Ἀπὸ τοὺς κανόνες αὐτοὺς, οἱ πέντε πρῶτοι ἐποιήθησαν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸν Κοσμά Ἱεροσολυμίτη, ἐπίσκοπο Μαΐουμᾶ. Ὁ κανὼν τοῦ Ὁρθρου τοῦ Μεγ. Σαββάτου, πού ψάλλεται στὴν ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου τῆς Μεγ. Παρασκευῆς, ἔχει ποιητὲς τὸν Κοσμά Μαΐουμᾶ ἐπίσης, τὴν Κασσιανή καὶ τὸν Μᾶρκο ἐπίσκοπο Ἰδρουίντος. Ὁ κανὼν τῆς Ἀναστάσεως ὁλοκλήρως ἀνήκει στὸν Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό.

Θὰ ἐξετάσουμε τοὺς κανόνες αὐτοὺς χωριστά. Θὰ τοὺς συσχετίσουμε πρὸς τὶς 9 ῥόδες καὶ πρὸς χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καθὼς καὶ πρὸς τὸ Εὐαγγέλιο.

Πρῶτα, θ' ἀναζητήσουμε τὶς ἐπιδράσεις τῶν 9 ῥόδων καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στοὺς εἰρμούς ὄλων τῶν κανόνων. Πρὸς τὴν πρώτη ῥόδη, πού ἀφορᾷ τὴ διάβαση τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ τὸν πνιγμὸ τοῦ Φαραῶ καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Τὴν ῥόδη α' τὴ συναντᾶμε στοὺς κανόνες τῶν Ὁρθρων τῆς Μεγ. Δευτέρας, Μεγ. Πέμπτης, Μεγ. Σαββάτου καὶ Ἀναστάσεως.

Ἡ φράση τῆς πρώτης ῥόδης:

Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

εἶναι ἡ ἴδια σὸ τέλος τῆς α' ῥόδης στὰ ἐπόμενα:

Κυρίῳ ἄσωμεν ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται (Εἰρμὸς ῥόδης α' Μεγ. Δευτέρας).

Ἐνδόξως δεδόξασται, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν (εἰρμὸς ῥόδης α' Μεγ. Πέμπτης).

Τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται (εἰρμὸς ῥόδης α' Μεγ. Σαββάτου).

Ἡ φράση αὐτὴ τῆς πρώτης ῥόδης εἶναι ἀπὸ τὴν Ἐξοδο 1Ε' 1. Τὸ γεγονός «ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ πόντι ἐκάλυψεν αὐτοὺς» κατέδυσαν εἰς βυθὸν ὡσεὶ λίθος» (Ἐξοδος 1Ε', 4-5) τὸ βρίσκουμε ἐκεῖ ἐκτενῶς διατυπωμένο. Οἱ εἰρμοὶ τῆς ῥόδης α' τῶν κανόνων τοῦ Κοσμά τοῦ Μαΐουμᾶ (Μεγ. Δευτέρας καὶ Μεγ. Πέμπτης) καὶ ὁ εἰρμὸς τῆς ῥόδης α' τῆς Κασσιανῆς (Μεγ. Σαββάτου) διηγοῦνται τόσο διαφορετικὰ τὸ ἴδιο γεγονός:

Τῷ τὴν ἄβυθον κυμαινομένην θάλασσαν βεῖψ αὐτοῦ προστάγματι ἀναξηράναντι....

Τμηθείη τμᾶται πόντος ἐρυθρός, κυματοτρόφος δὲ ξηραίνεται βυθός...

Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον...

Καὶ στίς τρεῖς αὐτὲς στροφὲς ἕνας προτρεπτικὸς ἤχος κυκλοφορεῖ, μεταθιβαζόμενος σὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἰδίως στὰ δύο τελευταῖα:

Ἐνδόξως δεδόξασται Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ἐπὶ γῆς ἔκρυσαν τῶν σεωσωμένων οἱ παῖδες.

Στὸν εἰρμὸ μάλιστα τῆς ῥόδης α' τοῦ Μεγ. Σαββάτου μπορούμε νὰ βροῦμε σχέση τῆς ἀφετηρίας του:

Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα διώκτην...

μὲ τὴν πρώτη ῥόδη:

Κύματα ἐν μέσῳ θαλάσσης... ἐκάλυψεν αὐτούς...

Τὴ δεύτερη ῥόδη δὲ θὰ τὴ συναντήσουμε πρῶτα στοὺς κανόνες τῶν Παθῶν καὶ τοῦ Πάσχα. Ἡ παράλειψή της κι' ἐδῶ κι' ἄλλοῦ ὀφείλεται σὸ ὅτι ἔχει τὸ ἴδιο θέμα μὲ τὴν α', καὶ ἰδίως τὴν ἀπειλὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτες, πού ξέχασαν τὴν εὐεργεσία του πρὸς αὐτούς. Μποροῦμε νὰ τὴ συνάψουμε σὸ λθ' τοῦ Δευτερονομίου.

Ἡ τρίτη ῥόδη ἀπαντᾶται στοὺς εἰρμούς

τῆς ῥῆθης τῶν κανόνων τῆς Μεγ. Τετάρτης, Μεγ. Πέμπτης, Μεγ. Σαββάτου καὶ Ἀναστάσεως καὶ εἶναι ποίημα τῆς προφητιδος Ἄνας, ποὺ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ γιὰ τὴ λύσι τῆς ἀτεκνίας τῆς. Κάποιες λέξεις τῆς τρίτης ῥῆθης εἶναι παρμένες ἀπὸ τὸ κεφ. Α', 1-2 «Βασιλειῶν»:

Ἐστερεώθη ἡ καρδιά μου ἐν Κυρίῳ... ἐπλαντύνη ἐπ' ἔχθρους μου τὸ στόμα μου, εὐφράνθη ἐν σωτηρίῳ σου, οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ὁ εἰρμός τῆς ῥῆθης γ' τῆς Μεγ. Τετάρτης εἶναι ἄμεσα ἐπηρεασμένος:

Τῆς πίστεως ἐν πέτρα με στερεώσας, ἐπλάτυνας τὸ στόμα μου ἐπ' ἔχθρους μου· εὐφράνθη γάρ τὸ πνεῦμά μου ἐν τῷ ψάλλειν· οὐκ ἔστιν ἅγιος, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐκ ἔστι δίκαιος πλὴν σου, Κύριε.

Κάποιες ἄλλες ἀντιστοιχίες:

Ὅτι Θεὸς γνώσεων Κύριος (Βασιλειῶν Α', 3)

καὶ

Κύριος ὢν πάντων καὶ κτίστης Θεὸς (Μεγ. Πέμπτης, εἰρμός γ' ῥῆθης).

Ἐπίσης:

Κύριος πτωχίζει καὶ πλουτίζει (Βασιλειῶν Α, 7)

καὶ

τὸ κτιστὸν πτωχεύσας σεαυτῷ ἤνωσας (Μεγ. Πέμπτης, εἰρμός γ' ῥῆθης).

Ἀκόμα, ἀπὸ τὸ ἴδιο χωρίο τῶν Βασιλειῶν, ποὺ παραθέσαμε, πηγάζουν:

οὐκ ἔστιν ἅγιος πλὴν σου, Κύριε, κραυγάζουσα (Μεγ. Σαββάτου, εἰρμός γ' ῥῆθης).

καὶ

ἐν ᾧ στερεοῦμεθα (Ἀναστάσεως, εἰρμός γ' ῥῆθης).

Ἡ τέταρτη ῥῆθῆ, τὸ ποίημα τοῦ προφήτη Ἀθθακούμ, ποὺ εἶναι εὐχαριστήριον στὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐνανθρώπισή του, εἶναι ἐπίσης διαχύτη στοὺς εἰρμούς τῆς ῥῆθης δ' τῶν Ὁρθρων τῆς Μεγ. Πέμπτης, Μεγ. Παρασκευῆς, Μεγ. Σαββάτου καὶ Ἀναστάσεως. Μποροῦμε νὰ

κάνουμε κι' ἐδῶ κάποιες συνδέσεις.

Οἱ στίχοι τοῦ εἰρμοῦ τῆς ῥῆθης δ' τῆς Μεγ. Πέμπτης:

Ἐθου κραταιὰν ἀγάπησιν ἰσχύος

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἀθθακούμ Γ, 4:

Ἐθετο ἀγάπησιν κραταιὰν ἰσχύος αὐτοῦ

ποὺ ὑπάρχει καὶ στὴν τέταρτη ῥῆθῆ.

Ἡ ἀρχὴ τῶν στίχων τοῦ ἴδιου εἰρμοῦ:

Προκατιδῶν ὁ Προφήτης τοῦ μυστηρίου σου τὸ ἀπόλυτον

εἶναι ἀπήχηση ἀπὸ τὸν Ἀθθακούμ Γ, 4:

Τὸ λήμμα, δ εἶδεν Ἀθθακούμ ὁ προφήτης.

Οἱ στίχοι τοῦ εἰρμοῦ τῆς ῥῆθης δ' τοῦ Μεγ. Σαββάτου:

Τὴν ἐν Σταυρῷ σου θείαν κένωσιν προωρῶν Ἀθθακούμ

εἶναι ἀπὸ τὴν τέταρτη ῥῆθῆ:

Τὴν τοῦ λόγου κένωσιν, Ἀθθακούμ φράσον.

Καὶ οἱ στίχοι τοῦ ἴδιου εἰρμοῦ:

Σὺ δυναστῶν διέκοψας κράτος, Ἀγαθὲ

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἀθθακούμ Γ, 14:

Διέκοψας ἐν ἐκοτάσει κεφαλὰς δυναστῶν.

Οἱ στίχοι τοῦ εἰρμοῦ τῆς ῥῆθης δ' τῆς Ἀναστάσεως:

Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς ὁ θεηγόρος Ἀθθακούμ στήτω

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἀθθακούμ Β, 1:

Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι.

Ἡ πέμπτη ῥῆθῆ, ποὺ εἶναι ποίημα τοῦ προφήτη Ἡσαΐα, ποὺ προφητεύει τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὴν προσευχὴ του (Ἡσαΐας, κατ' 9-20), εἶναι διασκορπισμένη στοὺς εἰρμούς τῆς ῥῆθης ε' τῶν Ὁρθρων τῆς Μεγ. Πέμπτης, Μεγ. Παρασκευῆς, Μεγ. Σαββάτου καὶ Ἀναστάσεως.

Οἱ στίχοι τῆς Μεγ. Πέμπτης, εἰρμός ῥῆθης ε':

Τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης... ἑαυτοὺς Χριστῷ ἀναθέμενοι... εὐαγγελιζόμενοι πᾶσιν εἰρήνην

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἑσαΐα (κατ' 17 καὶ κατ' 12):

Ὅτως ἐγεννήθημεν τῷ ἀγαπητῷ σου καὶ

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν.

Μὲ αὐτὸ συνδέονται καὶ οἱ λέξεις τοῦ εἰρμού τῆς ῥοδῆς ε' τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγ. Παρασκευῆς:

Τὴν εἰρήνην παράσχου μοι, φιλάνθρωπε.

Οἱ στίχοι τοῦ εἰρμού τῆς ῥοδῆς ε' τοῦ Μεγ. Σαββάτου:

Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ γῆ ἀγαλλιάσονται

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἑσαΐα, κατ' 19:

Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῆ.

Οἱ στίχοι τῆς Ἀναστάσεως, εἰρμὸς ῥοδῆς ε':

Ὁρθρίσωμεν δρθρου βαθέως

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἑσαΐα, κατ' 9:

Ἐκ νυκτὸς δρθρίζει τὸ πνευμά μου.

Στὴν ἕκτη ῥοδή, ποῦ εἶναι ποίημα τοῦ προφήτη Ἰωνᾶ, ποῦ δοξολογεῖ τὸν Θεό, γιατί ἐσώθηκε ἀπὸ τὴν κοιλιά τοῦ κήτους, βρίσκουν ἀνταπόκριση κάποια σημεῖα τῶν εἰρμῶν τῆς ῥοδῆς στ' τῶν Ὁρθρων τῆς Μεγ. Πέμπτης, Μεγ. Σαββάτου καὶ Ἀναστάσεως.

Οἱ στίχοι τῆς Μεγ. Πέμπτης, εἰρμὸς ῥοδῆς στ':

Ἄβυσσος ἐσχάτη ἀμαρτημάτων ἐκύκλωσέ με... ἐκ φθορᾶς με ἀνάγαγε

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶ, β' 6:

Ἄβυσσος ἐσχάτη ἐκύκλωσέ με' καὶ ἀναθήτω ἐκ φθορᾶς ἡ ζωῆ μου πρὸς σέ. Οἱ στίχοι τοῦ Μεγ. Σαββάτου, εἰρμὸς ῥοδῆς στ':

Οἱ φυλασσόμενοι μάταια καὶ ψευδῆ, ἔλεος αὐτοῖς ἐγκατέλιπετε

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶ, β' 9:

Φυλασσόμενοι μάταια καὶ ψευδῆ, ἔλεος αὐτοῖς ἐγκατέλιπον.

Οἱ στίχοι τῆς Ἀναστάσεως, εἰρμὸς ῥοδῆς στ':

Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς καὶ συνέτριψας μοχλοὺς αἰωνίους, κατόχους πεπεδημένων

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶ, β' 7:

Κατέβην εἰς γῆν, ἥς οἱ μοχλοὶ αὐτῆς κάτοχοι αἰώνιοι.

Ἡ ἐβδόμη καὶ ὄγδοη ῥοδῆς εἶναι δοξολογία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς τρεῖς παῖδας, τὸν Ἀνανία, τὸν Ἀζαρία καὶ τὸν Μισαήλ, γιὰ τὴ σωτηρία τους ἀπὸ τὴν πυρὰ τῆς καμίνου. Τὴν ζ' ῥοδή ἔχουν οἱ κανόνες τῶν Ὁρθρων τῆς Μεγ. Πέμπτης, Μεγ. Σαββάτου καὶ Ἀναστάσεως. Τὴν η' ῥοδή ἔχουν οἱ κανόνες τῶν Ὁρθρων τῆς Μεγ. Δευτέρας, Μεγ. Τρίτης, Μεγ. Τετάρτης, Μεγ. Πέμπτης, Μεγ. Παρασκευῆς, Μεγ. Σαββάτου καὶ Ἀναστάσεως. Παρακολουθοῦμε μὲ τὴ σειρά τὴ μιὰ χωριστὰ ἡ καὶ τίς δυὸ μαζι, δταν ὑπάρχουν.

Οἱ στίχοι τῆς Μεγ. Δευτέρας, εἰρμὸς ῥοδῆς η':

Τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔργα ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας εἶναι ἀπὸ τὸν Δανιήλ, προσευχὴ τῶν τριῶν παιδῶν, γ' 1:

Εὐλογητὸς εἶ... ὁ ὑπερύμνητος καὶ ὑπερυψούμενος εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἀπαντῶνται καὶ μὲ τίς ἴδιες ἀκριβῶς λέξεις.

Οἱ στίχοι τῆς Μεγ. Τρίτης, εἰρμὸς ῥοδῆς η':

Ἐν τῇ καμίνῳ βληθέντες Θεὸν ὠμολόγουν ψάλλοντες

εἶναι ἀπὸ τὸν Δανιήλ, γ' 23:

Ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς ὑμνοῦντες τὸν Θεὸν καὶ εὐλογοῦντες τὸν Κύριον.

Οἱ στίχοι τῆς Μεγ. Τετάρτης, εἰρμὸς ῥοδῆς η':

Ρῆμα τυράννου ἐπεὶ ὑπερίσχυσεν, ἐκταπλασίως κάμινος ἐξεκαύθη ποτὲ

εἶναι ἀπὸ τὸν Δανιήλ, γ' 22:

Ἐπειδὴ τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως

ἤπειγεν καὶ ἡ κάμινος ἐξεκαύθη ὑπὲρ τὸ πρότερον ἑπταπλασίως.

Οἱ στίχοι τῆς Μεγ. Πέμπτης, εἰρμός ζ' ῥδης:

Ἐν μέσῳ φλογὸς ἐμβληθέντες, δροσιζόμενοι ἔψαλλον· εὐλογητὸς εἰ Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν

εἶναι ἀπὸ τὸν Δανιήλ, γ' 50, 51, 52:

Καὶ ἐποίησε τὸ μέσον τῆς καμίνου ὥσει πνεῦμα δρόσου διασυρίζον καὶ οὐχ ἤψατο αὐτῶν καθόλου τὸ πῦρ... ἐδόξαζον τὸν Θεόν... ἐν τῇ καμίνῳ λέγοντες, εὐλογητὸς εἰ Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Καὶ ὁ στίχος τοῦ εἰρμοῦ τῆς ῥδης η' τῆς Μεγ. Πέμπτης:

Κατέπτυσαν προσταγῆς ἀλογίστου

εἶναι ἀπὸ τὸν Δανιήλ, γ' 16:

Οὐ χρεῖαν ἔχομεν ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ἐπιταγῇ ταύτῃ.

Οἱ στίχοι τῆς Μεγ. Παρασκευῆς, εἰρμός τῆς ῥδης η' :

Ὅν πᾶσα κτίσις εὐλογεῖ, δοξάζουσα εἰς τοὺς αἰῶνας

θυμίζει τὸν Δανιήλ, γ' 57:

Ἐγμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Οἱ στίχοι τοῦ Μεγ. Σαββάτου, εἰρμός τῆς ῥδης ζ' :

Ὁ ἐν καμίνῳ ρυσάμενος τοὺς δοίους παῖδας ἐκ φλογὸς

εἶναι ἀπὸ τὸν Δανιήλ, γ' 17:

Ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης.

Ὁ στίχος τῆς Ἀναστάσεως, εἰρμός τῆς ῥδης ζ' :

Ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεός

μπορεῖ νὰ βρεῖ ἀπαρχὴ στὴν ὀγδόη ῥδή:

Τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν Θεός εὐλογητὸς εἰ.

Τὴν ῥδὴ θ' τὴν ἔχουν ὄλοι οἱ κανόνες τῆς Μεγ. Ἐβδομάδας-ὅπως ὄλοι ἔχουν καὶ τὴν η'-κι' ἀφορᾶ τὴ μιά ἀπὸ τίς δυὸ πε-

ριπτώσεις τοῦ ὕμνου πρὸς τὸν Θεόν, πρὸ τῶν μελωδεῖ ἢ Θεοτόκος, ὕστερ' ἀπὸ τὸν Εὐαγγελισμό τοῦ Ἀρχαγγέλου.

Στὸν εἰρμὸ τῆς ῥδης θ' τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγ. Δευτέρας ὁ ὕμνογράφος ἀπευθύνεται στὸ Χριστὸ γιὰ τὸν ὕμνο τῆς Παναγίας:

Ἐμεγάλυνας, Χριστέ, τὴν τεκουσάν σε Θεοτόκον.

Στὸν εἰρμὸ τῆς ῥδης θ' τῆς Μεγ. Τρίτης, ὅπως καὶ τῆς Μεγ. Τετάρτης, ὁ ὕμνος γίνεται ἀπ' εὐθείας στὴν Παναγία:

Ἡ τὸν ἀχώρητον Θεὸν ἐν γαστρὶ χωρήσασα... σὲ ὕμνοῦμεν καὶ

Δεῦτε μεγαλύνωμεν τὴν ἀκηλίδωτον... μητέρα τοῦ Ἐμμανουήλ.

Ὁ εἰρμός τῆς ῥδης θ' τῆς Μεγ. Πέμπτης εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀφιερωμένος στὸ Χριστό.

Ὁ εἰρμός τῆς ῥδης θ' τῆς Μεγ. Παρασκευῆς εἶναι τὸ γνωστότατο:

Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ...

Ὁ εἰρμός τῆς ῥδης θ' τοῦ Μεγ. Σαββάτου εἶναι λέξεις τοῦ Ἰδιοῦ τοῦ Χριστοῦ στὴν Παναγία:

Μὴ ἐποδύρου μου, Μητηρ...

Ὁ εἰρμός τῆς ῥδης θ' τῆς Ἀναστάσεως:

Φωτίζου, φωτίζου, ἡ νέα Ἱερουσαλήμ· ἡ γὰρ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε

ἔχει ἐπίδραση ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα, ξ' 1:

Φωτίζου, φωτίζου, Ἱερουσαλήμ· ἡκεῖ γὰρ σου τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν.

Εἶναι ἀπαραίτητη μιά παρέκβαση. Ἴσως χωρεῖ μιά παρεξήγηση στὸ γεγονός ὅτι ἀναζητήσαμε τὰ παραπάνω σημεῖα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης-ὅπως παρακάτω θὰ κάνουμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη-τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐπίδραση σινοὺς ὕμνογράφους. Ἴσως θεωρηθεῖ ὅτι ἔτσι ἀπο-

μακρύνεται ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὴν ἐνότη-
τα τῆς ἐμπνεύσεως τῶν ὕμνογράφων τῶν
κανόνων τῆς Ἑβδομάδας τῶν Παθῶν, ἀπὸ
τὴν ποιητικὴ χάρη τοῦ κειμένου. Ὅσο λοι-
πὸν κι' ἂν ὁ ποιητὴς ἀφορμᾶται ἀπὸ κά-
ποιες νύξεις, σὰν αὐτὲς ποὺ προαναφέρα-
με, μένει πάντα μὲ ὅλη τὴν αὐτονομία τῆς
δημιουργίας του. Ἡ ἀπόδειξη εἶναι πολὺ
εὐκολη.

Ἐνα μόνο παράδειγμα: ὅπως εἶναι γνω-
στό, ἡ ζ' καὶ ἡ' ψῆδι ἀναφέρονται στοὺς
τρεῖς παῖδας. Ὁ ἴδιος ὕμνογράφος, ὁ Κο-
σμᾶς ὁ Μαΐουμᾶ, ὅπως εἶπαμε καὶ πρὶ πάν-
των, εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν ψδῶν αὐτῶν στοὺς
ἔξι κανόνες τῆς Μεγ. Δευτέρας ἕως τὸ
Μεγ. Σάββατο. Παίρνω ἕνα μόνο ἀπόσπα-
σμα ἀπὸ τοὺς κανόνες τοῦ Ὁρθρου κάθε
ἡμέρας γιὰ νὰ δειχθεῖ ἡ φραστικὴ ποι-
κιλία:

Ἐφριξε παίδων εὐαγῶν τὸ ὁμόστολον
ψυχῆς ἀσπίλον σῶμα...

Τῷ δόγματι τῷ τυραννικῷ οἱ δῆιοι
τρεῖς παῖδες μὴ πεισθέντες...

Ρῆμα τυράννου ἐπέε ὑπερίσχυσεν, ἐ-
πταπλασίως κάμινος ἐξεκαύθη ποτέ...

Νόμων πατρῶν οἱ μακαριστοὶ ἐν Βα-
θυλῶνι νέοι προκινδυνεύοντες...

Στήλην κακίας ἀντιθέου παῖδες θεῖοι
παρεδειγμάτισαν...

Ἄφραστον θαῦμα! ὁ ἐν καμίνῳ ρυ-
σάμενος τοὺς δόσιους παῖδας ἐκ φλογός.

Ὅλα ἀνήκουν στὸν ἴδιο ποιητὴ καὶ στὸ
ἴδιο θέμα. Ὅμως πόσος πλοῦτος καὶ πόση
ἰδιομορφία στὰ ἀρχίσματα αὐτά.

Ἄν ἀνατρέξουμε καὶ σὲ ἄλλους κανό-
νες τοῦ ἴδιου ποιητῆ, τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Μα-
ΐουμᾶ, θὰ βροῦμε τὸ ἴδιο θέμα τῶν τριῶν
παίδων, μ' ἕνα ξεχωριστὸ θέλητρο, μα-
κρὰ ἀπὸ τὴν ὑποδοῶλση, ποὺ ἂν ἦταν
πλήρης, θὰ ἔδινε μιὰ τυπικότητα στὶς στρο-
φές αὐτές. Εἶναι κάπως-ἡ ἀναλογία δὲν
εἶναι φυσικὰ ἀκριβῶς ἡ ἴδια-σὰν τὴν ἀρ-
χαία τραγωδία, ποὺ ἀνατρέχει σ' ἕνα θέ-
μα κάθε φορά, τὸ ντύνει μὲ ὅλη τὴ δρα-
ματικὴ ψυχικότητα καὶ τὴ διαλογικὴ μα-
ζὶ καὶ χορικὴ δράση, χωρὶς φυσικὰ νὰ τοῦ
ὑποτάσσεται. Ἡ ὅπως στὸ δημοτικὸ τρα-
γοῦδι, ποὺ ἐνῶ φαίνεται πῶς μόλις τὴ φύ-

ση καὶ τὸν ἀνθρώπο ἀκροθιγῶς φτάνει,
ὅμως μιὰ διεξοδικότητα ἀνακαλύπτουμε
κάθε φορά.

Ἴδου ἀπὸ τοὺς κανόνες τοῦ Κοσμᾶ τοῦ
Μαΐουμᾶ ἄλλων ἑορτῶν, ἀπὸ τὴν ψδὴ ζ'
ἢ καὶ τὴν η', ποὺ ἀναφέρονται στὸν ὕμνο
τῶν τριῶν παίδων. Παίρνω με κάποιον ση-
μεῖα μόνο ἀπὸ τοὺς ἀντίστοιχους εἰρμούς.

Ἄπὸ τὸν κανόνα τῶν Χριστουγέννων (ψ-
δὴ ζ')

Οἱ παῖδες εὐσεβεῖς συντραφέντες, δυσ-
σεβοῦς προστάγματος καταφρονήσαντες,
πυρὸς ἀπειλὴν οὐκ ἐπτοήθησαν...

Ἄπὸ τὸν κανόνα τῶν Θεοφανείων (ψδὴ
ζ')

...Καμίνῳ πυρὸς προσομιλήσαντας, δι-
ασυρίζον πνεῦμα δρόσου ἀβλαβῶς διε-
φύλαξε καὶ θεῖου ἀγγέλου συγκατάθα-
σις...

Ἄπὸ τὸν κανόνα τῆς Ὑπαπαντῆς (ψδὴ
η')

Ἄστέκτω πυρὶ ἐνωθέντες οἱ θεοσεβεί-
ας προεσῶτες νεανίαι, τῆ φλογὶ δὲ μὴ
λωθηθέντες, θεῖον ὕμνον ἔμελπον...

Ἄπὸ τὸν κανόνα τῆς Μεταμορφώσεως
τοῦ Χριστοῦ (ψδὴ ζ')

...Ἐν Βαθυλῶνι παῖδες καμίνου φλό-
γα κατεπάτησαν...

Ἄπὸ τὸν κανόνα τῆς Πεντηκοστῆς (ψ-
δὴ ζ')

...Τὸ πῦρ εἰς δρόσον μετέβαλον διὰ
τῆς ὕμνοδίας οὕτω βοῶντες...

Ἄπὸ τὸν κανόνα τῆς Ὑψώσεως τοῦ
Σταυροῦ (ψδὴ ζ')

Ἐκνοον πρόσταγμα τυράννου δυσσε-
βοῦς λαοὺς ἐκλόνησε, πνέον ἀπειλῆς καὶ
δυσφημίας θεοστυγοῦς, ὅμως τρεῖς παῖ-
δας οὐκ ἐδειμάτωσε θυμὸς θηριώδης...

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, μόνο οἱ εἰρμοὶ ἀ-
ναφέρονται στὸ ἐξιμνούμενο ἀπὸ τὶς 9 ψ-
δὲς τῆς Γραφῆς γεγονός, στὴν ἴδιαν ἀντι-
στοιχία πάντοτε, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα τροπά-

ρια τῶν ῥδῶν ἀναφέρονται στὸ γεγονός τῆς ἡμέρας, στὴν ὁποία ἀνήκει κάθε κανὼν, στὴν πιὸ ἑορταστικὴ μάλιστα ὄψη. Ἐνῶ λοιπὸν γιὰ τοὺς εἰρμούς ἐκάναμε κάποιους παραλληλισμούς, ὀδηγημένοι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τους, στὰ τροπάρια, ποὺ θὰ ἐξετάσουμε ἐδῶ, δὲ θ' ἀκολουθήσουμε τὴν ἴδια πορεία, ἀλλὰ θὰ τὰ ἰδοῦμε χωριστὰ γιὰ καθεμιὰ ἡμέρα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας.

ᾠδὲς τῆς Μεγάλης Δευτέρας:

Τ' ἀρχικὰ γράμματα τῶν τριῶν ῥδῶν α', η', θ' ἀποτελοῦν Ἀκροστιχίδα: Τῆ Δευτέρα.

Ἡ ῥδὴ α' ἔχει 2 τροπάρια. Τὸ 1ο τροπάριο ἀναφέρεται στὴ συγκατάβαση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Εἶναι τὸ προμῆνυμα τῶν Παθῶν.

Τὸ 2ο τροπάριο ποὺ ἀρχίζει:

Διακονῆσαι αὐτὸς ἐλήλυθα, οὗ τὴν μορφήν ὁ πλαστοουργὸς ἐκὼν περικείμεαι..

καὶ ποὺ τελειώνει:

θεῖναι ἐμὴν τε αὐτοῦ ψυχὴν ἀντίλυτρον, ὁ ἀπαθὴς θεότητι

ἔχει σχέση μετὰ τὸ εὐαγγελικὸ (Ματθαῖος, κ' 28):

Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονῆσαι ἀλλὰ διακονηθῆναι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

Ἡ ῥδὴ η' ἔχει 2 τροπάρια. Στὸ 1ο ἡ ἐπίδραση εἶναι ἀμεση ἀπὸ τὸν Ἰωάννη. Τὸ τροπάριο:

Υμᾶς μου τότε μαθητὰς πάντες γνώσονται, εἰ τὰς ἐμὰς ἐντολάς τηρήσητε... Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς...

Ὁ Ἰωάννης:

Ἐάν ἀγαπᾷτε με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε... (ιβ' 15). Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν... (ιβ' 27).

Τὸ 2ο τροπάριο ἀφορμᾶται ἀπὸ τὸν Ματθαῖο. Τὸ τροπάριο:

Τάξεως Ἐμπαλιν ὑμῖν ἐθνικῆς ἔστω τὸ κράτος ὁμογενῶν' οὐ κληρὸς γὰρ ἐμὸς, τυραννὶς δὲ γνώμη αὐθαίρετος. Ὁ οὖν

πρόκριτος ἐν ὑμῖν εἶναι θέλων, τῶν ἄλλων ἔστω πάντων ἑσχατώτερος.

Ὁ Ματθαῖος (κ' 25-27):

Οἴδατε ὅτι οἱ ἀρχόντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὁμῶν δοῦλος.

Ἡ ῥδὴ θ' ἔχει 2 τροπάρια. Τὸ 1ο εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ χριστιανικὸ λογισμό:

Τῆς θείας βασιλείας... ἐν ἡ δοξασθήσεσθε λάμποντες ἡλίου τηλαυγέστερον

καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (ιβ' 43):

Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Οἱ λέξεις τοῦ 2ου τροπαρίου

Ἐμὸν, ὅπερ πίνω, πῖετε ποτήριον, ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς ἐμοὶ συνδοξασθήσεσθε

εἶναι ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (κ' 23):

Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε... τὸ δὲ καθῆσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου.

Τῆς Μεγάλης Τρίτης

Τ' ἀρχικὰ γράμματα τῶν δύο ῥδῶν η' καὶ θ' ἀποτελοῦν Ἀκροστιχίδα: Τρίτη τε.

Ἡ ῥδὴ η' ἔχει 3 τροπάρια. Τὰ 2 πρῶτα ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων καὶ τὸ 3ο ἀπὸ τὴν παραβολὴ τῶν ταλάντων.

Τὸ 1ο τροπάριο:

φαιδραῖς ταῖς λαμπάσι τῷ ἀθανάτῳ Νυμφίῳ Χριστῷ ὅμοις συναντήσωμεν

εἶναι στὴν ἔκθεση τοῦ Ματθαίου (κε' 1):

Λαθοῦσαι τὰς λαμπάδας ἐξήλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Νυμφίου.

Ὁ ὕμνογράφος καθορίζει ὅτι Νυμφίος εἶναι ὁ Χριστός, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἀναγράφεται στὸ Εὐαγγέλιο, γιὰτὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶναι ποὺ διδάσκει τὴν παραβολὴ ἀπρόσωπα.

Τὸ 2ο τροπάριο:

Ἰκανούσθω τὸ κοινωνικὸν ψυχῆς ἡμῶν
Ἐλαιον ἐν ἀγγελίαις...

εἶναι ἀνάπτυξη τοῦ συντομώτατου στὸν
Ματθαῖο (κε' 8):

Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν.

Τὸ 3ο τροπάριο:

Τὸ τάλαντον, ὄσοι πρὸς Θεοῦ ἐδέξα-
σθε... αὐξήσατε...

εἶναι ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (κε' 29):

Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ
περισσευθήσεται.

Ἡ ῥῆθ' θ' ἔχει 2 τροπάρια, ποὺ πηγάζου-
ν ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ματθαῖο. Τὸ 1ο τρο-
πάριο:

Γρηγορεῖτε, ἔφθασε ἡ γὰρ ὥρα ἤξει
ὁ Κύριος, ἀγνοεῖτε

στὸν Ματθαῖο (κδ' 42-43) ἀπαντᾶται ἔτσι:

Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποῖα
ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται.

Τὸ 2ο τροπάριο ποὺ ἀναφέρεται στὴ
δευτέρα παρουσία:

Δεξιῶς προβάτοις με σύνταξον

εἶναι πόθος ἀπὸ τὴ διαπίστωση τοῦ Ματ-
θαίου (κε' 33):

Καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν
αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων.

Τῆς Μεγάλης Τετάρτης.

Τ' ἀρχικὰ γράμματα τῶν τριῶν ῥῥῶν,
γ', η', θ', ἀποτελοῦν Ἀκροστιχίδα: Τε-
τράδι ψαλῶ.

Ἡ ῥῆθ' γ' ἔχει 2 τροπάρια ἀναφερόμε-
να στὸ Συνέδριο τῶν Ἰουδαίων.

Τὸ 1ο τροπάριο:

Ἐν καινοῖς τὸ Συνέδριον τῶν ἀνό-
μων καὶ γνώμη συναθροίζεται κακοτρό-
πῳ.

Ἐνῶ στὸν Ματθαῖο (κατ' 59):

Τὸ Συνέδριον ὄλον ἐζήτησαν ψευδομαρ-
τυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ 2ο τροπάριο:

Τὸ δεινὸν βουλευτήριον τῶν ἀνόμων
σκέπτεται, θεομάχου ψυχῆς ὑπάρχον, ὡς

δύσχρηστον τὸν δίκαιον ἀποκτείνει Χρι-
στὸν.

Ἐνῶ στὸν Ματθαῖο (κατ' 3-4):

Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λα-
οῦ... καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰη-
σοῦν κρατήσωσι δόλω καὶ ἀποκτείνω-
σιν.

Ἡ ῥῆθ' η' ἔχει 3 τροπάρια ἀναφερόμενα
στὴ μετανοοῦσα ἀμαρτωλὴ τοῦ Εὐαγγε-
λίου.

Τὸ 1ο, ποὺ μιλάει γιὰ τὸ μύρο καὶ γιὰ
τὸ ἄγγιγμα τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ:

Ἀποκενοῦσα γυνὴ μύρον ἔντιμον...
τῶν ἰχνῶν σου ἐπελάβετο,

καὶ τὸ 2ο, ποὺ ἀναφέρεται στὰ δάκρυά
της καὶ τὸ σφόγγισμα τῶν ἰδίων ποδῶν
μὲ τὰ μαλλιά της:

Δάκρυαι πλύνει τοὺς πόδας, καὶ ἐκ-
μάσσει θριξί,
ὅπως καὶ τὸ 3ο, ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἀπολυτρω-
τικὴ σωτηρία της:

Ἐν ἡ διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως, ἐκπλυ-
θεῖσα οὐ κατησχόνετο

ἔχουν κατὰ σειρὰ προέλευση ἀπὸ τὸν Λου-
κᾶ (ζ' 38 κ.ε.):

Κομίσασα ἀλάθαστρον μύρου... ἤρ-
ξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ... τοῖς
δάκρυαι καὶ ταῖς θριξί τῆς κεφαλῆς ἐ-
ξέμασσε... Ἀφέωνται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς
αἱ πολλάι...

Ἡ ῥῆθ' θ' ἔχει 3 τροπάρια, ἀσχολούμε-
να μὲ τὴν προδοσία τοῦ Ἰούδα.

Τὸ 1ο εἶναι κρίσεις τοῦ ὕμνογράφου γιὰ
τὸν Ἰούδα, ποὺ προδίνει ἐκεῖνον:

Δι' οὗ ὀφειλέσιον ἐλύθη ἀμαρτημά-
των.

Ὁ Ματθαῖος διεξοδικώτερα τὸ λέει αὐ-
τό (θ' 6):

Ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἀμαρτίας.

Τὸ 2ο εἶναι ἡ σκηνὴ τῆς μεταβάσεως
τοῦ Ἰούδα στοὺς ἀρχοντες τῶν Ἰουδαί-
ων:

Λέγει πορευθεῖς τοῖς παρανόμοις ἄρ-
χουσι· τί μοι δοῦναι θέλετε, κἀγὼ Χρι-

στὸν ὑμῖν τὸν ζητούμενον τοῖς θέλουσι παραδώσω;

Ἐνῶ στὸν Ματθαῖο (κατ' 14-15):

Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;

Οἱ λέξεις τοῦ 3ου τροπαρίου:

ὄτι ψυχῆς οὐδ' ὄς ἰσοστάσιος ὁ κόσμος ὡς ἐδιδάχθης

εἶναι ἀπὸ τὸν Μάρκο (ἡ' 36):

τί δώσει ἀνθρώπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

Τῆς Μεγάλης Πέμπτης

Τ' ἀρχικὰ γράμματα τῶν ὀκτῶ ῥόδων α', γ', δ', ε', στ', ζ', η', θ' ἀποτελοῦν Ἀκροστιχίδα: Τῆ μακρῆ Πέμπτη μακρὸν ὄμμον ἐξάδω.

Ἡ ῥοδὴ α' ἔχει 3 τροπάρια, ἀναφερόμενα στὴ σοφία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι τὸ κύριο θέμα καὶ τῶν τριῶν τροπαρίων.

Στὸ 1ο τροπάριο οἱ στίχοι:

Ἡ πανταίτια καὶ παρεκτικὴ ζωῆς, ἡ ἀπειρος Σοφία τοῦ Θεοῦ, ῥοδοδόμησε τὸν οἶκον ἑαυτῆς

εἶναι ἀπήχηση τοῦ θ' 1 τῶν Παροιμιῶν:

Ἡ σοφία ῥοδοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον.

Ὁ Παῦλος μάλιστα θέλει νὰ ἐκφράσει τὸν πληθωρισμὸ τῆς θεϊκῆς σοφίας (πρὸς Ῥωμαίους ια' 33):

Ἡ βῆθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλου (πρὸς Ἐφεσίους γ', 11):

Ἡ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς πού τὴν ἐνώματωνει.

Στὸ 2ο τροπάριο:

Μυσταγωγούσα φίλους ἑαυτῆς, τὴν ψυχοτρόφον ἐτοιμάζει τράπεζαν, ἀμβροσίας δὲ ἡ ὄντως σοφία τοῦ Θεοῦ κερνᾷ κρατῆρα πιστοῖς

μπορεῖ νὰ παραβληθῆ τὸ θ' 2 τῶν Παροιμιῶν:

Ἐκέρρασεν εἰς κρατῆρα ἑαυτοῖς οἶνον καὶ ἤτοιμάσατο τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν. Εἶναι ἡ ἀποψη τῆς θεοδώρητης σοφίας. Τῆς σοφίας πού προσφέρεται. Εἶναι ἐκεῖνο, πού ὁ Λουκάς τὸ δείχνει σχεδὸν νὰ συμπαρίσταται στὴ ζωὴ (ια' 49):

Διὰ τοῦτο ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν· ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους.

Στὸ 3ο τροπάριο:

Ἀκουτισθῶμεν πάντες οἱ πιστοί, συγκαλουμένης ὑψηλῶ κηρύγματι τῆς ἀκτίστου καὶ ἐμφύτου σοφίας τοῦ Θεοῦ

ἀποτελεῖ ἀπαρχὴ τὸ θ' 3 τῶν Παροιμιῶν:

Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς δούλους, συκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος.

Ὁ ὕμνογράφος ἐδῶ κάνει πρόσκληση μῆσεως.

Στὴν ῥοδὴ γ' καὶ ὁ εἰρμός εἶναι στὸ θέμα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα δύο τροπάρια, ἀναφερόμενος στὴν παροχὴ τοῦ ἄρτου στοὺς μαθητὲς ἀπὸ τὸν Χριστό.

Τὸ 1ο τροπάριο:

Εὐφροσύνης ποτήριον πλήσας· αὐτοῦ γὰρ σεαυτὸν ἱεροῦργεις· πίετε, βοῶν, τὸ Αἱμά μου

εἶναι ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (κατ' 27):

Λαθῶν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες.

Τὸ 2ο τροπάριο πού ἀρχίζει:

Ἄφρων ἀνὴρ, ὄς ἐν ἡμῖν προδότης, τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς προέφησεν

εἶναι ἡ τραγικὴ ἀναγγελία πού βρίσκεται στὸν Ματθαῖο (κατ' 21):

Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὄτι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

Ἡ ῥοδὴ δ' ἔχει 3 τροπάρια. Στὸ 1ο οἱ λέξεις:

Μεθ' ὑμῶν τοῦ Πάσχα μετασχεῖν τούτου ἐπεθύμησα

εἶναι ἡ ἀπροσμέτρητη παιδαγωγικὴ στοργή, ἡ λαχτάρα πού δὲν τὴν ἀποδίνει καμμιὰ ἔξαρση. Ὁμοῦς ὁ Λουκάς (κβ' 15):

Ἐπιθυμῖα ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα

φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν.

Τὸ 2ο τροπάριο:

Γεννήματος ἀμπέλου δὲ πίομαι λοιπόν,
οὐκ ἔτι μεθ' ὑμῶν βιοτεύων

ἀφορμᾶται ἀπὸ τὸν Λουκᾶ (κβ' 18):

Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῶ ἀπὸ
τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως οὗτου
ἢ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ.

Τὸ 3ο τροπάριο:

Πόμα καινὸν ὑπὲρ λόγον... θεοῖς Θε-
οῦ ὑμῖν

ἀπηχεῖ τὸν Λουκᾶ (κβ' 20):

Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἢ καινὴ διαθήκη
ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυ-
νόμενον.

Ἡ ῥῆθ' ε' ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν εἰρμό της,
ποῦ διαπιστώνει τὴν σύμπνοια τὴν Ἀπο-
στολική-ἔχει 2 τροπάρια.

Στὸ 1ο τροπάριο οἱ λέξεις:

"Υδωρ νιπτῆρι βάλλει, πόδας δ' ἀπο-
πλύνει Δεσπότης

εἶναι ἀπὸ τὸν Ἰωάννη (ιγ' 15):

Βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἤρ-
ξατο νίπτειν πόδας τῶν μαθητῶν.

Τὸ 2ο τροπάριο συνεχίζει τὴ σκηνὴ τοῦ
νιπτῆρα:

Ζώνυται λέντιον καὶ κάμπει γόνυ,
δούλων ἐκπλύνει πόδας

καὶ εἶναι ἀπήχηση ἀπὸ τὸν Ἰωάννη (ιγ'
4-5):

Λαθῶν λέντιον διέζωσεν ἑαυτὸν· εἶτα
βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἤρξα-
το νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν.

Ἡ ῥῆθ' στ' ἔχει 2 τροπάρια.

Τὸ 1ο τροπάριο ἔχει ἔτσι ὁλόκληρο:

Κύριον φωνεῖτε, ὦ Μαθηταί, καὶ Δι-
δάσκαλόν με, καὶ γὰρ πέφυκα, Σωτήρ,
ἑσθῶς· διὸ μιμῆσθε τὸν τύπον, ὃν τρέ-
πον ἐν ἐμοὶ ἑθεάσασθε

καὶ εἶναι ἄμεσα μεταφερόμενο ἀπὸ τὸν Ἰ-
ωάννη (ιγ' 13-14), ὅπου «τύπος» εἶναι τὸ

«ἀλλήλων νίπτειν πόδας»:

Ἔμεις φωνεῖτέ με· ὁ Διδάσκαλος καὶ
ὁ Κύριος· καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ...
καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν πό-
δας.

Στὸ 2ο τροπάριο ὑπάρχει ἡ τραγικὴ
ἀντιδιαστολή:

Καθαροί, ὦ μαθηταί, ὑμεῖς δέ, ἀλλ'
οὐχὶ πάντες· ῥοπή γὰρ ἀτάκτως ἐξ ὑ-
μῶν ἑνὸς μαίνεται

ποῦ φαίνεται ὁμοια καὶ στὸν Ἰωάννη (ιγ'
18 καὶ 21):

Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω... εἰς ἐξ
ὑμῶν παραδώσει με...

Ἡ ῥῆθ' ζ' ἔχει 3 τροπάρια.

Τὸ 1ο τροπάριο:

Ἰούδας εὐκαιρίαν ζητῶν παραδοῦναι
τὸν Κριτὴν εἰς κατάκριον

εἶναι ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (κοτ' 16):

Καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐ-
τὸν παραδῶ.

Τὸ 2ο τροπάριο, ποῦ ἀσχολεῖται μὲ τὴν
ἐντύπωση τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν προαγ-
γελία τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα:

Εὐφροσύνης λαθόντες ἀγωνία καὶ λύ-
πη συνεχίχοντο· τίς οὗτος φράσον λέγον-
τες

εἶναι ἀνάπτυξη τῶν λέξεων αὐτῶν τοῦ
Ματθαίου (κοτ' 22):

Λυπούμενοι σφόδρα, ἤρξαντο λέγειν
αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν· μήτι ἐγὼ εἰμι, κύ-
ριε;

Τὸ 3ο τροπάριο εἶναι ἀπάντησι στὸ 2ο:

Μεθ' ὅστις ἐμοῦ τὴν χεῖρα τρυβλίω
βάλλει θρασυτήτι... τοῦτον ὅς ἦν ἐδή-
λου

καὶ πηγάζει ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (κοτ' 23):

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ὁ ἐμβάψας
μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα, οὗ-
τός με παραδώσει.

Ἡ ῥῆθ' η' ἔχει 3 τροπάρια.

Τὸ 1 τροπάριο ἀποτελεῖ κρίσεις τοῦ ὑμνογράφου γιὰ τὴν παράταξη τῶν μαθητῶν γύρω ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ στὴν τράπεζα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, μὲ τὴν εἰκόνα:

Οἱ Ἀπόστολοι παρείποντο τῷ ποιμένι ὡς ἄρνες.

Πρβλ. Μάρκον, ιδ' 27.

Τὸ 2ο τροπάριο:

Καὶ σοῦ ἐσθίων ἄρτον, Σῶμα θεῖον, ἐπῆρε πτερινισμόν ἐπὶ σέ, Χριστέ εἶναι ἀπὸ τὸν Ἰωάννη ιγ' 18:

Ἴνα ἡ γραφή πληρωθῇ ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.

Τὸ 3ο τροπάριο ἀναφέρεται πάλι στὴν παροχή τοῦ Σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ στοὺς μαθητές του, συγκρινόμενη μὲ τὴν προδοτικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἰούδα:

Ἐδεξιοῦτο τὸ λυτήριον τῆς ἁμαρτίας Σῶμα... καὶ τὸ Αἷμα τὸ χεόμενον ὑπὲρ κόσμου τὸ θεῖον.

Τὸ ἴδιο αὐτὸ στὸν Λουκᾶ (κβ' 19 καὶ 20) εἶναι ἔτσι:

Τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον... ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον.

Στὴν ῥῆθι καὶ ὁ εἰρμὸς μετέχει στὸ ὑμνούμενο γεγονός τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Ὁ εἰρμὸς αὐτὸς τῆς ῥῆθις θ' εἶναι μιὰ διαρκὴς ἐξιδανίκευση, μιὰ ἀνύψωση στὴ σφαῖρα τοῦ ὑπερβατικοῦ. Ἄρκοῦν μόνο οἱ λέξεις αὐτές τοῦ εἰρμοῦ:

Ξενίας δεσποτικῆς-ἀθανάτου τραπέζης-ἐν ὑπερφῶ τόπων-ταῖς ὑψηλαῖς φρεσί-ἐπαναθεθεκῶτα λόγον ἐκ τοῦ Λόγου...

Τὸ 1ο τροπάριο:

Ἄπιτε τοῖς Μαθηταῖς... τὸ Πάσχα ἐν ὑπερφῶ τόπων

προέρχεται ἀπὸ τὸν Λουκᾶ (κβ' 8 καὶ 12):

πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ Πάσχα... ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον.

Τὸ 2ο τροπάριο ἀναφέρεται στὴ δογματικὴ σχέση τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Λόγου.

Τὸ 3ο τροπάριο ἀφορᾷ τὸ δυσυπόστατο τοῦ Ἰησοῦ, ὡς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ τροπάρια ἀποτελοῦν κρίσεις τοῦ ὑμνογράφου.

Τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς

Τ' ἀρχικὰ γράμματα τῶν τριῶν ῥῶδων ε', η', θ' ἀποτελοῦν Ἀκροστιχίδα: Προσάσθατόν τε.

Ἡ ῥῆθι ε' ἔχει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν εἰρμό, 2 τροπάρια.

Τὸ 1ο τροπάριο:

Σοῦ οἱ ὑπηρεταί, ἐκ Σιῶν ἐλαιῶνος, μέγα πρὸς ὄρος συνανήλων, ὑμνοῦν-τές σε.

Στὸν Ματθαῖο (κατ' 30) ἀναγράφεται ἔτσι αὐτό:

Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Στὸ 2ο τροπάριο ἡ ἀρχή:

Ὁρᾶτε, φίλοι, μὴ θροεῖσθε

εἶναι ἀκριθῶς στὸν Ματθαῖο (κδ' 6):

Ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε.

Κι' ἄλλες ἀντιστοιχίες ὑπάρχουν:

Πάντες δὲ σκορπισθήσεσθε... οὐκ συνάξω...

ποῦ ἔχει τὸ τροπάριο, στὸν Ματθαῖο (κατ' 31-32):

Διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα... προᾶξω ὑμᾶς...

Ἡ ῥῆθι η' ἔχει 4 τροπάρια.

Στὸ 1ο τροπάριο:

Ἐν προσευχῇ δὲ γρηγορεῖτε, πειρασμῶ μήπως ὄλησθε.

Καὶ ὁ Ματθαῖος (κατ' 41):

Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.

Στὸ 2ο τροπάριο:

Σὺν σοὶ θανοῦμαι ὡς εὐγνώμων, κἂν

οὶ πάντες ἀρνήσονται· ἐβόησε Πέτρος
μᾶς θυμίζει τοῦ Ματθαίου (κοτ' 35):

Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· κἄν δέη με σὺν
σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι.

Στὸ 3ο τροπάριο:

Σάρξ οὖν ὑπάρχων μὴ καυχῶ' ἀρνή-
ση τρίτον γάρ με
καθρεφτίζονται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο:

Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ
ἀσθενής (Ματθαῖος, κοτ' 41)... Οὐ μὴ
ἀλέκτωρ φωνήσει ἕως οὗ ἀπαρνήσει με
τρίς ('Ιωάννης, ιγ' 38).

Στὸ 4ο τροπάριο:

Ἰκαὶ σοὶ παιδίσκη οἶα θάττον προσελ-
θοῦσα πτοήσει σε.

Καὶ ὁ Ματθαῖος (κοτ' 69):

Καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέ-
γουσα· καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ.

Ἡ ῥῆθ' ἔχει 3 τροπάρια:

Στὸ 1ο τροπάριο:

Ὁλέθριος σπεῖρα θεοσυγῶν

εἶναι ἡ ἴδια λέξις τοῦ Ἰωάννη (ιη' 3):

Ὁ οὖν Ἰούδας λαθῶν τὴν σπεῖραν.

Στὸ 2ο τροπάριο:

Εἰλκον σὲ τὸν πάντων Δεσπότην.

Καὶ ὁ Ἰωάννης (ιη' 13):

Ἔδησαν αὐτὸν καὶ ἀπήγαγον.

Στὸ 3ο τροπάριο:

Τοῖς ἔθνεσιν ἔκδοτον τὴν ζωὴν, σὺν
τοῖς γραμματεῦσιν ἀναιρεῖσθαι οἱ ἱερεῖς.

Καὶ ὁ Ματθαῖος (κοτ' 59):

Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι
καὶ τὸ συνέδριον ὄλον ἐζήτουν ψευδο-
μαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως θα-
νατώσωσιν αὐτόν.

Στὸ 4ο τροπάριο:

Ἐκύκλωσαν κύνες ὡσεὶ πολλοί, ἐκρό-
τησαν, Ἄναξ, σιαγὸνα σὴν ραπισμῶ.

Καὶ ὁ Ματθαῖος (κοτ' 67):

Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐ-
τοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἔρρά-
πισαν.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ σταθοῦμε στὸ σημεῖο
αὐτό, πρὶν προχωρήσουμε στὴν ἐξέταση
τῶν κανόνων τοῦ Ὁρθροῦ τοῦ Μεγ. Σαβ-
βάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως.

(Συνεχίζεται)

Μέσ' τὴν πολύβουη πλατεία,
στὴ θολὴ κείνη ἀτμοσφαῖρα
τήκονται ὅλα καὶ μαραίνονται: ποθοῦν
μιὰ στάλα δρόσου, λίγο φῶς, λίγον ἀέρα.

Καὶ στῶν τροχῶν τὸν τάραχο
καὶ στὴ βοή
τῆς πολυθόρυθης ἐκείνης πολιτείας
κάποια καρδιὰ μαραίνεται' καὶ μιὰ ψυχὴ φυλλορροεῖ
στὴν προσμονὴ
μιᾶς-πού δὲν ἔρχεται-εὐτυχίας.

Λοιπόν,
λοιπόν τί θές ἐδῶ
στὸν συρφετὸ αὐτό:
ἀνάμεσα σὲ τοκογλύφους, σὲ σαράφηδες κι' ἐμπόρους;
"Ὅλοι αὐτοὶ μιλοῦνε μὲ ἀριθμούς,
Σαλῶμες, οἱ καρδιὲς σκιρτοῦν, σ' ἀλλόφρονους ρυθμούς.

Ἐσύ, λοιπόν, τί θές ἐδῶ
στὸ θόρυθο καὶ στὴν ἀνεμοζάλη;
Τραβήξου κεῖ, στίς ἐξολές σου τίς χαρές...
Μὲ τίς ἀπλές καρδιές
ἀπλὸς καὶ σὺ' κι' ὥραϊος γίνε πάλι.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Προδοκίες

Λαχταρώντας ξεκινήσαμε
οί διωγμένοι, κι' οί άπελάτες,
οί σκυφτοί, καί καρτερούσαμε,
οί έκλεκτοί μιᾶς συμφορᾶς,
Κάποια περιστέρια κάτασπρα
κάποιες χίμαιρες χιονᾶτες,
νά μιᾶς φέρουνε τὸ Μήνυμα
μιᾶς πρωτόγνωρης χαρᾶς.

Καί σταθήκαμε στ' ἀκρόβραχα
καί δακρῶζανε τὰ μάτια,
στηλωμένα στοὺς ὀρίζοντες
πού βασίλευε τὸ φῶς,
σάν τῆς φαντασίας ξεγέλασμα,
στ' ἀνοιχτογαλάζια πλάτια,
ἕνας γλάρος ἀργοπέταγε,
τῆς χαρᾶς μας ἀδερφός.

Κι' ἦρθανε τ' ἀγριοπερίστερα,
κι' ὅπως πέρασαν κοπάδι,
Μόνο τὸ γοργοπτερούγισμα,
στὶς καρδιές μας ν' ἀντηχεί-
καί πετάξαν καί χαθήκανε.
καί μιᾶς πρόφτασε τὸ βράδυ,
καί περνώντας μιᾶς ἀφήσανε,
δίχως μιᾶν ἀπαντοχή!

Τώρα ὑποκριτές, -ξεχάσαμε!
στάκρογνάλι καρτεροῦμε,
στῆς καρδιᾶς μας τὸ λαχτάρισμα,
στὸ ξεγέλασμα τοῦ νοῦ,
τᾶχα κάποια ἀκριβοθώρητα,
πού δὲν πέρασαν, νά δοῦμε,
κάποια κάτασπρα ἀεροπτερούγα,
στὸ γαλάζιο τ' Οὐρανοῦ...

ΤΙ ΕΛΕΓΑΝ...

Οι ἀναγνώσταί μας, οί όποιοί έχουν ήδη εις σειράν δημοσιευμάτων μας τάς έκδηλώσεις τής πνευματικής θμελιώσεως εις την σύγχρονον επιστήμην, ας διαδίσουν τώρα μικρά δείγματα τοῦ τί είχε γίνει άλλοτε εις την Ἑλλάδα διά τήν ἐπιτέλησιν εις τόν λαόν μας ὡς επιστημονικά θέματα αἱ μονιστικά—δυσιστικά δοξασαί τοῦ Haeckel, μέ ἀ. λευ. λόγο ς διά τήν παρασταθῆ ότι ἡ επιστήμη ἐπιβ. λλει: τήν ἀποριφήν καθ' πίστιν εις τήν ὄλικην δύναμιν. Τά παρατιθέμενα ἀποσπάματα ἔχουν ληφθῆ ἀπό τό περιοδικόν «Προμηθεύς» ἐτῶν 1890—1892 καί ἀπό ἑλληνικάς ἐργασίας τῆς ἰδίας σχολῆς. Παραπλεῖρω βλέπει ὁ ἀναγνώστη: τῶν ἀπαντήσεων τῶν ὁποίων ἐξ ἄθεν, εις πνευματικῆν μονομαχίαν ὁ Ἰωάννης Σκαλτσούνης. Ἐς γυρίσῃ κατόπιν ὁ ἀναγνώστης τῶν σελίδων τοῦ τεύχους, νά ἴδῃ τόν μαθητήν καί τόν διαδύχον τοῦ Haeckel, τόν Driesch νά λέγῃ ἐτι ὅλη ἡ ὄλιστική θεωρία εις τήν ὁποίαν εἶχεν ἀντιρροθῆ ἡ προπράντα τοῦ Haeckel καί τῶν ἐδῶ ἑαυμοστών του εἶναι ἀνοησία (Unsinn) καί ας ἴδῃ καί εις τας («Ἄκτας» 1946 σελ. 180) τόν Jung νά λέγῃ, ἐτι: «Ἡ ἱατρική δέν μπορεῖ πλέον νά ἀρνηθῆ τήν ὑπόστασιν τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, χωρίς νά ξεφυγῇ ἀπό τὰ ὄρια τῆς ἐτιμότητος».

Ο ΥΛΙΣΤΙΚΟΣ "ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ" (*)

«Τίς ὄρισμός εἶναι ὀρθότερος, ὁ ὄρισμός καθ' ὄν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικόν ἢ ὁ ὄρισμός ὁ χαρακτιρίζων θρησκευτικόν ζῶον τόν ἄνθρωπον;

Ἀποκρινόμεθα ρητῶς, σαφῶς καί ἀποτόμως ὅτι ἀμφότεροι οἱ ὄρισμοί ἐπιστημονικῶς εἶναι ψευδεῖς. Ὁ ὄρισμός καθ' ὄν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικόν ἀνετράπη ἤδη ἐκ θεμελιῶν... Κατά τῶν ἀξίωματικῶν ἀποφάνσεις τῆς νῦν ἐπιστήμης ὁ ὀρθότερος ὄρισμός τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἐξῆς: Ἄνθρωπος εἶναι τὸ κατά βαθμόν (οὐχί κατά ποιόν) ἀνώτερον εἶδος τῶν πιθηκοειδῶν μαστοφόρων».

Ἐτὸ δέπουν τοῦτο ὅπερ κατηνάλωσε τοσοῦτους αἰῶνας ἵνα καταστήσῃ εὐθείαν τήν πιθηκικήν ράχιν αὐτοῦ».

Ἐκαί τυφλῶ δῆλον, ὅτι σήμερον τὰ ὑπερκόσμια καί τὰ ὑπερφυσικά παρήκμασαν, ὠχρίασαν, ἀπέθανον καί ἐβαλασμάθησαν, καί μόνον οἱ ζῶντες νεκροί τῆς ἐπιστήμης δύνανται λόγω συγγενείας νά συναναστρέφονται μετὰ τοιοῦτων πτωμάτων ἐν τοῖς μουσεῖοις τῆς ἱστορίας».

(«Προμηθεύς» τ. 1890 σελ. 393-94 καί 411).

(*) «Προμηθεύς, περιοδικόν σύγγραμμα τῶν Φυσικῶν καί ἐγγεγραμμένων Ἐπιστημῶν, ἐκδιδομένον ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος μετ' εἰκόνων».

ΚΑΙ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ

«Λέγετε ὅτι ἐπὶ τέλους τῶν διδασκαλίας σας περιορίζετε ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῶν κοσμολογικῶν φαινομένων, ἀδιαφοροῦντες ἐάν ὡς ἐξ αὐτῆς ἐπεγεῖρονται ἀμφιβολαί περὶ τῆς ἀληθείας τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Ἄλλὰ περιορίζεσθε ἀρά γε εις ἐπιστημονικάς ἐρέυνας καί συζητήσεις, ὅτε διδάσκετε εις τοὺς λαοὺς τῶν ὄλιστικῶν θεωριῶν ὡς ἀληθείας ἐπιστημονικάς, χωρίς κἄν νά εἰδοποιήτε αὐτοὺς ὅτι αἱ θεωρίαι αὗται ἀποκρούονται παρά τῶν ἐπιφανῶν τῆς ἐπιστήμης ἐρμηνέων; Ἐπηγεῖρατε τῶν ἀμφιβολίας καί ἐκκλονίσατε τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἀλλ' εἰσθε ἀρά γε εις θέσιν ν' ἀντικαταστήσετε εις αὐτάς ἐπιστημονικήν τινα ἀλήθειαν, ἔστω καί ἂν πρόκειται νά προκύψωσιν ἐξ αὐτῶν ἠθικά καί κοινωνικά καταστροφαί; Ὅχι, ὄχι. Παραλογισμοί καί ἀμφιβολαί! Ἰδοὺ τὸ ἔργον σας! Ὡ! τὰ ἐρείπια τῆς ἀμφιβολίας, ἦν διεδώσατε, ἔχομεν δυστυχῶς πρὸ ὀφθαλμῶν εις τὸ ἀτομον, εις τήν οἰκογένειαν, εις τήν κοινωνίαν ἄλλ' αἱ βάσεις τοῦ νέου οἰκοδομήματος, ὅπερ προτίθεσθε νά ἀνεγείρητε, εἶναι ἐπιστημονικῶς μὲν ψευδεῖς, ἠθικῶς δὲ κτηνώδεις καί κοινωνικῶς ἀνατρεπτικά».

(Ἰ. Σκαλτσούνης: «Θρησκεία καί Ἐπιστήμη» σ. 128 Ἀθήνα 1898).

«Πλανᾶσθε! Πλανᾶσθε οἰκτρὰν πλάνην!

«Αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι κατέλυσαν τέλος τὸ κράτος τῆς μεταφυσικῆς... Αἱ φυσικαὶ Ἐπιστήμαι κατέλυσαν τὸ κράτος ἐκεῖνο ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος!... Τοῦτο δ' ὅμως ὄφειλε νὰ γνωσθῇ-νὰ γνωσθῇ ἐν τοῖς σχολείοις» νὰ γνωσθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὁ φόβος ὄφειλε νὰ ἐκλίπη... Καὶ τὴν πραγματοποιήσῃν ταύτην, τὴν δημοσίευσιν ταύτην τῆς Ἐπιστήμης ἀνέλαβε κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων νὰ ποιήσῃται ὁ μέγας, ὁ περικλεέστατος φυσιοδίφης Ἐρνέστος Haeckel.

«Τοιοῦτον βιβλίον ὄφειλε νὰ μεταφρασθῇ, ἵνα συναισθανθῶσιν οἱ ἄμαθεῖς τί ἐστὶν Ἐπιστήμη, ἵνα κατανοήσωσιν οἱ ἀσυνείδητοι τί ἐστὶν εἰλικρίνεια, ἵνα κατατροπωθῶσιν οἱ συκοφάνται ἀναγινώσκοντες τοῦ λαοῦ αὐτὰ τοῦ Haeckel τὰ σοφὰ διδάγματα.

(τόμ. 1891 σ. 276-277).

«Ἡ σπουδὴ τῆς φύσεως ἔδειξεν ἡμῖν... ὅτι ἡ ἔννοια, ἡ ἀποδοσιμὴ ἄλλοτε εἰς τὴν λέξιν δημοουργία εἶναι καθαρῶς φανταστικὴ καὶ ὅτι οὐδαμῶς παρατηρεῖται ἄμεσος δημιουργία... Ὅφειλον ἄρα νὰ καταλίπωμεν τὴν φροντίδα τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἀπρηχαιωμένων τούτων ἀντιλήψεων εἰς τοὺς θεολόγους τοὺς ἐμμένοντας ἔτι ἐν αὐταῖς.

Αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὴν περίοδον τῆς νηπιότητος τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τὸ κάλλιστον, ὅπερ δυνάμεθα νὰ πράξωμεν εἶναι νὰ λησμονήσωμεν αὐτάς ἐν τῷ μουσεῖῳ τῶν νεκρῶν...» (τ. 1890 σ. 43).

«Ἡ ψυχὴ ἐνὸς κοραλλίου κατ' οὐδὲν διαφέρει τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς πρὸς τὴν φύσιν, διότι εἶναι ὑποκειμενικὸν φαινόμενον τῆς ὕλης».

Τὸ καλούμενον πνεῦμα ἢ ψυχὴ εἶναι «ἀπαράλλακτον πρὸς τὴν λειτουργικὴν ἰδιότητα μιᾶς ἀτμομηχανῆς»

(Σ. Ἀποστολίδου: «Αἱ ψυχώσεις», σελ. 22 ἐπ.).

«Τοιοῦτος ἀνὴρ, (ὁ Χαῖκελ) οὐ ἡ ἀπλὴ ἀνάγνωσις καὶ διὰ τὴν λογικότητα καὶ διὰ τὴν σοφίαν καὶ διὰ τὸ ὕψος τῶν ἔννοιῶν καὶ διὰ τὴν ἀπαράμιλλον χάριν τοῦ λόγου φωτίζει τὸ πνεῦμα, διδάσκει τὸν νοῦν,

Περιορισθέντες εἰς τὴν μελέτην τῶν δογμάτων καὶ τῶν βεβαιώσεων τῶν ὑλοδοξούντων παρεπλανήθητε εἰς τὰς κρίσεις σας, τὴν δὲ πλάνην σας καὶ τὰς δοξασίας τῶν διδασκόντων τὸν ὕλισμὸν μεταδίδετε ἤδη εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν χαρακτηρίζοντες αὐτάς ὡς ἐπιστημονικὰς ἀληθείας ὀριστικὰς καὶ ἀναμφισβητήτους, ἐφ' ὧν οὐδεμίαν πλέον ἐγείρεται ἀμφισβήτησις ἢ συζήτησις. Πλανᾶσθε! Πλανᾶσθε!»

(Ἰ. Σκαλτσούνη: «Ψυχολογικαὶ Μελέται» σ. 48-49, Ἀθήναι 1889)

«Διδάξατε εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν πάσας τὰς ἀληθείας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἄνευ περιορισμοῦ τινος καὶ ἄνευ ὄρου. Πρὸς τοῦτο δὲν ἔχετε μόνον δικαίωμα ἀλλὰ καὶ καθήκον. Διδάξατε τὰς γνωστὰς καὶ ἀποδεδειγμένας ἀληθείας, περὶ δὲ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων καὶ περὶ τῶν πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων εἶπατε αὐτῷ ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, «ἀγνοοῦμεν καὶ ἀγνοήσομεν», διότι ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἀγνοοῦσι οἱ φωστῆρες τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Εἶπατε αὐτῷ, ἐπαναλαμβάνοντες τοὺς λόγους τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου, ὅτι οἰαδιῆποτε αἱ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων καὶ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων πεποιθήσεις, οὐδὲν κοινὸν μὲ τὰς θετικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, διότι πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐπιστήμαι μελετῶσαι καὶ διερευνῶσαι τὰ ψυχολογικὰ, τὰ ἠθικὰ, τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ γεγονότα, αἵτινες προβαίνουν εἰς τὰς ἐκζητήσεις των οὐ μόνον διὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς πείρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς βοήθειας τῶν ἐνοράσεων τῆς συνειδήσεως, τῶν αἰσθημάτων τῆς καρδίας καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἅτινα οὐδόλως ἀρμόζουσιν εἰς τὰς μεθόδους τῶν ἐπιστημῶν τῶν φαινομένων τοῦ ἀπτοῦ καὶ ὄρατοῦ κόσμου. Καὶ ταῦτα λέγοντες θά εἴσθε μὲν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, θ' ἀναδειχθῆτε δὲ ἰσχυροὶ προστάται καὶ ἀντιλήπτορες τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων προλαμβάνοντες ἀτόπους συγκρούσεις μεταξὺ τῶν δύο πηγῶν, ἐξ ὧν ἤρτηται ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις, ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἠθοποίησις τῶν λαῶν, τῆς

εὐρύνει τὸ στήθος, ἐξευγενίζει τὴν καρδίαν, καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον καὶ αὐτοκράτορα ἑαυτοῦ».

(«Προμηθεὺς» τόμ. 1891 σελ. 78).

«Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς ἱστορίας, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς συγχρόνους τῆς ἐπιστήμης ἥρωας, ἀθανασίας στέφανος εἰς τὸν Χαϊकेλ, τὸν ἀληθῆ ἐπιστήμονα, τὸν ἀληθῆ ἄνθρωπον, ὅτι ἀνέπλασαν καὶ ἀναπλάττουσι τὴν ἀνθρωπότητα».

(τόμ. 1890 σ. 377).

«Αἶσχος εἰς τοὺς ἐχθρούς τοῦ Χαϊकेλ, αἶσχος εἰς τοὺς φωτισθέντας, τρεῖς αἶσχος εἰς τοὺς ΦΟΝΕΙΣ, τοὺς τολμῶντας νὰ ἐπιειώσῃ τὰ κατασυντετριμμένα μεσαιωνικά φάσγανα ἐν τῷ τέλει τοῦ 10' αἰῶνος». «Τὰ τελευταῖα λείψανα φυλῆς ἐγκληματικῆς, τῆς ἀρχαίας φυλῆς τῶν προδοτῶν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως. Ἡ φυλὴ αὕτη ἐπότισε κώνειον ὕμᾶς, ἀδελφοί, ἡ φυλὴ αὕτη ἐσταύρωσεν ὕμᾶς ἀδελφοί, ἡ φυλὴ αὕτη ζῶντας ὕμᾶς ἔκαυσεν, ἀρτιμελεῖς ὕμᾶς κατεστρέβλωσεν. Ἐπικατάρatos ἔστω!»

(τόμ. 1890 σ. 420).

«Τοῦτο μόνον συμβουλευόμεν αὐτῷ (τῷ Σκαλτσούνῃ), νὰ τηρήσῃ ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ συγγράμματι εὐλαθεῖ, εὐλαβεστάτην γλῶσσαν πρὸς τὸν μέγαν Χαϊकेλ καὶ τοὺς ἄλλους τῆς ἐπιστήμης ἱεροφάντας, ὁ τῶν ἐλαχίστων ἐλάχιστος οὗτος ἐπιστήμων καὶ λόγιος. Τὴν παραινέσιν δε ταύτην ποιούμεθα κηδόμενοι αὐτοῦ, διότι ἐὰν ἄλλως πράξῃ, θύελλα θὰ ἐκραγῇ περὶ αὐτόν...».

(τόμ. 1891 σελ. 78).

θηρσκειάς καὶ τῆς ἐπιστήμης».

(«Ψυχολογικαὶ Μελέται» σ. 369-70).

«᾽Ω οὐράνιαι ἄρμονιαι ὑπερκοσμίων ἐμπνεύσεων, μεταφυσικῶν ἐνοράσεων, πειραματικῶν ἐκζητήσεων καὶ ὀριστικῶν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας συμπερασμάτων! Ὑπὸ τὴν ζωηφόρον πνοήν σας ἐπραγματώθησαν πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ πρόοδοι, σεῖς δ' ἐμπνέετε τὸν νοῦν καὶ διαθερμαίνετε τὴν καρδίαν πάσης ἐπὶ τῆς γῆς ἐυγενοῦς καὶ ὑψηλόφρονος καὶ ἐξόχου ὑπάρξεως. Διαφωτίσατε σεῖς τὸν νοῦν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος καὶ προασπίσατε τὴν καρδίαν αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν ψευδῶν, ἠθοφθῶρων καὶ ἀνοσιῶν θεωριῶν. Ἐνισχύσατε σεῖς τὰς ἐξασθηθεισὰς δυνάμεις καὶ ἐμπνεύσατε νέαν ζωὴν εἰς τὸν ἀποξηραίνόμενον ἤδη πρεσβυτικὸν κάλαμον, ὅπως μεταδώσω εἰς τοὺς ἐμοὺς ἀναγνώστας τὰς πληρούσας τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν πεποιθήσεις περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιφανέντος Λόγου καὶ φωτίσαντος τὴν ἀνθρωπότητα».

(«Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη», σ. 189-90).

«Τὸ καθήκον ἐπιτάσσει εἰς ἡμᾶς... νὰ δράωμεν εἰς τὰς ἐπάλλξεις, ὅπως ἀποκρούσωμεν τὸν φοβερώτερον τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἔθνους καὶ πάσης κοινωνίας, τὴν ὀλοφροσύνην καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαν ἀπιστίαν καὶ ἐκκλυσιν ἠθῶν καὶ ἐπίτασιν τῆς ἐγκληματικότητος καὶ ἀπονέκρωσιν παντὸς ὕψηλῳ καὶ γενναίου φρονήματος».

(Ἱ. Σκαλτσούνῃ: «Περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου» σ. 37-8).

* Ἐν τῷ μεταξύ, ἰδοὺ τί ἔγραψαν εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τὸ βιβλίον τοῦ Haeckel, καὶ δὴ ὄχι ἀπὸ χριστιανικῆς πλευρᾶς!

«Κατακόκκινος ἀπὸ ἐντροπῆν εἰδόμενος τὸ βιβλίον αὐτό, μὲ ἐντροπῆν διὰ τὴν κατάστασιν τῆς γενικῆς μορφώσεως καὶ τῆς φιλοσοφικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ μας. Ὅτι ἓνα τέτοιο βιβλίον ἤμπεσε νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι ἐστάθη δυνατόν νὰ γραφῇ νὰ τυπωθῇ, νὰ διαβασθῇ, νὰ θαυμασθῇ, νὰ πιστευθῇ εἰς ἓνα λόγόν ὁ ὅποιος ἔχει ἓνα Κάντ, ἓνα Γκαίτε, ἓνα Σοπενχάουερ, αὐτὸ προεβεῖ πόνον».

(Καθηγητῆς Φρ. Πάουσαν. Ἄλλαι κρίσεις παρὰ Messer, Geschichte der Philosophie, IV σ. 98).

Ὁ κακὸς αἰῶνας

Μαύρ' ἢ καρδιά μας... μαύρη,
σὰν ἔρημο μιᾶς ἀναστρῆς νυχτιάς
γεμάτη λάμιες καὶ φαντάσματα,
μαύρ' ἢ καρδιά μας μαύρη
σὰν τὰ σκοτάδια μιᾶς σπηλιάς,
ποὺ σὰν κοιτάσματα
χρυσοῦ δὲν βρέθηκαν κειπέρα
κάποιαν ἡμέρα
τὴν ἀπαράτησαν οἱ ἄνθρωποι,
κι' ἐρήμωσε,... καὶ μούχλιασε
καὶ γέμισε στεκούμενα νερά,
καὶ πῆγαν ἄδικα οἱ κόποι.

Μαύρ' ἢ καρδιά μας μαύρη
καὶ μοιάζει τὸ χωράφι τὸ σταχτί
π' οὐτ' ἓνα στάχυ δὲν ἐφύτρωσε κεῖ πέρα
καὶ πῆγαν ἄδικα οἱ κόποι τοῦ Ζευγᾶ
ποὺ δούλεψ' ὄλη μέρα.

Μαύρ' ἢ καρδιά μας,.... μαύρη
σὰν θάλασσας βυθὸ ἄγριο κι' ἀνήλιο,
Ποὺ κατοικοῦν στοιχειά, καὶ τέρατα,
κι' ἓνα σκοτάδι βασιλεύει
θίχως ἀρχὴ καὶ δίχως πέρατα.

Πάει πιά...
Ὁ αἰῶνας ἦρθε ὁ κακὸς
ὁ γεννημένος ἀπ' τὸ αἷμα καὶ τὸ κλάμα
ὁ αἰῶνας ποὺ τὸν φτιάξαμε ἐμεῖς
ὄλοι ἀντάμα
ὄλοι ἀντάμα...
στῆς ὀργῆς τὸ ἐργαστήρι
στῆς ἀρνήσης τὸ σκοτεινὸ κελλί,
στὶς φλόγες τοῦ πολέμου,
ποδοπατώντας κάθε ἐντολὴ
ποὺ ἔστειλες... Θεέ μου!!

Τώρα θερίζουμε, θερίζουμε
τ' ἀγκάθια
τὰ τόσα λάθια...

Κι' εἶν' οἱ καρδιές μας πέτρινες ἀκόμα
σὰν σταλαχτίτες σὲ στοῶν τὰ βάθια
σὰν νόμισμ' ἀκριβὸ ποὺ σκούριασε,
ποὺ ἐφθειρε τὸ χῶμα.

Πάει πιά...
Ὁ αἰῶνας ἦρθε ὁ κακὸς
ὁ γεννημένος ἀπ' τὸ αἷμα καὶ τὸ κλάμα
ὁ αἰῶνας ποὺ τὸν φτιάξαμε ἐμεῖς
ὄλοι ἀντάμα.

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Χριστούγεννα τοῦ 1947.

Ἡ σκηνή στὸ ἐσωτερικὸ ἐνὸς σπιτιοῦ σὲ Ἀθηναϊκὸ προάστειο, στὴν τραπεζαρία ποῦ βλέπει σὲ κήπο. Ὅλα γύρω καλοβαλμένα μὲ λεπτὸ γούστο. Ἡ ξεκούραστη ἀπλότητα τοῦ ἐφιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας, οἱ μεγάλες βιβλιοθήκες, ποῦ γεμίζουν τοὺς τοίχους, μαρτυροῦν πὼς ὁ νοικοκύρης εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴ τους στὴν καλλιέργεια μιᾶς ἐπιστήμης.

Μόλις τελείωσαν τὸ χριστουγεννιάτικο γεῦμα, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καὶ τὰ τρία τους παιδιά, ὁ γιὸς-σπουδαστὴς στὸ Πολυτεχνεῖο-καὶ οἱ δύο τους κόρες. Ὁ παράκαιρος, μαρτυρικός ἥλιος ποῦ λούζει σὲ φῶς καὶ θερμότητα τὸ προάστειο μπαίνει ἀπὸ τὸ φαρδύ παράθυρο καὶ χαρίζει πρόσχαρες ἀκτίνες δεξιά κι' ἀριστερά, σὲ ἀνθρώπους καὶ ἀντικείμενα. Ἀπὸ τὴ ζαρντινιέρα τοῦ μεγάλου παραθύρου διπλὰ ζουμπούλια, βάζινοι, καὶ καταπόφρυες τουλίπες σκύθουν τὰ κεφαλάκια τους πρὸς τὸ τζάμι, σὰν τσαχλίνικοι πιτσιρικοί ποῦ κρουφοκυττάζουν.

Ἐφῆρε τώρα ὁ ταχυδρόμος τὸ ἐορταστικὸ ταχυδρομεῖο, πῆρε τὸν χριστουγεννιάτικὸ μπουναμά του-δικαία πλοῦσιο γιὰ ἔ-

ναν ὑπάλλληλο ποῦ κοπιᾶζει πολὺ καὶ ἀμείβεται λίγο-καὶ ἄφησε ἓνα μάτσο μὲ γράμματα καὶ ἐντυπα. Ὁ καθένας ἀπὸ τὴν οἰκογένεια πῆρε ὅ,τι τὸν ἐνδιέφερε καὶ βυθίστηκαν στὴν ἀνάγνωσι ἐνῶ τὸ ραδιόφωνο μεταδίδει ἐμουσικὴ δωματίου.

—Πατέρα, γιὰ ἄκουσε, φωνάζει, ἔπειτα ἀπὸ λίγη ὥρα σιγῆς, ὁ νεαρὸς σπουδαστὴς, ἐνῶ ξεφυλλίζει ἐφημερίδες καὶ περιοδικά.

—Τί εἶναι;

Ὁ γιὸς του διαβάζει:

—«Σὰς συγχαίρω διότι κατὰ τὴν ὀδυνηρὰν αὐτὴν περίοδον, τὴν ὁποῖαν σήμερον διέρχεται ἡ Ἑλλάς, ἐμαρτυρήσατε περὶ τῆς ἀξίας τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ, ὡς καθηγηταὶ καὶ ἐπιστήμονες ἀνεγνωρίσατε τὸν ρόλον καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν πνευματικῶν παραγόντων, εἰς ἓνα κόσμον ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν αἱματηρὰν πείραν ἐνὸς ὕλιστικοῦ παροξυσμοῦ... Ἔρικ Μάρτιν».

—Γιὰ σὰς τὰ γράφει, πατέρα, λέει μὲ καμάρι ὁ γιὸς. Ἀκοῦτε, καὶ ἄλλος.

«Ἡ δὴλῳσις... ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἡ ὁποία καὶ τώρα πάλιν ἐμφανίζεται καθοδηγοῦσα τὸν κόσμον... Λεκόντ ντὺ Νου...».

—Ἀπὸ ποῦ τὰ διαβάξεις αὐτά; Ρώτησε μὲ κάποια ἔκπληξι ὁ πατέρας του.

—Γιὰ περιμένε λίγο ἀκόμη...

Καὶ ὁ γιὸς του ἀραδιάζει, ὑπερήφανος, δηλώσεις καὶ κρίσεις ἐκ δυσημῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης καὶ ἐώας.

—Ράσσελ, Ἀμερικὴ... Στρόμπεργκ. Σουηδία... Οὐντσετ, Νορβηγία... Βάαρτεμπουργκ, Ὀλλανδία... Γαλλία... Κίνα

ἀκόμη! Καί ἐπεται συνέχεια... Ὅριστε! Διαβάστε!

Ὁ πατέρας παίρνει τότε στὰ χέρια του τὸ περιοδικὸ πού του προσφέρει ὁ γυιὸς του καὶ διαβάζει... μὰ ὅ,τι ἐδιάβασαν οἱ ἀναγνώσται τοῦ τεύχους Ἰανουαρίου τῶν «Ἀκτίνων». Καί, φυσικά, διαβάζει τὶς δηλώσεις τῶν ξένων κορυφῶν μὲ κάπως μεγαλύτερη συγκίνηση, μὰ πὺν ἔχει βάλει καὶ αὐτὸς τὴν ὑπογραφή του κάτω ἀπὸ τὴν περυσινὴ Δήλωσι τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, τὴ δήλωσι πὺν ἀναφε αὐτὴ τὴ φωτιά.

*

Ἐκλείσαν τότε τὸ ραδιόφωνο, μαζεύτηκε ἡ οἰκογένεια κοντὰ στὸ τραπέζι, ξαναδιάβασαν προσεκτικὰ τὰ μηνύματα τῶν ξένων κορυφῶν, εἶδαν τὶς φωτογραφίες τους καὶ σχολίασαν ἱκανοποιημένοι τὸν χριστουγεννιάτικο αὐτὸ μπουναμὰ πρὸς τὴν παραγνωρισμένη καὶ βασανισμένη, μὰ πνευματικὴ Ἑλλάδα.

Τότε στὴ μνήμη τοῦ πατέρα ζωντανεύει μὴ παλιὰ, ξεχασμένη σκηνὴ τῶν παιδικῶν του χρόνων.

*

Θυμᾶται κάποια μακρυνὰ Χριστούγεννα... Χιονισμένα Χριστούγεννα ἐκεῖνα.

Μόλις εἶχε γυρίσει στὸ πατρικὸ του σπίτι, ἔλειπα ἀπὸ τὴν χριστουγεννιάτικη λειτουργία. Ἡ παιδικὴ του καρδιά-μαθητῆς ἦταν τότε τοῦ Γυμνασίου-ἐπαλλε ἀπὸ τὴν ἴδια χαρὰ πὺν ἔκανε τοὺς «ἀγροαλοῦντας ποιμένας» νὰ ἐπιστρέψουν «δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες» μετὰ τὸ πρῶτο Χριστουγεννιάτικο μήνυμα στὸν κόσμο, τὸ μήνυμα πὺν ἀκούστηκε πάνω ἀπὸ τὰ λειβάδια τῆς Βηθλεέμ. Τὸ ζοῦσε αὐτὸ τὸ μήνυμα ὁ νεαρὸς μαθητῆς, σὰν ὁδηγὸ στὴ ζωὴ του. Ἦταν ἓνα ζωηρὸ παιδί μὲ ἀνησυχίες καὶ βαθὺ στοχασμὸ. Καὶ ἓνας σοφὸς δάσκαλὸς του, ἀπὸ ἐκείνους πὺν τόσα τοὺς χρωστᾶ ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος, εἶχε ὁδηγήσει τὸ ἐρευνητικὸ πνεῦμα του στὸν φωτεινὸ χῶρο τῆς ζωντανῆς χριστιανικῆς διδασχῆς.

Ἦταν ἓνα τόσο χαρούμενο καὶ πανηγυ-

ρικὸ προῖνό! Ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι στὸ τζάμι τοῦ παραθύρου κυττάζοντας τὴν ἁμορφία τῆς χιονισμένης Ἀθήνας. Κυττοῦσε ἀκόμη μὲ κάποια ζήλεια τὰ γειτονόπουλά του πὺν γύριζαν ἀπὸ τὴν χριστουγεννιάτικη λειτουργία μαζί μὲ τοὺς πατέραδες τους.

Ὁ δικὸς του πατέρας δὲν ἐπήγαινε ποτὲ στὴν ἐκκλησία...

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα μῆτε στὸ δωμάτιο ὁ πατέρας του κρατῶντας στὰ χέρια ἓνα λεπτὸ βιβλίον μὲ κόκκινο ἐξώφυλλο.

—Πάρτο αὐτὸ καὶ διάβασέ το μὲ προσοχή, τοῦ εἶπε. Εἶσαι ἀρκετὰ μεγάλος πιά καὶ ἔξυπνο παιδί. Ὁριμος γιὰ μὴ βαθύτερη μόρφωσι... Διάβασέ το καλά. Στὸ δίνει ὁ πατέρας σου πὺν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν πρόσοδό σου.

Τὸ παιδί ἔθριξε τότε μὴ ματιὰ στὸν τίτλο τοῦ βιβλίου: «Σίμωνος Ἀποστολίδη: Αἱ ψυχῶσεις». Καὶ μὲ τὴν συνειθισμένη του δίψα γιὰ μάθησι τὸ ἐδιάβασε ὁλόκληρο τὴν ἴδια μέρα.

Τὸ χιόνι ἔπεφτε ὅλη τὴν ἡμέρα πυκνὸ καὶ τὸ βράδυ τὰ νερὰ στὸν κῆπο τους εἶχαν κρυσταλλώσει. Εἶχε νυχτώσει πιά δταν ἔτνε νὰ βρεθῆ πάλι ὁ νεαρὸς μαθητῆς κοντὰ στὸ παράθυρο. Κάτω ἀπὸ τὸ φανάρι τοῦ ἀεριοφωτος, πὺν ἐφώτιζε τότε μὲ ἓνα γαλάζιο ἀσθενικὸ φῶς τὸν δρόμο, περνοῦσαν οἱ διαβάτες βιαστικοί, βέβαια μὲ τὸ νοῦ σὲ κάποια ζεστὴ στέγη. Μέσα ἡ σόμπα ἔκαιγε δυνατὰ καὶ τὸ δωμάτιο ἦταν γεμάτο φῶς καὶ θερμότητα.

Ἄλλὰ τὸ φτωχὸ παιδί ἔνοιωθε τὴν ἀγωνία ἐκείνου πὺν θὰ περνοῦσε χωρὶς καμμὴ προστάσι μὴ παγερὴ νύχτα-σὰν κι' αὐτὴ ἔξω. Μὴ νύχτα πὺν θὰ κρατοῦσε ὁλόκληρη τὴ ζωὴ του. Τὸ πρῶτὸ εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία γεμάτος χαρὰ, τὴν χαρὰ πὺν εἶχε γνωρίσει κοντὰ στὴν φωτεινὴ ζωὴ τῆς πίστεως... Τώρα, μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τοῦ βιβλίου πὺν ἦταν πατρικὸ δῶρο καὶ ὑποθήκη, μὰ βαθειὰ μελαγχολία ἐσκίαζε τὴν ψυχὴν του.

—Δὲν ἦταν δυνατόν ὁ πατέρας του πὺν τὸν ἀγαποῦσε τόσο-αὐτὸ τὸ ἦξαιρε καλὰ νὰ θέλῃ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ σὲ σφαλερὸ δρόμο...

«Ὅστε λοιπὸν «Δυνάμεις τυφλαί διέπουν τὸν ἠθικὸν καὶ φυσικὸν κόσμον, ἰδέαι καὶ σκέψεις καὶ ἀποφάσεις εἶναι φυσικοχημικά τῆς ὕλης φαινόμενα».

Πῶς ὁμως νὰ ἀρνηθῆ ὅλον ἐκεῖνο τὸν γεμάτο φῶς καὶ χαρὰ καὶ δύναμι κόσμο τῆς πίστεως ποῦ εἶχε γνωρίσει;

Καὶ ἡ ἀγνή παιδικὴ καρδιά του ἐδοκίμαζε τὴν πρώτη καὶ φοβερῶτερη «ψυχικὴ σύγκρουσι», τὴν σύγκρουσι, ποῦ ὅπως λέει ὁ Jung, ἀν δὲν λυθῆ, ὁδηγεῖ τὴν ψυχὴ πρὸς ἀρρωστη κατάστασι.

*

Μέσα σὲ αὐτὴ τὴν ἀγωνία ἐπέρασε ἐκείνες τὶς Χριστουγεννιάτικες ἡμέρες.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς, ὁ νεαρὸς μαθητὴς βαδίζει στοὺς ἀθηναϊκούς δρόμους, ἀφηρημένος, ἀδιάφορος γιὰ τὴν ἑορταστικὴ κίνησι γύρω του. Κάποτε, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μακρονῆ περιπλάνησι βρίσκεται μπροστὰ στὰ μαρμάρινα σκαλοπάτια ἐνὸς κεντρικοῦ ναοῦ...

«Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Πόσο ταιριαχτὴ προμετωπίς!

Ἐξω, στὸ δρόμο, οἱ πλανόδιοι ἔμποροι παιγνιδίων, διαλαλοῦν τὸ ἐμπόρεμά τους. Ἐλαφρά, πολύχρωμα μπαλόνια, δεμένα σὲ λεπτὰ νήματα αἰωροῦνται ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν διαβατῶν. Γελαστοὶ γονεῖς, περιστοιχισμένοι ἀπὸ τὰ παιδιά τους διαπραγματεύονται τὰ ἐλκυστικὰ παιγνίδια ποῦ ἐπιδεικνύουν μὲ μαεστρία οἱ πωληταὶ μπροστὰ στοὺς καταμαγεμένους πιτσιρίκους.

«Δεῦτε πρὸς με...».

Μέσα στὸ ἡμίφως τοῦ μεγάλου ναοῦ, ὁ ἑορταστικὸς αὐτὸς θόρυθος σβύνει σιγά-σιγά, καθὼς τὸ παιδί προχωρεῖ πρὸς τὸ τέμπλο, μὲ ἀναστατωμένη τὴν ψυχὴ, κρῶν τὰ χέρια... Οἱ βαρεῖες ἀσημένιες καντῆλες ῥίχνουν γλυκεῖς ἀνταύγειες στὶς ἤρμεες μορφές τῶν εἰκόνων.

Στάθηκε τότε ἐκεῖνος μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ «Ὦν καὶ ὁ Ἦν καὶ ὁ Ἐρχόμενος» κρατεῖ στὸ χέρι ἕναν ἀνοιχτὸ πάπυρο:

Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὁ ἀκο-

λουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς».

Ἡ παιδικὴ καρδιά χτυπᾷ τώρα δυνατά. Δάκρυα κυλοῦν στὰ μάτια τοῦ μαθητοῦ καὶ τὰ χεῖλη του ψιθυρίζουν μιὰ ἀπεγνωσμένη ἱκεσία:

—ὦ! Ἀπάντησέ μου σύ... Ὑπάρχεις;.. Ἐἶναι ὅλα αὐτὰ ἀλήθεια; Ἀπάντησέ μου!

Ἦταν ἕνας βαθῶς στεναγμῶς, ἕνας ψιθυρὸς ποῦ μόλις ἀκουγόταν στὴ γῆ...

Ἀλλὰ ποῦ ἔφθασε ψηλά, στὸν οὐρανό...

*

Μόλις βγῆκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, στὴν πρώτη γωνιά τοῦ δρόμου, συνήντησε ἕνα συνειθισμένο καροτσάκι ποῦ πουλοῦσε βιβλία. Τὸ ἐμπόρευμα αὐτὸ δὲν τραβοῦσε πολὺ κόσμο καὶ ὁ πωλητὴς εἰτοιμαζόταν νὰ φύγῃ, ὅταν κάποιος βιβλιόφιλος σταμάτησε κοντὰ στὸν κινητὸ πάγκο καὶ ἔψαχνε στὰ βιβλία του. Ἐκύτταζε καὶ ὁ νέος μας τὴν πρόχειρη αὐτὴ ἔκθεσι τοῦ βιβλίου.

«Ὁδηγὸς μαγειρικῆς», «Γαλλικὴ μέθοδος», «Ἡ χειρουργικὴ», «Τὰ μυστήρια τῆς Νέας Ὑόρκης»... Καὶ σὲ μιὰν ἄκρη: Ἰωάννου Σκαλτσούνη, Διδάκτορος τῶν Πανεπιστημίων Κερκυρας καὶ Πίζης, ἐπιτίμου διδάκτορος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη», κοντὰ σὲ ἕνα ὀγκῶδες νομικὸ σύγγραμμα τοῦ ἴδιου συγγραφέως.

Ὁ μαθητὴς μας πῆρε στὰ χέρια του τὸ «Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη» καὶ μόλις εἶδε τὰ περιεχόμενα τὸ ἀγόρασε ἀμέσως μὲ σπουδῆ. Ὁ πλανόδιος βιβλιοπώλης ἔσπρωξε ἔπειτα σιγὰ τὴν τετράτροχη προθήκη του καὶ σὲ λίγο χάθηκε πίσω ἀπὸ τὴν γωνία τοῦ δρόμου. Ἐνα λεπτὸ ἀργότερα καὶ ὁ νεαρὸς μαθητὴς δὲν θὰ τὸν εὑρίσκει ἐκεῖ... Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐπαρουσιάζετο μὲ τὰ ἀπλὰ αὐτὰ γεγονότα: Μέσα στὶς σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου εὑρέθηκε τὸ παιδί τὴν ἀπάντησι στὸ ἀγωνιῶδες ἐρώτημα ποῦ τοῦ ἔκαιγε τὰ χεῖλη του λίγα λεπτὰ ἐνωρίτερα, μὲσα στὴν ἐκκλησία! Ἐνας ἐπιστήμων-δὲν ἤξερε ποιάς ὀκλής ἐπιστήμων ἦταν ὁ συγγραφεὺς του-ἐγκρέμιζε μὲ στίβαρά κτυπήματα τὰ σοβαροφανῆ ἐπιχειρήματα τῆς

ἀρνήσεως πού ειχε ἐμπνεύσει και τις «ψυχώσεις».

*

—'Ιωάννης Σκαλτσούνης, ειπε ἀργά ὁ πατέρας-καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου σήμερα-κλείνοντας τὴν ἀφήγησι τῶν ἀναμνήσεών του. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων πού υπέγραψαν τὴν «Δήλωσι». Τὸ δνομά του εἶναι ἡ πρώτη ὑπογραφή και ἡ ἡρωϊκότερη γιατί τὴν ἔδινε στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας, στὴν ἐποχὴ πού ειχαν πέρασι οἱ «ψυχώσεις» και τὰ «κατὰ συνθήκην ψεύδη» και τὰ «τούτοις ὅμοια»... Τώρα βέβαια, τώρα πού ἔρχονται ἀπὸ ὄλον τὸν κόσμο τέτοιες μαρτυρίες ἀπὸ τις κορυφές τῆς ἐπιστήμης, τώρα τὰ

πράγματα ἄλλαξαν. Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ἐκείνους πού ἐστάθηκαν οἱ πρωτοπόροι στὸν τόπο μας. Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχάσωμε, τί χρωστάμε σ' ἕναν Ἰωάννη Σκαλτσούνη! Ἐγώ, τοῦλάχιστον, δὲν θὰ τὸ ξεχάσω ποτὲ.

Τὰ ζουμπούλια, οἱ νάρκισσοι και οἱ κόκκινοι κρίνοι ἔγερναν πίσω ἀπὸ τὴν τζαμαρία, τὰ κεφαλάκια τους σάν νὰ παρακολουθοῦσαν μὲ ἐνδιαφέρον τὴν ἀληθινὴ αὐτὴ ἱστορία, ἐνῶ ὁ ἀπογευματινὸς ἥλιος-τί καιρός!-ἐχρῶσωνε τόπους-τόπους τὸ δωμάτιο λαμπρύνοντας μὲ τὴ διακόσμησί του τὴν «μνήμη αὐτῆ τοῦ δικαίου μετ' ἐγκωμίων».

ΟΥΤΙΣ

ΚΑΛΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ

Τὴ φοβισμένη μου καρδιά στὰ δυὸ σου χέρια πάρε
Και μέσα στὶς παλάμες σου πού σκάψαν τὰ καρφία
Τὸ πιὸ βαθύ τὸ γράψιμο, ἄχ, ἐκεῖ μέσα βάλε
Τὴ φοβισμένη κι' ἀτολμὴ και ἄφτερη καρδιά.
Μικρὸ πουλι τῆς ἀνοιξις δὲν ξέρει τὸ χειμῶνα
Και στὸ ζεστὸ τὸ αἶμα σου πού στάζει ἀπ' τις πληγές
Τις ἀσώστες σταγόνες του σ' αἰῶνα και σ' αἰῶνα,
Θὰ βρῆ ὄσες κι' ἂν λαχταρᾶ τῆς ἀνοιξις φωλιές.

Στὴν πληγωμένη σου Καρδιά, ἄς ἦτανε νὰ χάσω
Αὐτὴ τὴν τρομαγμένη μου κι' ἀνήμπορη ψυχή,
Και κεί πού τὴν ἀκούμπησα, ἄς ἦταν νὰ ξεχάσω!
Και πιά ποτὲ νὰ μὴν τὴν βρῶ ὡς τὴ στερνὴ πνοή.
Χαμένη μέσα στὴν Καρδιά, πού τόσο ἔχει ἀγαπήσει,
Πορφύρα νᾶχη τὸ αἶμα σου, σάν κόρη βασιλιᾶ,
Και ὕστερα, στὸ φύσημα αὐγούλας, νὰ κινήση,
Στοῦ Παραδείσου τὴ χαρὰ νὰ πάτε συντροφιά.

Και νὰ μὴν ποῦν: νὰ κι' ἔρχεται ἡ ἄφρονη παρθένα
Και σώθηκε τὸ λάδι τῆς στοῦ δρόμου τὴν ἀρχή!
Λαμπάδα μου και λάδι μου, καλὸ στρατί μου 'Εσένα,
Καρδιά μου πού σε πλήγωσα μὲ λόγγη και σπαθί,
Καρδιά μου πού σε θέρισα μὲ κοφτερὸ δρεπάνι,
Κι' ἐγώ, πουλι τῆς ἀνοιξις, γιὰ νᾶθρω μου τὸ φῶς
Σκοτείνιασα τὰ μάτια σου κι' ἀγκαθωτὸ στεφάνι
Ὁ μόνος πού σου χάρισα θὰ σοῦ ἀπομείνη ἀνθός.

Μὰ ὄλ' αὐτὰ πῶς τὰ ξεχνᾶς! και πάλι ἡ Καρδιά σου
Γέρνει γιὰ τὴν ἀγάπη μου και πάλι συντροφιά σου
Μὲ προσκαλεῖς. Και στὶς πληγές πού ἐγώ σου ἔχω ἀνοίξει,
'Εκεῖ θέλει ἡ ἀγάπη σου γιὰ πάντα νὰ μὲ κρύψη
Και στὸ χειμῶνα τὸ βαρὺ τὰ μάτια μου νὰ κλείση
'Ὅσπου θὰ πέση ὁ ἄνεμος κι' ἡ ἀνοιξη θ' ἀνθίση.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

ΣΙΜΑ ΣΟΥ

Σιμά σου δὲν κοχλάζουν ἄγρια τὰ πάθη,
σιμά σου εἶν' ἡ γαλήνη καὶ τὸ φῶς,
στὴ σκέπη σου ἀραγμένος ἔχω μάθει
πὼς κάθε διπλανός μου εἶναι ἀδελφός.

Σιμά σου φωτολάμπει πάντα ἡ Πλάση,
γαλάζιοι ξεφαντώνουν οἱ Οὐρανοὶ
σιμά Σου κάθε πλάσμα ἔχει γιορτάσι,
Χριστέ μου, ἀπὸ τὸ λίκνο ὡς τὴ θανά.

Σιμά Σου ἀνθοὶ πουλιά, καρποὶ στοὺς κλώνους
κι' ἡ θάλασσα κι' αὐτὴ παιζογελά,
πηγὲς χαρᾶς γκρεμίζουνε τοὺς πόνους
δρυσάτη ἢ λυγαριὰ μοσκοβολᾷ.

Κι' ἂν γύραθε θεριεύει ἡ ἄθλια γλεύη
καὶ βγαίνει μολυσμένη ἡ ἀναπνοή
σιμά Σου, Κύριε, τὸ μῖσος γαληνεύει
σὰν χᾶδι, σὰν δροσοῦλα εἶναι ἡ Ζωή.....

Ν Ε Ο Ι Π Ο Υ Γ Ρ Α Φ Ο Υ Ν

ΤΟΥ ΛΥΤΡΩΜΕΝΟΥ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τόν ἤξεραν νά σέρονται στούς τάφους
γυμνός μέσ' στίς πλαγιές νά περπατή,
τίς νύχτες νά οὐρλιάζῃ πᾶ στούς βράχους
σπασμένα τά ὄσμά του νά κρατῇ.

Ἦταν γλωμός κι' ἦταν δαιμονισμένος
φουρτούνα στήν ψυχῇ καί στά μαλιὰ
ἀπ' τήν ἀνιάρα τῆς ψυχῆς διαρμένος
εἶχε καί τήν κατάρρα γιά μιλιὰ.

Μπροστά στό φοβερό τ' ἀντίκρισμά του
ἐτρέμαν οἱ «φτωχοί» Γαδερηνοί
κι' ἔβουκε ἡ νύχτα στή ματιὰ του
κι' ἡ κόλαση στό στόμα του φωνῇ.

Κι' ἐπέρσιος ἔσθ' ἀπό καί πέρα
κι' ὡς τῆς ματιᾶς Σου ἀντάξιμος τό φῶς
ἔγινε στήν ψυχῇ του χρυσοσημέρα
καί τό κορμί του ἐγίνηκε Νάος.

Καί τοῦθαλας ἔσθ' τ' ἀποφρακίδια
πού φόρχαν ἡ σάξ' κα' του ἡ γυμνή
τόν ἐντυσε τῆς χάρις τᾶ στολιδία
κορώνα στή ψυχῇ του οἱ οὐρανοί.

Νά κάθεται τόν βρήκανε μπροστά Σου
τοῦ λόγου Σου τήν ὁδόν νά ρουφᾷ,
τό φῶς ἀπό τήν ἄγια τᾶ ματιὰ Σου
νά πίνῃ, σάν τῇ γῇ πού ἔλο δι:φᾶ.

Καλότυχε τῆς γῆς δαιμονισμένε
πού σ' ἀγγίξε τῆς Χάρης Του ἡ πνοή
κι' ἀπ' ὡς στήν ψυχῇ σου, κολασμένε,
τό φῶς τῶν οὐρανῶν καί τήν ζωή

Στούς ἀδελφοὺς τῆς γῆς τό ριζικό σου
μ' ἄλόχαρη φωνῇ τό τραγουδῶ
τό ἴδιό μὲ λαχτάρρα τό δικό σου
στούς σκλάβους τῆς ζωῆς γιά νά εὐχηθῶ.

Εἶναι τόσο ἔθῶ στή γῇ δαιμονισμένοι
πού δέρονται στίς πόρες τῶν παθῶν
στήν κόλαση φωλιάζουσι μισμένε
καί τήν ὀργή τρυγᾶν τῶν Οὐρανῶν.

Ἀνθρώπε σὺ πού μέσ' τὰ σωθικά σου
οὐρλιάζουσι τὰ πάθη σέ μονιά
κι' εἶναι θαρμός μέσ' στή ζωῇ τό πέρασμά σου
καί μιά φωτιά σέ καίσι: σά θυμωσιά.

Γαλήνεφε: στό δρόμο σέ προσμένει
τοῦ Λυτρωτῆ τό χᾶδι: κι' ἡ ματιὰ
καί θε νά βρεῖς, ψυχῇ βουατισμένη,
χαρὰ καί φῶς πού διώχνει τήν νυχτιά.

Ἦρα πού θά σ' ἀγγίξῃ τ' Ἄγιο χᾶδι:
τ' ἀνίκητο τοῦ Λόγου τό σπαθί:
θά γκρεμιστῇ ἡ θυνασσία τοῦ Ἄθῃ
κι' ὁ ζωντανός νεκρός θ' ἀναστηθῇ.

ΑΛ. ΣΤΑΓΙΡΙΤΗΣ

ΑΠΟΚΟΣΜΑ ΒΡΑΔΙΑ

Ἡ νύχτα τριγύρω ἀπλώνει σκοτάδια...
Καθῆκαν τ' ἀστέρια σ' ἀπόκοσμα βράδια.
Ἐοῦστη τῆς μέρας τό φῶς μέσ' στά πλάτια.
Νεκρά, τυρλωμένα, δέν βλέπουν τὰ μάτια
Τῇ χάρῃ π' ἀπλώνει στῆς γῆς τόν αἰθέρα.
Ἦ Θεέ, τῆς ζωῆς μας, τῆς πλάσης Πατέρα.
Μά μέσ' στό σκοτάδι π' ἄλγυρα σμίγει
Τόν πόνο, τῇ θλίψῃ, καί κάθε μας πνίγει
Χαρὰ καί ἐλπίδα, μιά σπῖθα χρυσίσι!
Τῇ βλέπω νά παίζῃ, νά οἰθῇ, νά φωτιζῃ,
Νά φέγγῃ τὰ νέφη, νά χάνεται ἀγάλι...
Τά θᾶμιπ νά διώχνῃ καί νᾶρχεται πάλι
Σά μάγον ἀστέρι, στοῦ δρόμου τήν ἄκρη,
Δαιλὰ τῆς ψυχῆς μου νά φέγγῃ τὰ μάκρη.
Κ' ἡ σπῖθα ἔναι, Θεέ μου, ἡ Πίστη σέ Σένα
Πού μέσ' στα στήθη φροντῶναι ὀλοένα.
Τά μάτια σᾶν κλαίωσι κι' ἀφήνω τῇ σκέψῃ
Στούς κόσμους τ' ἀπέρου τό βλέμμα νά στρέψῃ.
Παντοῦ Σ' ἀντικρύζω μ' ἄγνω χαμογέλιο
Καί νοιῶθε τριγύρω χαρᾶς Εὐαγγέλιο.
Βουὰ καί λαχτάδια τῇ Δόξᾳ Σου ἡχοῦνα,
Πελάγη καί θάλα γιά Σένα μιλοῦνα.
Τούς ἄνους τῶν φάλλων σέ Σένα τ' ἀχρόνια,
Γιά Σέ λουλουδιζουσι οἱ ἄνθοι μέσ' στά κλώνια.
Ἄς ἦσουσι ψυχῇ μου γιά Καίνον ἡ Μοῦσα,
Νά μπόραγα Θεέ μου, τό Φῶς Σου νά ἠρνοῦσα,
Ἦ Σὺ πού ὀδηγεῖς τὰ φτερά τοῦ ἐντόμου
Στ' ἀνάρω ταξίδι, στό χάος τοῦ κόσμου,
Γινάτμισο τώρα, Θεέ μου, τήν Πίστη,
Τοῦ μέσ' μου κόσμου μεγάλε Σὺ Χριστή.

ΑΛΕΞ. ΤΖΩΡΑ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΑΥΓΗ

Καινούργια ἀγῆ χαράζει στή γῇ,
καινούργια προβάλλει ἡμέρα
ἀπ' τ' ἄγιο τῆς φῶς πλημμυρὰ ἡ ψυχῇ,
ἀχτίδες χαρᾶς σκορποῦν στόν αἰθέρα.

Οἱ κάμποι ἀνοῦν καί γύρω ἀντηχοῦν
γλυκά τῆς Ἀγάπης τραγουδία
πού χεῖλῃ ἀγνά, ταπεινά τραγουδοῦν
στίς πλαγιές μὲ τὰ δάσπρα λουλούδια.

Καρδία γοργὰ ἀνοίγουν πανιά,
γιά νέους γιαλοὺς ἐσκινᾶνε
τό μήνυμ' αὐτό τῆς Αὐγῆς π' ἀρχινᾶ
σέ κάθε γωνιά τῆς γῆς νά τό πᾶνε.

Καινούργια ἀγῆ χαράζει στή γῇ,
ἄλόχαρη λάμπει ἡ μέρα,
μιά νέα χιλιόμορφη τώρα ζωῇ
θ' ἀπλωθῇ στίς καρδιές πέρα ὡς πέρα.

ΜΑΡΙΑ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Παλαιολόγου - Σ. Περιστεράκη : Φυσική, τόμος Ι (Μηχανική - Ακουστική - Θερμότητα), Ἀθήναι 1947.

Το ἔργον τοῦτο ἔρχεται νὰ συμπλήρωσῃ τὴν σχετικῶς πλουσίαν ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς ἐπιστήμης. Οἱ συγγραφεῖς ἐπέτυχαν κατὰ ἰδιαιτέρον πῶς μὲ δυσκολίαν εὗρισκai κανεῖς εἰς ἄλλα ἐκτενέστερα συγγράμματα φυσικῆς. Δηλαδή, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ βιβλίου τούτου ἠμποροῦν οἱ ἀναγνώσται « νὰ ἀποκτήσουν καὶ νὰ ἀφομοιώσουν καλῶς ὅλας τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς Φυσικῆς » καὶ κατόπιν νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπιδοθῶν ἀνέτως εἰς τὴν μελέτην ἀνωτέρων συγγραμμάτων φυσικῆς.

Τοῦτο ὁραίνεται ἀναμφιβόλως εἰς τὸ ὅτι οἱ συγγραφεῖς, ἔχοντες πανεπιστημιακὴν ἐργαστηριακὴν πείραν δεκαετιῶν ὁλοκλήρων, ξυρῶν πῶς νὰ ἀναπτύξουν τὰ ζητήματα καὶ πῶς νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν φοιτητῶν. Ἐνταῦθεν ἐξηγεῖται τὸ γεγονός ὅτι, τόσον ἡ ἔκδοσις τῶν θεμάτων, τῶν παραδειγμάτων, τῶν διαγραμμάτων καὶ τῶν τιθεμένων ἐρωτήσεων — εἰς τὸ τέλος καθὲς κεφαλαίου — ὄσον καὶ ὁ σαφὴς, εὐληπτος, ἀπλοῦς ἄρα καὶ ἐπιστημονικὸς τρόπος τῆς ἐκθέσεως τῶν ἐνοσιῶν, εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ διανοητικὸν καὶ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῆς σπουδαιούσης νεολαίας, ἢ ὅποια καταπορεύεται ἀρκούντως ἐπὶ τῆς ἀποκτηθείσης ἡπὶ τῆς ἐπιστήμης μέχρι σήμερον φυσικῆς γνώσεως. Ὁδηγεῖται κατὰ τρόπον εὐκόλουν καὶ ἐπαγωγικόν εἰς τὰ γενικὰ προβλήματα τῆς φυσικῆς τὰ ὅποια θεῖ ἠμπορέσῃ ἀνέτως νὰ μελετήσῃ, εἰς ἄλλα εἰδικώτερα ἔργα.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ λείπει — ὅπως ἄλλως τονίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς — ἡ γενικώτερα καὶ βιβλιότερα θεωρησις καὶ μελέτη τῶν βλακῶν ἀρχῶν τῆς φυσικῆς γνώσεως ὡς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεωριῶν πῶς ἔχουν προταθῆ πρὸς ἐξήγησιν πολλῶν θεμελιωδῶν προβλημάτων τῆς ἐπιστήμης. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἠμποδισ τοῦς ο. νὰ θῶν καὶ τοιαῦτα ζητήματα καὶ νὰ ἐκφράσουν τὴν γνώμην των μὲ σαφῆνειαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν ἐπὶ θεμάτων γενικῶν ὅπου: εἶναι τὰ τῶν ἀξιομάτων τῆς διατηρήσεως τῆς ἔλης καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς συγχωνεύσεως αὐτῶν εἰς ἓνα (σ. 78) καὶ τὸ τῶν θερμοδυναμικῶν ἀξιομάτων καὶ εἰδικώτερα τὸ ζήτημα τῆς ὁδοκαμίας τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ θερμοικῶ θανάτου τοῦ σύμπαντος (σ. 385-386). Καὶ εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ κατατοπίζεται ἀρκετὰ καλὰ ὁ ἀνγνώστης, ὁ ἑκπαιδευτὴς καὶ ὁ μετῶν καὶ μίαν ἄλλην καινοτομίαν εἰς τὸ κα-

λοπιωμένον αὐτὸ ἔργον. Θὰ ἴδῃ δηλαδή καὶ τὰς εἰκόνας τῶν σπουδαιότερων θεμελιωδῶν τῆς Φυσικῆς τῆς Χημείας καὶ τῶν Μαθηματικῶν. Καὶ θὰ σημειώσῃ εὐχαρίστως ὅτι ἡ πλειονότης ἐξ αὐτῶν, ἂν μὴ τὸ σύνολον, ἀκριβῶς διότι κατανόησαν εἰς ἀρκετὸν βάθος τὴν φύσιν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, εἶχαν γενικὴν καὶ ὁλοκληρωμένην περὶ τοῦ κόσμου ἀντίληψιν εἶχαν πλήρη καὶ ἠγιᾶ κοσμοθεωρίαν, τοιαύτην ἔποιναν νοσταλγοῦν νὰ ἀποκτήσουν καὶ στρέφονται πρὸς τὴν καταύθυνσιν αὐτὴν καὶ οἱ σύγχρονοι θεμελιωταὶ καὶ πρωτεργαταὶ τῆς νεωτέρας Φυσικῆς.

Κ. ΠΕΝΤΕΑΙΚΟΣ

* *

Οἱ « Ἀκτινές » μὲ τὰ ἄρθρα τοῦ Π. Μελίτη πάνω στό θέμα « Χριστιανισμός καὶ Πολιτική », πῶς κυκλοφόρησαν σ' ἰδιαιτέρον τῆς ἔκδοσης, ἔδωσαν τὴ γρημυή, πῶς πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ καθὲς νεοειδητὸς χριστιανὸς στό ζήτημα αὐτό. Καὶ τώρα ἔνα βιβλίον, μὲ τὸν τίτλον « Prospect for Christendom » (ἐπιπέδα γιὰ τὴν Χριστιανισμόν), πῶς τὸ ἐκδίδει ὁ W. R. Keckitt, ἔρχεται νὰ δείξῃ ὅτι τὰ συμπερίσματα τῶν ἀρθρῶν αὐτῶν δὲν εἶναι τοῦ θεωρητικοῦ μόνον στοχασμοῦ πορίσματα, ἀλλὰ καὶ τῆς πολυχρόνου πείρας τοῦ διδάχου. Τὸ βιβλίον αὐτό, πῶς περιέχει 16 ἀξιοπρόσεκτες μελέτας γύρω ἀπὸ ζητήματα τῆς κοινωνικῆς ἀνοικοδομησεως, γράφεται ἀπὸ ἀνθρώπους, πῶς ἔχουν καθὲς δικαίωμα νὰ μιλήσουν πάνω στό θέμα αὐτό, ὅχι μόνον γιὰ τὴν θεωρητικὴν τους κατάρτισιν, ἀλλὰ γιὰ τὴν ὁλόκληρη ἡ ζωὴν τους ἀφιερῶθηκε καὶ θυσιαστικῶς σὲ ἀγώνες γιὰ τὸ ἀνάδειξιν τῶν φτωχῶν τάξεων.

Ὅταν πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια ἄρχισαν τὴ δουλειὰ τους, σκέπτηκαν, ὅτι ὁ μόνος δρόμος πῶς μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν ἦταν ν' ἀναμιχθῶν στὴν πολιτικὴν καὶ πῶς συγκεκριμένα, νὰ λάβουν μέρος στό σοσιαλιστικὸν κόμμα, πῶς σύμφωνα μὲ τὴ φράσιν, πῶς ἦταν τότε τῆς μόδας, τὸ θεωροῦσαν ὡς « τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ». Τὸ διὰδιδμά τους αὐτό τὸ δικαιολογοῦν ἀρκετὰ. « Ἡ φτώχεια τῶν ἀνθρώπων — φτώχεια μ' ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξεως — καὶ ὁ ἐσπεσμός, πῶς ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τῆς, ἦταν τὰ κίνητρα, πῶς μᾶς ἀνάγκαζαν νὰ δράσωμεν », γράφουν οἱ ἴδιοι. « Συμπόνια γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ μισοὺς γιὰ τὴν ἀδικίαν, ἦταν τὰ κίνητρα μᾶς » προσθ τουν παρακάτω. Μερικοὶ μάλιστα ἀπ' τὴν ομάδα αὐτὴν, δείχνουν ἔτσι πῶς ἀγνῆς ἦταν οἱ προθέσεις τους, ἀφισαν τὸ ἐπάγγελμά τους, ἱατρικὴ, νομικὰ, μαθηματικὰ, φιλολογία κλπ., καὶ πῆγαν καὶ ἔγιναν κληρικοὶ, ἀναλαμβάνοντας ἠπηρεσία στίς πῶς

Ι. ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ

«...Τὸ καθήκον ἐπιτάσσει εἰς ἡμᾶς
νὰ δράμωμεν εἰς τὰς ἐπάλλξεις...».

ἰθλιώτερες φτωχογειτονιές καὶ στὰ περίφημα
ολάμς, ὅπου προσέφεραν ἀνακτίμητες πραγματικά
ὑπηρεσίες*.

Καὶ τὸ συμπέρασμα αὐτῆς τῆς προσπάθειας,
πὺ ἔχει σήμερα πίσω τῆς ἱστορίας μισοῦ αἰῶνα;
Ὅτι «ἀπὸ ἑλλειψί, καλὰ σφουροκοπημένης θεω-
ρητικῆς κατάρτισως, ἀρχίσει νὰ φανερωῖται
μιά διανοητικὴ σύγχυσις κ' ἀβεβαιότητα». Εἶδαν
πὺς χρειαζόνται, ἕκτος ἀπὸ τὰ κοινωνικά συ-
στήματα ἀνθρώποι, πὺ νὰ μποροῦν νὰ δουλέ-
ψουν γιὰ ἕνα καλύτερο μέλλον. Καὶ ἀνθρώποι
χωρὶς πνευματικὰ θεμέλια δὲν γίνονται. Ἀναγκά-
στηκαν τότε νὰ περικέψουν πολλὰς δράσεις
καὶ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀπογοήτευσιν πολλῶν
ἀπ' τοὺς φίλους καὶ συνεργάτες των καὶ νὰ ρι-
χθοῦν πρῶτα στὴ θεωρητικὴ θεμελίωσι τοῦ ἔρ-
γου των, τονίζοντας τὸν πνευματικὸ του παρά-
γοντα. Τὸ μέτρο θεωρήθηκε ἀπαραίτητο, γιὰτὶ
ἔτσι μόνο μποροῦσε νὰ ξεκαθαριστῇ ποιοὶ ἦταν
ἐκεῖνοι, πὺ ἦταν πραγματικὰ χριστιανοὶ καὶ
ποιοὶ ἦταν οἱ καιροσκόποι, πὺ μεταχειρίζονταν
τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὡς ἔργον γιὰ νὰ φθά-
σουν στὸ σκοπὸ τους. Ἐπειδὴ οἱ ἐπὶ κεφαλῆς
τοῦ «Christendom» «ἀπὸ πολὺ νωρὶς εἶχαν κα-
ταλάβει πόσο ἀδύνατα ἦταν τὰ βάρη, ὅπου στη-
ρίζονταν τὸ οἰκοδόμημά τους». Σήμερα οἱ ἀρχη-
γοὶ τῆς κινήσεως αὐτῆς ἔχουν τὴν πεποίθησιν,
ὅτι τὰ χρόνια πὺ ἔρχονται ἀπαιτοῦν... «ἀδιά-
κοπο ἀγῶνα ἔχι μόνο γιὰ νὰ γλυτώσωμε τοὺς
ἀνθρώπους ἀπ' τὴν ἐκμίστᾶλλευσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ
τοὺς βοηθήσωμε νὰ δημιουργήσουν ἕναν χριστια-
νικὸ πολιτισμό. Ἄς προχωρήσωμε πρὸς τὰ ἐμ-
*

* Σημ. Σχετικὸ ἀρθρον γιὰ τὴν χριστιανικὴν ἐργα-
σία σὲ σελᾶς 106 «Ἀκτίνας», Α' 1933, 100 - 104.

πρὸς μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι οἱ αἰῶνες τῆς Πί-
στως ἀνήκουν στὸ μέλλον κ' ἔχι μόνο στὸ
παρῆλθόν». I. I. K.

Σκοπὸς τοῦ βιβλίου τοῦ Sir James Mar-
chant «Ξανακτίζοντας τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ
στὸ μεταπολεμικὸ κόσμο» (Rebuilding family
life in the post-war world) εἶναι νὰ βοηθήσῃ
τοὺς Ἄγγλους νὰ ξαναδημιουργήσουν τὴν οἰ-
κογενειακὴν ζωὴ. Γι' αὐτὸ μιά δμιὰ ἀπὸ
διακεκριμένους συνεργάτες, μὲ εἰδικὴ γνώσιν καὶ
παῖρα, ἐξετάζουν τὸ θέμα ἀπὸ τὶς διάφορας ἀπό-
ψεις τοῦ: οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς, διατρο-
φῆς υγείας, ψυχολογικῆς καὶ βιολογικῆς, ἀρι-
θμητικῆς μειώσεως, ἐκπαιδεύσεως, πνευματικῆς
βάσεως καὶ πολεμικῆς ἐπιδράσεως. Τὸ σημα-
τικὸ εἶναι πὺς δὲν περιορίζονται σὲ διαπιστώ-
σεις, ἀλλὰ προχωροῦν καὶ σὲ δημιουργικὴ ἐρ-
γασία δίνοντας μιά σειρά ἀπὸ ὁδηγίους πὺ, ἀν
ἐφαρμοσθοῦν, θι ἀποδώσουν πολλὰ.

Ὁ Right Rev. K. J. Hagan ἀφράζει μὲ
τίτλο: «Πνευματικῆς βάσεις τῆς οἰκογενείας
(Spiritual foundations of the family) τὶς
ἀκόλουθες ἀπίψεις τοῦ στὸ πολὺπλευρο καὶ σο-
δαρὸ αὐτὸ πρόβλημα. Μ' ἔλο πὺ ἡ οἰκογένεια
εἶναι ὁ παλαιότερος καὶ ὁ βραχίστερος ἀπὸ τοὺς
θεσμούς μας ὑπάρχον φανερὰ θεῖματα ὅτι εἶ-
ναι σήμερα ἐκταθεμένη στὸν κίνδυνον τῆς ἀπο-
συνθέσεως.

Δεῖγματα τῆς ἐπανορθώσεως ἐναντίον τῶν πε-
ριορισμῶν, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν καθηκόντων τῆς
οἰκογενειακῆς ζωῆς εἶναι ἡ πτώσι τῶν γεννη-

Α. CRESSY MORISSON

«...Ἡ Δήλωσις εἶναι ἀπόδειξις
ὅτι δὲν ὑφίσταται διαμάχη μεταξὺ
ἐπιστήμης καὶ θρησκείας...».

F. J. M. STRATTON

«... Θά ήθελα να υποστηρίξω
μετά πολλής δυνάμεως την άπο-
ψιν της Δηλώσεως...».

σεων, ή έλλειψι της παρακολουθήσεως από τους γονείς, ή έγκληματικότητα των νέων και ή αύξηση των διαζυγίων. Για την εξήγησι αυτής της έπικρατούσεως έπροτάθησαν πολλές έρμηνείες. Δέν υπάρχει όμως άμφιβολία πως ο ισχυρότερος από όλους τους παράγοντας έχει πνευματικό χαρακτήρα και πρέπει να αναζητηθί στέν ύπερβολικό άτομικισμό που διακρίνει, τή σκέψι και την πράξι των πεινήντα παρασμένων έτών. Κανένας άνθρωπος δέν ζή και δέν μπορεί να ζήσθ μέσα στον έαυτό του, πρέπει να ζή μέσα στην κοινωνία. Στην κοινωνική ζωή βρίσκει τό άτομο τον έαυτό του, τόν ανάπτυσσι και τόν ολοκληρώνει. Μόνο με μιέ ζωή με ύποχωρήσεις, μπορεί να φθάσθ στην ολοκλήρωσι της δικής του προσωπικότητος. Από όλες τις κοινωνίες καμιά δέν είναι τόσο βασική όσο ή οικογένεια. Φυσικά ο πλήρης σκοπός του γάμου επιτυγχάνεται με την άπόκτησι παιδιών. Και ή πολιτεία έχει καθήκον να λαμβάνη ύπ' όψιν της στή νομοθεσία και στή διοίκησι της ότι ή μονάς της ανθρώπινης ύπάρξεως δέν είναι τό μεμονωμένο άτομο, αλλά ή οικογένεια.

Γενικά όλοι οι συνεργάτες ένωμένοι στέν κοινό σκοπό, μ' όλο που ο καθένας τους είναι έλεύθερος να εκφράσθ τις δικές του άπόψεις, αποδέχονται, με τά μέτρα που προτείνουν, στή δημιουργία και τή διατήρησι της οικογενείας σάν θεσμός που εξυπηρετεί τόσο πολύ την ανάπτυξι της φυλής. Ένός θεσμού, που μ' όλο που έχει τόσο πρωταρχική σημασία στή συγκρότησι της κοινωνίας, έχει ύποστη μεγάλα πλήγματα τόν

Σ' ένα μικρό τεύχος με όραία εμφάνισι, έκδοσι Πατρινού βιβλιοπωλείου, έχει τυπωθεί κάποια όμιλία που έγινε στέν Πάτρα: Κώστα Τριανταφύλλου, λογοτεχνική γνωριμία της Καινής Διαθήκης. Πώς να μη χαρή κανείς, πρώτα-πρώτα, άφοδ πρόκειται για μιέ πνευματική εκδήλωσι της ελληνικής έπαρχίας — και τόσο σωστή μέλιστα εκδήλωσι: Ό σ. ζητάει να παρουσιάσθ την Καινή Διαθήκη σάν λογοτεχνικό κείμενο, να δείξθ τί αξίζει τό βιβλίο αυτό κι' άπ' αυτή την άποψι. Θά βοηθήσθ έτσι να προσέξουν ίσως περισσότερο και την εκφραστική όμορφιά του και να τό αγαπήσουν βαθύτερα όσοι τό ξέρουν αλλά, τό σπουδαιότερο, θά παρακινήσθ ίσως κάποιους άλλους να τό γνωρίσουν παίρνοντας άφορμή από τή λογοτεχνική αξία του.

Θά μπορούσε μόνο να παρατηρηθί πως ή κριτική της λογοτεχνικής αξίας των κειμένων της Καινής Διαθήκης δέν καταφέρνει να ξεφύγθ όλως διόλου από κάποιον άκαδημαϊσμό, ενώ ή Καινή Διαθήκη σάν λογοτέχνημα είναι ένα έργο που για να μεταδώσθ τό πρωτακουστο μήνυμά της δέν μπορούσε παρά να σπάσθ όλα τά καλούπια κάθε καθιερωμένου ύφους.

*

Από τή σειρά των εκδόσεων του Ίνουργείου Ανακοδημώσεως, για τις όποίες έγινε λόγος και στέ προηγούμενο φύλλο, πρέπει ν' αναφέρωμε κι' ένα άλλο άκόμη τεύχος, τό 190: Κώστα ντίνου Α. Δοξιάδη, Θυσίες της Έλλάδος. Αίτήματα και επανρθώσεις στέν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Είναι γνωστός ο χαρακτήρας των εκδόσεων αυτών, πορισμάτων πείρας και μελέτης. Ό τίτλος

τελευταίο καιρό. Γενική είναι ή άνησυχία για την αριθμητική μείωσι των παιδιών της οικογενείας, για τις οικονομικές δυσχέρειες που σήμερα αντιμετωπίζει και όμόφωνη ή επίκλησι της κρατικής και άτομικής συνδρομής για την ανασυγκρότησι της.

Σ' όλα τά όρθρα διακρίνει κανείς την άνησυχία για την κρίσι που διέρχεται ή οικογένεια και τή σημασία που αποδίδεται στά σχετικά μ' αυτήν προβλήματα.

ΤΑΤΙΑΝΑ ΡΟΓΦΟΓ

λοιπόν και μόνο τοῦ τεύχους αὐτοῦ, τὸ θέμα του, φανερώνει και τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν του.

*

Ἐνα βιβλίον ποῦ ὁ τίτλος του σὲ κάνει νὰ διαστάσης νὰ τὸ διαβάσης ἀν δὲν εἶσαι μαθηματικός: Ἄλεξιου Ε. Σιούρα, μέλους τῆς μαθηματικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως, Φιλοσοφικῆ Ἐπισκόπῃσις τῆς φύσεως τῶν ἀριθμῶν καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ ἀπείρου, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου Κεῖ ὅμως, παρ' ὅλο ποῦ ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν λείπουν βέβαια ἐντελῶς τὰ ἀλγεβρικήα σχήματα, ἢ διατύπωσιν του εἶναι τέτοια ὥστε μπορεῖ νὰ τὸ παρακολουθήσῃ καὶ ὁ μὴ εἰδικός.

*

Ἐκθέσεις δι' ὀποφηφίους ἀνωτέρων Σχολῶν καὶ ἰδίως τῶν στρατιωτικῶν Σχολῶν. Ἡθικαὶ διδασκαλλίαι. Εἶναι ὁ τίτλος ἐνός ἄλλου βιβλίου καὶ συγγραφεύς: Ἐπαμ. Ἀγ. Καλογεράς, συνταγματάρχης ἐ.ἀ. Στὸν πρόλογον εἰρηγεί ὁ συγγραφεύς, ὅτι εἶχε ἀρχίσαι μὲ τὴν ἰδέαν νὰ βοηθήσῃ τοὺς ὀποφηφίους τῶν στρατιωτικῶν Σχολῶν στὴν ἔκθεσιν ἰδεῶν, δίνοντας τοὺς ὀρισμένα ὑποδείγματα σὲ μερικά βασικὰ θέματα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπλώθηκε καὶ σὲ μιὰ δλοκλήρωμένη ἠθικὴ διδασκαλίαν, ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ἔγραψε μέσα ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ποῦ διακρίνεται σὲ πάντα μέρη: Καθῆκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἑαυτὸ του, τὴν οἰκογένειαν, τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

*

Μιὰ μικρὴ—σὲ ἀριθμὸν σελίδων—ἐργασία, καρπὸς ὅμως μελέτης στατιστικῶν στοιχείων ποῦ μὲ πολλοὺς κόπους συγκεντρώνονται: Γ. Ἀπ. Κατωπόδη, ἐπιθεωρητῆ Φυλακῶν Διτοῦ α' τάξ. Ὑπουργεῖου Δικαιοσύνης, Ποινικῆ Δικαιοσύνης καὶ Ἐγκληματικότητος. Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀθεδαίου τῶν ποινῶν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων.

*

Ἐκκλησία καὶ τὸ παιδί μας. Ἀπλῆς σκέψεις γιὰ ὄσους πονοῦν τὸ παιδί. Ὁ συγγραφεύς του κ. Ἐμμ. Χατζηεμμανουήλ, θέλει νὰ φροντίσῃ ἢ ἐπίσημη Ἐκκλησία γιὰ τὴν χριστιανικὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν.

*

Ἐνα μικροσκοπικὸν τεύχος, τῆς τσέπης, τέταρτο στὴ σειρά «Ἐγκόπιος Βιβλιοθήκη», ποῦ ὅπως εἰρηγεί ἕνα σημεῖωμα σὲ τέλος ἔχει σκοπὸ νὰ μᾶς δῖνῃ μέσα σὲ τράμ, σὲ αὐτοκίνητο, σὲ πῆριπτο λίγη πνευματικὴ τροφή, μιὰ πρακτικὴ καὶ ὠφέλιμη γνώση. Στὸ τεύχος αὐτὸ ὁ σ. (Δ. Σπ. Ἐδσταθόπουλος) ἀφηγείται τὴν ζωὴν τοῦ ἠπαιρώτη εὐεργετῆ Ζῶν Καπλάνη.

*

Καὶ μερικά περιοδικά, εἶναι ἀνακατεμμένα, ὅπως τὰ φέρναι τὸ ταχυδρομεῖο:

Ἡ «Ἐνορία», ποῦ ἐκδίδεται ὁ κ. Ἀνδρ. Ι. Κεραμίδας, εἶναι ἕνα περιοδικὸν ποῦ κυκλοφορεῖ μεταξὺ τῶν ἐφημερίων. Προσεγγιμένη πάντοτε ἢ ὅλη του ἐμφάνισι καὶ ὀσατὸ πνεῦμα: προσγειωμένη ἀντίληψι τῶν προβλημάτων καὶ θετικὴ προσπάθεια νὰ λυθοῦν. Ἡ «Ἐνορία» θέλει τὸν ἐφημερίον κληρικὸν μὲ πνευματικότητα, ὄχι ἐπαγγελματία Κεῖ ὅμως ἢ «Ἐνορία» ἀγωνίζεται σταθερὰ ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς φύλλο γιὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου, παρακολουθεῖ τὸ ἔργον τοῦ ἀπολύ λευτῆ στὴ σημερινὴ ἑλληνικὴ ὀπαιθρο, κῶναι ὅτι μπορεῖ γιὰ νὰ βοηθήσῃ στὶς ὀλικῆς ἀνάγκας του.

*

Ἐνα στρατιωτικὸν μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Φρουρός», ποῦ τὸ ἐκδίδει ἢ «Διεύθυνσις Ἐθροκευτικῆς Ὑπηρεσίας» τοῦ στρατοῦ. Εἶναι μιὰ κριτόλογη προσπάθεια καὶ τὴν ἀξίαν του θὰ τὴν καταλάβῃ κανεὶς ἀν τὸ συγκρίνῃ μὲ μερικά ἄλλα περιοδικά ποῦ μὴ ἔχοντας νὰ μεταδῶσων τίποτα—ἐκτὸς ἀπὸ λόγια—στὸν στρατιώτη, δὲν κάνουν ἄλλο παρὰ νὰ μεταφέρουν ὡς ἐκεῖ πάνω ποῦ βρισκῶνται αὐτοὶ τὴν χειρότερη ὄψιν τῆς πολιτείας...

*

Συμπαθητικὴ ἢ προσπάθεια τοῦ «Συνεταίριστοῦ». Ὁ συνεταιρισμός, χωρὶς βέβαια νὰ εἶναι πανάκεια, εἶναι ἕνας τρόπος ποῦ πολὺ ἀπλῶς, ὀκκοκα καὶ ὀμως ριζικά, ἔλυσε, ὀπου χρησιμολογήθηκε, πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποῦ πασχίζοντας ὁ ἀνθρώπος νὰ τὰ λύσῃ, κατάφερε. ὡς τώρα, νὰ πέρητῃ σὲ ἀδιέξοδο Ἡ προσπάθεια γύρω ἀπὸ τὸν συνεταιρισμὸν ἔχει ἕνα χρώμα «νοικοκυριστικόν», θυμίζει μύθος, ροζιανὰ μὲν χέρια, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα οἰκονομίας, καὶ διατίθει γιὰ προκοπὴ Ὅχι μοιρολατρία ὀποιαδήποτε μορφῆς, ἀλλὰ δουλειά.

*

Ἡ «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» τᾶχει βάλει μὲ τὸν κρατικὸν παρεμβατισμὸν, ὄχι τόσο μὲ τὸν παρεμβατισμὸν σὲν ἀφηρημένη θεωρία, ὄσο μὲ τὸν συγκεκριμένον παρεμβατισμὸν ποῦ ἀσκείται ὀήμερα ἀπὸ τὴς δημοσίας ὀπηρεσίες μας.

Δὲν πρόκειται βέβαια ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴν στήλῃ, νὰ ἐκτεθοῦν ἀπόψεις γιὰ τὸ σπουδαιότατο αὐτὸ θέμα, ὄστόσο ἢ συζήτησις εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ πρέπει νὰ διεκχθῇ καὶ μὲ βῶσι τὴν συγκεκριμένη ἑλληνικὴν πραγματικότητα καὶ μὲ ἀποφυγὴ κάθε μονομέρειας

*

Τὸ περιοδικὸν «Ἐργατικὴ Ἐστία» δημοσιεύει σὲ τελευταίον τεύχος του (ἀριθ. 7) τὰ πεζογραφήματα ποῦ βραβεύθηκαν σὲν τελευταίον του λογοτεχνικὸν διαγωνισμὸν. Ὁ τακτικὸς αὐτὸς κάθε τρίμηνον διαγωνισμὸς εἶναι μιὰ προσπάθεια ἐπικοινωνίας μὲ τὴν ἐργατικὴν ψυχὴν, προσπάθεια νὰ τὴν πλησιάσομε καὶ νὰ τὴν γνωρίσομε. Ἄν συνδυασθῇ μαζί τῆς καὶ ἢ ἄλλη προσπάθεια, νὰ τῆς δλοσομε, στοὺς ἀγῶνες καὶ τῆς

δυσκολίες της, κάποιαν αξιόλογη προσφορά, πολλά θά μπορού νά περιμένη κανείς.

*

Ἀπ' τὸ τελευταίον τεῖχος (ἀριθ. 5) τοῦ περιοδικοῦ τῆς Θεσσαλονίκης «Μορφῆς» δὲν μπορῶ νά μὴ ξεχωρίσω τὴ μελέτη τοῦ κ. Κ. Δ. Γεωργουλῆ γιὰ τὸν «ὑπερξιακὸν ραλισμὸν», ἐργασία ἀληθινῆ βαθυστάχαστη καὶ ὅμως εὐκόλῃ στὴν κατανόησιν ποῦ παρουσιάζει καὶ κρίνει σωστά αὐτὴ τὴ «λογοτεχνικὴ μὸδα» τῆς «μαύρης φιλολογίας».

*

Εἰς τὴν «Ἑλληνικὴ Ἀστυνομία» διαβάξω ἄρθρον τοῦ κ. Ἡλ. Σένου «τί πρέπει νά εἶναι ὁ ἀστυνομικός», ἄρθρον ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ «Ἀγλωσι», γιὰ τὸν ἄνθρωπον-ἀστυνομικὸν μὲ πολὺ καλὰ ἀφομοιωμένη τὴ χριστιανικὴ γραμμὴ. Εὐχα!

*

Καί, πρὶν τελειώσωμε, ἄς μὴ λησμονήσωμε τὴν «Ἴμβρον», τὸ περιοδικὸν ποῦ μᾶς φέρνει τὸ μήνυμα τῶν νησιῶν του, τὴν προσκαταβὰ του νά συνδέσῃ μὲ τὸν τόπον τους τοὺς ξενητεμένους συμπατριώτας.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Χρ. Γκότα Πειραιᾶ Ἀδελφὴ ἡ ἐπίβρασις τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν εἶναι ἡ μὴ ἀδικη ἐλίτις καὶ τοῦ τοποῦ μας, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου. Σὰς συγκαίρουσιν καὶ σὰς παρακαλοῦμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος Γουφουμὲν ἐπίσης οὐχίτικῶς εἰς τὴν στήλην «ἀισθίζοντας» — κ. Β. α. ο. κ. Σ. π. α. ρ. τ. η. ν. Μὲ χαρὰν σημειώνομεν τὴν πρόσδον σας Γραυοῦδησις περισσοτέρον ἀλλὰ, περισσοτέρον συγκεκριμένα θέματα. Ἀποφύγετε τοὺς διθυραμβικοὺς τόνους Περιμένονε νεότερον. — κ. Δ. Σ. κ. α. π. Γ. α. σ. τ. ο. ὑ. η. Διαβάσατε νεοελληνικὴν ποιήσιν. Τρυχεύματα μὲ ἀπλοτήτα. Ἀποφύγετε τὰ ἀφηρημένα θέματα. — Σ. τ. ρ. Δ. η. μ. ε. τ. Σ. Γ. Γ. 914 Σὰς ἐγράψαμεν ἰδιαίτερος «μὲ χαρὰν σημειώνομεν ὅτι τὸ ποιητικὸν σας οἰσθητικὸν ὄριμοις σιγαίσι. Ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ συγκεκριμένα γεγονότα τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος. — κ. Γ. Χ. α. τ. ζ. Ν. ἰ. κ. α. ι. ε. Ἔδωκεν διὰ τὴν πρόσδον σας. Ἐλπίζομεν νὰ δημοσιευθῇ ἡ συνεργασία σας, προσεχῶς — κ. Φ. Ἀ. π. ε. λ. Ἐνταῦθα Σὰς γράφομεν ἰδιαίτερος. — κ. Ἐ. λ. κ. ω. ν. σ. τ. Σ. ὁ. ρ. ο. ν. Μὲ χαρὰν σημειώνομεν τὴν ὀμιλίαν τῆς λογοτεχνικῆς σας ἰκανότητος. Ἄλλα πρέπει νὰ ἀγωνισθῆτε ἀκόμη. Διότι ἡ ὑπόθεσις «χριστιανικὴ λογοτεχνία» εἶναι ὑπόθεσις πολιτισμοῦ. Δηλαδή, ὑπόθεσις ἀγῶνος. Εἰς τὸ διήγημα σας καμνίε ἐτύπωσιν ἡ ἀνεσις τῆς ἀρηγήσεως, ἡ φυσικότης τῶν διαλογῶν, ἡ καλὴ διαγραφὴ τῶν προσώπων Ὁ «μῦθος», διως, κάπως ἰσχυρὸς. Πρὸς τὸ τέλος, πέφτετε οὐ «κλυρῦμα» Προσεῖτε! Ἄλλο τὸ ἀπ' ἀβῶνος κρυμμένον, ἀλλὰ τὸ λογοτεχνίμα. Περιμένονε κα νεώτερον συνεργασίαν. — Σ. τ. ρ. Ν. ἰ. κ. Μ. π. Σ. Γ. Γ. 902β. Σημειώνομεν πολλὰ ποῦ μᾶς ἔκοσαν ἐντόπωσιν ἀπὸ διήγημα σας. Ἐχει ἀνεταν κα φυσικὴν ἀφήγησιν. Τὰ προσώπα σας

διγράφοντε ἄρκετα πλαστικά. Τὸ θέμα του, διως δὲν εἶναι ἀγωνιστικόν, δὲν εἶναι ἀληθινόν. Ἡ χριστιανικὴ λογοτεχνία εἶναι, πρῶτα πρῶτα, αγωνιστικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἀριβῶς εἶναι ἀληθινή — δ. ἰ. κ. Μ. α. ζ. Χαλάνδρι. Τὸ διήγημα σας ἔχει, βέβαιον, τὸς ἐλλειψεις ἐνὸς πρωτολείου Ἄλλα εἶναι ζεστοί, γέμιστο συγκινήσει. Εἶναι ἕνα ψυχικὸν ντοκουμέντον. Περάστε, παρακαλοῦμεν, ἀπὸ τὰ Γραφεῖα, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7 8 μ. μ. — κ. Μ. φ. Σ. Π. ε. ρ. α. Ἐνδιοφέρων τὸ διήγημα σας. εἰς τὸ τέλος, διως, μείνει κατὶ τὸ δχι ὀκνηρωμένον. Περάστε, παρακαλοῦμεν, ἀπὸ τὰ Γραφεῖα, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7 8 μ. μ. — κ. Γ. φ. α. ν. Ἐνταῦθα Περάστε, παρακαλοῦμεν, ἀπὸ τὰ Γραφεῖα, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7 8 μ. μ. — κ. Γ. φ. α. ν. Ἰατρὸν Ν. μαρμαρᾶ-Χαλκιδικῆς. Ἐλάβομεν τὴν συνεργασίαν σας Εὐχαριστοῦμεν. Περιμένονε τὴν συνέχειαν. Ἐνα ντοκουμέντον ἀπὸ τὸν σ. Ἄηρον, ἄλλα καὶ εὐγενῆ, πνευματικὸν ἀγῶνα τῶν κρυφιστῶν [αὐτῶν τῆς ἐλληνικῆς οὐαίθρου — κ. Π. Ν. ο. ν. Μ. ο. ρ. Θεσσαλονικὴν Σημειώνομεν τὴν πρόσδον τῆς ποιητικῆς σας ἰκανότητος. Ἐχετε πολὺ ἀκόμη νὰ προσεῖτε Σὰς γράφομεν ἰδιαίτερος. κ. Λ. ἰ. ν. Ἀ. γ. γ. ε. λ. ἰ. ο. ν. Ἐλορομεν κατὶ τὴν νεώτερον συνεργασίαν σας Συγχρητήρια Σὰς γράφομεν ἰδιαίτερος. — κ. Γ. β. Ἰωαννίνα Σὰς γράφομεν ἰδιαίτερος. — κ. Γ. Μ. β. Κ. α. λ. α. μ. α. ζ. Μᾶς συνηκίνομεν τὸ γράμμα σας. Ὁ «Ἀστωρ γιὸς» τοῦ 1918, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του, αγωνίζεται μέσθ στὴν κοινωνίαν, ἐργάτης χριστιανικὸν πολιτισμοῦ. Ἐμπρός, λοιπὸν! — κ. Χ. Κ. Ἐνταῦθα. Τὸ «Εὐχαριστῶ» ἔχει εὐκρινετικά καὶ συγκινήσει. Ἄλλα καὶ τὸ γράμμα σας ἔχει γρηφὴ μὲ τὰ ἴδια οὐτὰ ὀλικα. Περάστε, παρακαλοῦμεν, ἀπὸ τὰ Γραφεῖα, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7 8 μ. μ. — κ. Γ. λ. α. μ. Θ. ἠ. β. α. ζ. Συγχρητήρια διὰ τὴν πρόσδον σας. Συνεχίσατε. Ἀντικείμενοι σκοποὶ: Ἀπλοτῶς, εὐκρινετικά, θέματα συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν καθημερινὸν ἀγῶνα γῶρος σας καὶ μέσθ σας. — κ. Σ. Μ. α. ν. Ἀ. ρ. α. μ. α. ζ. Ὁ «Στουρωμένον τοῦ Γολγοθᾶ» εἶναι ὁ Ἄναστασις, π. ὁ κυβερνᾶ καὶ τὴν ἰσὴν ζωὴν μας. Αὐτὸ δὲ φαίνεται εἰς τὸ ποίημα. — κ. Σ. π. κομ. Ἐνταῦθα Ἡ συνεργασία σας μαριουεὶ ποιητικὴν ἱκανότησιν, ποῦ πρέπει, διως, νὰ καλλιεργηθῇ καὶ νὰ ὀριμασθῇ. Περάστε, παρακαλοῦμεν, ἀπὸ τὰ Γραφεῖα, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7 8 μ. μ. — Καν. Ἐλπ. Σαρ. Ν. ε. α. ν. Σ. μ. ο. ρ. η. Ἐλήφθῃ ἡ συνεργασία σας. Εὐχαριστοῦμεν. Περιμένονε κατὶ ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῶν κρυφιστῶν χριστιανικῶν μετὰ εἰς τὸσον κρυμμοῦς κερ. ὄς — κ. Ν. τ. Χ. ρ. Θεσσαλονικὴν. Καὶ ἀ νεώτεροι μεταφράσεις — ἀποδοσις ἐπιτυχίσις. Εἰς τὸ τοικὸν οὐσθημα αὐτῶν «Ἀκτίνες» ἀκολουθοῦν μίαν ὀμιλίαν γρομὴν χωρὶς παρεκλίσεις. Νομίζομεν ὅτι δὲν ἀείζει νὰ ἐπιμεινετε. — Σ. τ. ρ. Κ. π. λ. Σ. Γ. Γ. 902 β. Σὰς γράφομεν ἰδιαίτερος. — κ. Γ. Μ. ε. γ. Κ. α. λ. α. ἰ. ε. α. ν. Τὸ ποίημα σας «Ὁ ἔσχατος Σου» εἶναι πλὴ καλὸν. Περάστε, παρακαλοῦμεν, ἀπὸ τὰ Γραφεῖα, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7 8 μ. μ. — κ. Κ. Π. α. π. Ἐνταῦθα. Τὸ ποίημα σας «Τὸ Φῶς» κάπως... σκοτεινόν. Ὑποσθητότε, διακρίνομεν μερικὰ καλὰ σημεῖα. Θέλομεν νὰ διαβάσωμεν καὶ ἄλλα σας ποιήματα. — κ. Ε. ὁ. ἄ. γ. Τ. ο. μ. Ἀ. ἰ. γ. ἰ. ο. ν. Ἐλήφθῃ ἡ συνεργασία σας — ἐμπνευσμένη, πραγματικὰ Εὐχαριστοῦμεν. — κ. Κ. τ. ρ. Κ. ο. λ. ο. υ. ὁ. ρ. ὁ. ν. Θεσσαλονικὴν. Μὲ χαρὰν σημειώνομεν τὴν πρόσδον σας. Συνεχίσατε τὴν καλὴν προσπάθειαν. Ἐλπίζομεν ὅτι συντομὰ θὰ δημοσιευθῇ κατὶ ἰδικόν σας — Π. α. ν. Χ. ρ. φ. λ. ε. β. Γ. α. ρ. γ. α. λ. α. ν. ο. ζ. Ἐλήφθῃ ἡ συνεργασία σας. Εὐχαριστοῦμεν. Περιμένονε τὴν συνέχειαν, ἐμπνευσμένην ἀπὸ τὸν παλμὸν τῆς σημερινῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτου 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Κολοκοτρώνη καὶ Τσαμαδοῦ 67. — Ὑπαθύνους: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Ποικίλης 5 Ἀθήναι. — Ἐτήσια συνδρομὴ δρχ. 15.000, ἔξωτερικῶν δολλ. 3. — Προῖτα. τυπογράφου: Δ. Παπακοσταντίνου, Μαυρομηχάλλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύσιμα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τυπ. «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α. Ε. (Τεχνικὴ Διευθύνσις Ι. Μ. Σκαζίκης).